

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

529

212 - 83

48.

Հ. 5-95411

ԾԱՂԿԱՔԱՂ

ՎԱՐՈՒՅ ՍՐՔՈՅ

26

ԵԼ

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հայաստանից Սրբոյ Ե-
կեղեցւոյ

ԱՔԻԱՏԱՍԻՐԵԱՏ

ԱՐԻՍԱԿԷՍ ԵՊԻՍ. ԴԱԻԹԵԱՆ

1887 — 1336

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐՔՈՅ ԷԶՄԻՐԺՆԻ

Ի ՎԱՂԱՐՁԱՊԱՏ.

28336-42

1078-ԱՂ

ՀՐԸՄԱՆՆԵՒ

Տ. Տ. ՄԱԳԱՐԱՅ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ

ԿԱԹՈՌՈՒՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ.

ԱՂ

ՅՈՒՆԿԱՐ.

X

Յ. Ս. ԲԱՐՍԵՂ, Հայրապետ
Կեսարացի աշակերտ ամուսնի հը-
ռետոր Հայկազուն Պարոյրի Աթէն-
քում՝ հմտանալով տւելի աստուա-
ծաբանական դիտութեանց, պաշտ-
պան հանգիստացաւ Եկեղեցւոյ՝ չոր-
րորդ դարում:

Սա շրջագայելով Աղէքսանդ-
րիոյ Պաղեստինու, Սսորւոց եւ Մի-
ջագետաց ճգնաւորաց մենարաններ՝
հեռացաւ աշխարհային կեանքից
եւ առանձնացաւ Պոնտոսի անա-
պատներից մին, ուր երկար ժամա-
նակ նուիրեց իւր անձը ճգնութեան
եւ աղօթից, որի մօտ ժողովեցան եւ
շատերը՝ հետեւելով նորա հրահան-
գաց եւ կոմոնաց: Ս. Բարսեղ ձեռ-
նադրուեց քահանայ Էւսեբիոս ե-

պիսկոպոսից եւ կարգուեց նորան
օգնական կեսարիայում:

Հալածողն Յուլիանոս կեղծաւո-
րութեամբ սէր ցոյց տուաւ Բարսեղին
իբրեւ իւր ընկերակցի եւ դասակցի
Ս. Թէնքում, որի խորամանկութիւնը
եւ չարութիւնը զգալով սուրբն՝
յանդիմանեց նորա ամբարշտութիւնը
եւ հաւատուրացութիւնը, առ ոչինչ
համարելով նորա թագն ու ծիրանին
եւ վաղեմի բարեկամութիւնը:

Եւ երբ Յուլիանոս կեսարիայից
անցնելով՝ Պարսից դէմ պատերազ-
մի կերթար, Բարսեղ իբրեւ քահա-
նայ՝ տուաւ նորան երեք նշխար, զոր
Յուլիանոս արհամարհելով փոխարի-
նեց երեք խուրց խոտով. որին պա-
տասխանեց Բարսեղ համարձակ.
«մենք մեր կերածից քեզ տուինք,
եւ դու քո կերածից մեզ», Ս. մա-
րիշտը սպառնացաւ՝ ի դարձին պա-
տուհասել նորան եւ բնակչաց՝ որոնք

կործանած էին կռոց պատկերները:

Բարսեղ գանձեր ժողովեց, որ-
պէս զի ի դարձին շահէ նորա սիր-
տը բնակչաց վրայ, իսկ ինքն աղօ-
թիւք առ Ս. ատուած դիմեց՝ մեղմա-
ցնել ամբարշտի բարկութիւնը: Յու-
լիանոս իւր ամբարշտութեան պա-
տիժը ստանալով պատերազմի մէջ
վերաւորուեց, եւ ափով իւր ար-
իւնը դէպի երկինք ցանկելով ասաց.
«կըշտացիր Նազովրեցի՝ Մարիամի
որդի, ան եւ իմ թագաւորութիւ-
նը՝ քո աստուածութեան վրայ»:

Բարսեղ լսելով ամբարշտի մա-
հը՝ եկեղեցւոյ ազատութեան համար
ուրախութեան տօն կատարեց, ժո-
ղոված գանձը աղքատաց բաշխեց
տարեմտի օրը՝ ասելով. «շնորհաւոր
ձեզ նոր տորի եւ բարի կաղանդ»:

Եւ երբ Յուլիանոսին արիստան
վաղէս յաջորդեց՝ եւ սկսեց հալա-
ծել, Բարսեղ՝ Վրեգոր Նազիազան-

ցւոյ հետ պտշտպանեց եկեղեցին, առ ոչ ինչ համարելով եւ վաղէսի հրամանը. ու յաջորդելով Եւսեբիոսին, իմաստութեամբ կառավարեց իւր հօտը մինչ ցմահ, տանելով բազմադէմի ներդուլութեանց, ներքին եւ արտաքին երկպառակուլութեանց, դործակից եւ խորհրդակից ունելով իւրան միշտ՝ Գրեգոր Նազիազանցի աստուածաբանը: X

* *

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՆԻԼՍԱՅԻ ԵՂԵՍՅՐ Ս. Բարսղի զարգանալով ուսմամբ եւ առաքինութեամբ՝ ձեռնադրուեց եպիսկոպոս եւ կարգուեց առաջնորդ Նէոկեսարիոյ կամ Նիւս կոչուած քաղաքին:

Սա դառնալով վաղէսի արքունքից, ներկայ եղաւ Կ. Պօլսոյ տիեզերական ժողովին 381 թ. եւ իւր սքանչելի ճառախօսութեամբ

նշանաւոր ախոյեան եղաւ հերձուածողաց դէմ. իւր վիճակի մէջ բարեկարգութիւններ մտցնելուց յետոյ՝ դնաց Երուսաղէմ, շրջեց տընօրինական տեղեր, հաստատեց շատերին կրօնի ճշմարտութեան մէջ. եւ ի ծերութեան վախճանեցաւ:

* *

Ս. ՍԵՂԵՍՏՐՈՍ հայրապետ Հռովմայ, անձնադիր հովիւ ժողովրդոց, քարոզ ճշմարտութեան ավետարանի, ակնածելի հրէից եւ հեթանոսաց եւ հալածող հերձուածողաց, նստեց Հռովմայ աթոռը 314 թ:

Սա մեծն Կոստանդինոսի աջակցութեամբ Նիկիոյ տիեզերական ժողովը կազմելով 325 թ. հերքեց Արիոսի աղանդը:

* *

Ս. ԵՓՐԵՄ Խուրին ասորի. առաքինի եւ խստակրօն. Եդեսիոյ տնտապատից՝ Եդեսիոսի անապատը երթալով՝ միայնակեցաց հետ ութն տարի ճգնութեան նուիրեց իւր անձը. գրեց հոգեւեց աղօթագրքեր. դարձոյց շատերը հեթանոսներից եւ արիոսականներից. ապա դառնալով իւր նախկին ճգնարանը. առաջնորդեց իւր շուրջը ժողովուած կրօնաւորաց:

Ս. Եփրեմ սովի միջոց՝ դարմանեց աղքատաց եւ հիւանդաց՝ նոցա համար ողորմութիւն հաւաքելով. եւ վախճանեցաւ չորրորդ դարու վերջերում:

6. ԾՆՈՒՆԳ ԵՒ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ). Հռովմայեցւոյ Օգոստոս կայսեր աշխարհագրի ժամանակ. Յովսէփ իւր Մարիամ խօսեցելոյն հետ հաղաքէթից՝ Բեթղեհէմ գնաց նոյն աշխարհագրի մէջ գրուելու. եւ բազմութեան պատճառաւ՝ իջեալն ելու տեղ չգտնելով. Բեթղեհէմից դուրս մի սյրի մէջ բնակուեց:

Նոյն գիշեր ծնաւ Մարիամ իւր սրգին Յիսուս. խանձարուերով պատեց եւ դրաւ մուրի մէջ. Աստուծոյ հրեշտակը երեւնալով նոյն

(*) Բոլոր ազգաց եկեղեցիք, մինչեւ չորրորդ դար՝ միասին կոսեցին Մկուղ եւ Մըկըրտութիւն. իսկ հինգերորդ դարում բաժանեցին այս երկու տօները՝ Մնունդը 28 Դեկտ. իսկ Մկրտութիւնը՝ 6 Յունվարի. բայց Հայաստանեայց եկեղեցին անփոփոխ պահեց այս առաքելական աւանդութիւնը՝ ուսած Ս. Գրիգոր Լուսաւորից:

այրի մօտ՝ իրանց հօտը պահպանող հովիւներին՝ աւետեց ասելով. «Ծնաւ ձեզ այսօր փրկիչ. եւ ահա ձեզ նըշան, կգտնէք մանուկ, պատած խանձարուրով եւ մսուրի մէջ դրած»։ ապա հրեշտակաց բազմութիւնք երեւնալով սկսան երգել՝ «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»։ Հովիւները դաան նորածին մանկան մսուրի մէջ եւ երկրպագեցին։

Արեւելեան կողմից՝ աստղի առաջնորդութեամբ երեք մոգեր եկան Յիսուսին երկրպագելու եւ հասնելով Երուսաղէմ՝ յայտնեցին Փղրիչի ծնունդը. զոր գտնելով Բեթղեհէմի այրի մէջ երկրպագեցին, ընծայելով ոսկի, կնդրուկ եւ զմոռ, եւ հրեշտակի պատուէրով վերադարձան իւրեանց աշխարհ՝ առանց յայտնելոյ Հերովդէսին. որ կուղեր նենգութեամբ սպանել Յիսուս մանկան։

Յովսէփ եւս հրեշտակի ազդմամբ իմանալով Հերովդէսի նենգութիւնը՝ Մարիամին եւ Մանկան՝ փախուց Եգիպտոս. եւ նորա մահից յետոյ դարձաւ Նազարէթ. ուր Յիսուս բնակուեց առանց յայտնելոյ իւր անձը աշխարհի։

Յիսուս երեսներորդ տարին Նազարէթից դալով Յորդանան՝ մկրտուեց Յովհաննէս մկրտչից՝ եւ երբ քրից դուրս եկաւ, Հոգին սուրբ աղանակերպ իջաւ նորա վերայ, եւ Հայրը վկայեց թէ՝ «Դա է՝ որդի իմ սիրելի ընդ որ հաճեցայ».

13. ԹԼՊԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ. Բթիստոս ութերորդ օրը Թլպատուեց՝ հնազանդելով օրինաց, եւ կոչուեց Յիսուս. իւր անձի օրինակաւ սորվեցուց մեզ հնազանդիւ

աստուածային պատուիրանաց, օրինաց եւ եկեղեցական կանոնաց, որով միայն մարդիկ կարող կը լինին միութեան կապ ունենալ Աստուծոյ հետ:

15. ԵՆՈՒՆԴ. Ս. Յովհաննու Մկրտչի. Զաքարիա քահանայն՝ որ Աբիայի դասակարգից էր *)՝ եւ իւր Եղիսաբէթ կինը՝ աստուածապաշտ եւ երկիւղած Աստուծոյ, ծերացած՝ զաւակ չունէին:

Երբ Զաքարիան խուսկ կմատու-

(*) Դաւիթ Թագաւորը Ղեւտական ցեղի պաշտօնէութեան մէջ կարգ մտցնելով Ի. Դ. դասակարգի բաժանեց, ամեն մի ցեղի զըլխաւորաց համեմատ, որ Աստուծոյ խորանի սպասաւորութիւնից զուրկ չմնան, եւ վիճակաւ կարգաւորեց պաշտօնը՝ իւրաքանչիւրին մի մի եօթնեակ, Աբիա ութերորդ դասակարգից լինելով, Զաքարիան եւս նոյն դասակարգին կ'պատկանէր:

ցանէր տաճարի մէջ. Աստուծոյ հրեշտակը յանկարծ երեւելով ասաց. « քո աղօթքը Աստուած ընդունեց՝ Եղիսաբէթ կինդ պէտք է ծնանի որդի. որի անունը Յովհաննէս կընես, որ՝ մօր արգանդից Հոգւով որբով լցուած. թէ ծնողաց եւ թէ շատերին ուրախութեան պատճառ կ'առնայ »:

Զաքարիան տարակուսեց, եւ հրեշտակն ասաց, որովհետեւ դու Աստուծոյ ամենակարողութեան վերայ տարակուսեցիր, պապանձուած կմնաս՝ մինչեւ մանուկի ծննդեան օրը. ապա աներեւութացաւ. Զաքարիա պապանձուեց:

Եւ երբ Եղիսաբէթ ծնեց՝ եւ թլպատութեան օրը՝ կուգէին ի յիշատակ հօր. անունը Զաքարիա դրնել. (Զաքարիային՝ համրութեան համար մեռածի կարգն էին դասած) Եղիսաբէթ սուրբ Հոգւոյ ազդմամբ

պնդեց՝ անուշը օրովհաննէս դը-
նել, որը հաստատեց եւ Զաքարիա՝
տախտակի վրայ գրելով, իսկոյն
բացուեցաւ լեզուն. փառաքանեց
Աստուծոյ՝ եւ մարգարէական հո-
գւով լցուած՝ ասաց, «հասած
է ժամանակը. Բրիտոս աշխարհ
պիտի գայ՝ որի կարապետ եւ յա-
ռաջընթացն է սա»։ Այս լուրը տարա-
ծուելով հրէաստանի լեռնակողմերը՝
ամէնքը զարմացած կասէին, «ինչ
պիտի լինի այս մանուկը»։

17. Ս. ՊԵՏՐՈՍ Հայրապետ Ա.
դէքսանդրացի, պատրիարք Աղէք-
սանդրիոյ, առաքինի, ջատագով
քրիստոնէական հաւատոյ, սիրելի
եւ պատկառելի ժողովրդոց,

Սորա պատրիարքութեան ժա-
մանակ Դիոկղետիանոս դրդուած
իւր փեսայ Մաքսիմիանոսից, քրիս-

տոնէութեան հալածման հրաման
հանեց, դիմադրողները սրոյ՝ հրոյ՝
սովու եւ աքսորանաց մատնելով։
Այս հալածանքը՝ Դիոկղետիանոսի
եւ նորա դահճկից Հերակլ Մաքսի-
միանոսի օրից տեւեց՝ մինչեւ երկ-
րորդ Մաքսիմիանոսի օրը եւ աւելի
սաստկացաւ արեւելեան կողմերը՝
առաջին Մաքսիմիանոսի քեռորդի՝
երրորդ Մաքսիմիանոսի ժամանակ։

Սուրբ Պետրոս Պատրիարք,
կյորդորէր հաւատացելոց՝ հաստա-
տուն մնալ քրիստոնէական կրօնի
մէջ. բայց կռապաշտութեան յա-
րած Միլիտիոս եպիսկոպոսի, չա-
րախօսութեամբ ամբաստանեցաւ
Մաքսիմիանոսի առաջ, իբրեւ քր-
իստոնէութեան ջատագով եւ կը-
ռապաշտութեան խափանող։ Կա-
լանաւորեցան վեց հարիւրի չափ
եկեղեցւոյ պաշտօնեայք եւ նահա-
տակեցան դառն տանջանք. իսկ

1) Պետրոս փախստական գնաց Միշադեւտաց եւ Պաղեստինու կողմեր՝ ուր կը քարոզէր եւ կհաստատէր շատերին կրօնի ճշմարտութեան մէջ, ընթացակից ունելով ծերունի սարկաւազն Աբիսողոմ:

Ս. Պետրոս տեսնելով բազմաթիւ քարոզչաց նահատակութիւնը եւ անհովիւ ժողովրդոց կրօնական տազնապը, դարձաւ Աղէքսանդրիա Աբիսողոմի հետ, քարոզել եւ համարձակ արհամարհել հեթանոսական մոլորութիւնը:

Մաքսիմիանոս լսելով այս, զօրականներ ուղարկեց սպանել, որք ժողովրդոց դիմադրութեան հանդիպելով, բանտարկեցին: Երանելին որպէս զի բազմաթիւ անմեղ արեանց պատճառ չլինի, կամովին մատնեց իրան Մաքսիմիանոսի չար կամքին, եւ տարուելով Երնջոց կոչուած դաշտը՝ գլխատուեց:

Ս. ՎԼԱՍ եպիսկոպոս Սեբաստացի, առաջնորդ Սեբաստիոյ, աներկիւղ կզօրացնէր եւ կքաջաւորէր նահատակները՝ Գիողեւտիանոսի հալածանաց ժամանակ, եւ յաճախ այցելութեամբ բանտարկեւոց կմխիթարէր եւ կմատակարարէր նոցա՝ փրկարար խորհուրդը մարմնոյ եւ արեան Տեառն Յիսուսի, յորդորելով աներկիւղ տանել ամէն նեղութեանց՝ Աստուծոյ սիրոյ համար:

Երբ մեծն Կոստանդիանոսի ժամանակ հալածանքը փոքր առ փոքր դադարելու վերայ էր, 308 թ. կրկին ոսատկացաւ Կոստանդիանոսի քեռայր ամբարիշտ Լիկիանոսի երեսից Սեբաստիոյ կողմերը՝ ուր աստուածապաշտութիւնը ծաղկած էր, եւ իւր անօրէն նպատակին՝ ընտրեց խաւարատէր Ագրիկոլայոս հելլենացին, թշնամի ըրիւտոնէից, գաղտաւոր եւ հրամանատար Սեբաստիոյ:

11496-57

տալով նորան դործակից Լուսիսս
չարասէրը իբրեւ տեսուչ եւ ոստի-
կան աշխարհին:

Սեբաստիոյ հաւատացեալք լսե-
լով այս, փախստական ամրացան
անառիկ վայրեր, որոց հետ եւ
Վլասս եպիսկոպոս փախստական
դնաց բնակուեց Արդիսոյ լեռան
մի սյրի մէջ, նուիրելով իւր անձը
աղօթից եւ խստագոյն ճգնութեանց:

Ագրիկոլայոս իմանալով երա-
նելոյն տեղը՝ բերել տուաւ Սեբաս-
տիա, սալառնացաւ թողուլ աս-
տուածալաշտութիւնը եւ ընդունել
կռոց երկրպագութիւնը: Վլասս ա-
ներկիւղ արհամարհեց եւ դառն
տանջանաց մատնուելով գլխատուեց:

19. Ս. ԱՆՏՏՈՆ անգրանիկ ա-
նապատական մեծատուն ծնողաց
զաւակ, ծնունդ երրորդ դարու,
վաճառեց հայրենի ստացուածքը,
մի մասը թողուց քրոջ, զոր եւ յանձ-
նեց կուսանոցի խնամատարութեան,
եւ մնացածը բաժանելով կարօ-
տելոց, առանձնացաւ Եգիպտոսի
անապատը՝ ձր շինեց վանք, աղօ-
թից եւ խստակրօն կենաց հետեւե-
լով՝ օրինակ եղաւ բոլոր անապա-
տականաց:

Սուրբն Անտոն նմանող լինելով
Եղիայի եւ Յովհաննու, մտաւ քա-
րայրերի մէջ, եւ անտես մարդ-
կանցից՝ 35 տարի ճգնութեամբ
անցուց, յաղթելով ամէն փորձու-
թեանց, որից խրախուսուած շա-
տերը՝ շինեցին խրճիթներ նոյն լե-
ռան վերայ՝ եւ կրօնաւորեցան նորա
ձեռաց տակ:

Երբ 310 թ. ստատկացաւ հա-

լածանքը Եգիպտոսի մէջ, իւր դը-
լտաւոր աշակերտաց հետ եկաւ Ա-
դէքսանդրիա՝ գործակից եւ նա-
հատակակից լինելու սրբոց, յոր-
դորելով՝ չվախենալ տանջանքից եւ
չղրկուիլ յաւիտեանական կեանքից:
Եւ կրկին դառնալով իւր առաջնա-
րանը՝ պարապեց աղօթից եւ ճըդ-
նութեանց, եւ վախճանեցաւ նոյն
առաջնարանի մէջ:

20 Ս. ԹԵՈԴՈՍ մեծ զօրավար՝
վաղէս եւ վաղենտիանոս կայսե-
րաց ժամանակ, երկու անգամ դի-
մեց Հայաստանի վրայ, առաջին ան-
գամ՝ զիջանելով մեծն Ներսիսի ա-
ղաչանաց՝ մարդասիրութեամբ վերջ
տուաւ վաղէսի եւ Արշակի մէջ
ծագած խռովութեան, իսկ երկրոր-

դին՝ տարաւ իւր հետ մեծն Ներ-
սիսին և Պօլիս, որ վաղէսին Ար-
շակի հետ հաշտեցնէ, բայց վաղէս
արիոսեան լինելով՝ անմարդաբնակ
կղզի արտորեց սրբոյն 378. Թ:

Թէոդոս իւր քաջութեան համար
սիրելի եղաւ արքունիքում, եւ նա-
խանձաւոր շատերին, որի համար խոյս
տուաւ Սպանիա իւր հայրենիք, իսկ
երբ Գոթացիք յարձակեցան Հռո-
մայեցւոց վրայ, հրաւիրեցաւ, որ
մեծ կոտորած տալով Թշնամեաց՝
յաղթանակաւ դարձաւ և Պօլիս:

Գրատիանոս՝ եղբորորդի վա-
ղենտիանոսի, Թէոդոսին թագաւո-
րեցուց արեւելեան կողմերի վրայ,
որը դարձուց վաղէսից արտորուած
եպիսկոպոսունքը, որոց հետ եւ մե-
ծըն Ներսէսին:

Թէոդոս՝ պատերազմեց Սկիւ-
թացւոց հետ, յաղթեց եւ դարձաւ
և Պօլիս, գրեց հրովարտակ, որ

ամէն տեղ Նիկիական Հանդանակը քարոզողի եւ նրանից դուրս եղողները հերիտիկոս համարուին:

Սուրբ Թէոդոս' Գրիգոր աստուածաբան հայրապետի խորհրդով մաքրեց եկեղեցիք Արիանոսներից, եւ Կ. Պօլսոմ 150 հայրապետաց ժողովով, 381 թ. հերքեց հերձուածողաց աղանդը, ձեռնարկեց եկեղեցեաց բարեկարգութեան, ծաղկեցուց ամէն տեղ աստուածալատութիւնը, բնաջինջ արաւ հեթանոսական պաշտամունքը, որ տեղ տեղ մնացած էր:

Երանելին՝ իւր երկու որդիքը թագաւորեցուց, մին արեւմտեան կողմերի վերայ, եւ միւսը արեւելեան, պատուիրելով հաւատի մէջ հաստատ մնալ. արաւ եւ ուրիշ շատ բարեկարգութիւններ հաւատացելոց օգտին՝ եւ եկեղեցւոյ շինութեան, եւ վախճանեցաւ:

Ս. ՎԱՀԱՆ Գողթնացի որդի Հայոց Խոսրով Նախարարի. մասնակ հասակին կաշմ' ոստիկանի գերեվարութեամբ բազմաթիւ գերեւոց հետ Դամասկոս տարուելով թըլպատուեց, եւ զարգանալով արաբական ուտմամբ՝ կարգուեց աւքունի դիւանադպիր:

Վահան գիտակ լինելով իւր քրիստոնէի զաւակ լինելուն՝ հայրենիք դարձաւ եւ սկսեց յայտնի սլաշտել քրիստոնէական կրօնը. բայց Հայաստանին տիրող պլաղգինիքից ամբաստանուեց Սմիրապետին: Վահան նախ երկիւղից շատ տեղեր թափառելուց յետոյ, ապա վառուած աստուածային սիրով՝ միտքը դրաւ կամ ազատ սլաշտել իւր կրօնը, եւ կամ մեռնել վկայական մահուամբ, որի համար զնաց Դամասկոս եւ յայտնապէս խոստովանելով քրիստոնէութիւնը Սմիրապետի ա-

ուաջ՝ զանազան տանջանաց մատ-
նուեց եւ նահատակուեց, X

* *
*

X Ս. ԳՐԻԳՈՐԻՍ պարսիկ՝ Դուին
քաղաքում ընդունելով քրիստոնե-
ութիւնը, մկրտուեց եւ անուանեցաւ
Գրիգորիս, եւ Դունոյ վանքերից
միոյն մէջ բնակուելով սրբութեամբ
եւ առաքինութեամբ փայլեց, որոյ
անունով վանքը կոչուեց «վանք Գը-
րիգորի»:

Երբ Գենշապուհ մարզպան
շատ տեղեր կրակատուներ շինեց եւ
բազմաթիւ մոգերով լցուց Հայաս-
տան՝ իմանալով որ Գրիգորիս առաջ
կրակապաշտ էր, յորդորեց կրկին
դառնալ, բայց տեսնելով՝ որ ոչ
յորդորանք եւ ոչ տանջանք ոչ ինչ
չազդեցին նորա վերայ, գլխատել
տուաւ, X

24. Կ. ՊՕԼՏՈՎ սուրբ Ժողով.
Արիանոսաց կուսակից՝ Կոստանդիանոսի որդի Կոստանդի ժամանակ
յսլտնուեց հոգեմարտն հայհոյիչ
Մակեդոն, որ Ս. Հոգւոյ Աստուա-
ծութիւնը եւ նորա կատարեալ
անձնաւորութիւնը կուրանար. ինչ-
պէս որ Արիոս ուրացաւ Որդւոյ
աստուածութիւնը եւ մշտնջենաւ ո-
րութիւնը:

Մակեդոն նստելով՝ Յունաց
պատրիարք Կ. ՊՕԼՏՈՎ, ատելի եղաւ
Թէ Արիանոսաց եւ Թէ ուղղափառաց՝
իւր հարստահարիչ եւ կեղեքիչ լի-
նելուն համար, եւ ձգուեց Աթո-
ուից, որ իրան կուսակիցներ որսալու
նպատակաւ՝ անցաւ Կիստրիոսեան
աղանդաւորաց կողմը, քարոզելով՝
«Որդի սոսկ նման Հօր, կամ հմա-
նազոյակից Հօր»: Եւ երբ իւր կողմը
շատցուց, սկսեց քարոզել Թէ՝ «Հո-
գին սուրբ հաղորդութիւն չունի

Հօր եւ Որդւոյ աստուածութեան
հետ, ոյլ նոցա էութեանէն օտար է,
եւ լոկ պաշտօնեայ նոցա:

Մեծն թէոգոս թագաւորելով՝
Ժողով գումարեց Կ. Պօլսոմ 150
եպիսկոպոսաց, 381 թ. (ուր էր եւ
մեր հայրապետ Ներսէս մեծ), առա-
ջարկեցաւ Մակեդոնեան եպիսկո-
պոսաց, ընդունել Նիկիական դաւա-
նութիւնը եւ քարոզել. «Որդին բը-
նութեանակից եւ համագոյ Հօր եւ
Հոգւոյն, նոյնպէս եւ Հոգին՝ էա-
կից եւ համագոյակից Հօր եւ Որ-
դւոյ». զոր Մակեդոն եւ իւրայինք
չընդունելով՝ հերքեցան, եւ եկեղե-
ցւոյ հաղորդութենէն ձգուեցան
նրովիւք:

31. Ս. ՍԱՐԳԻՍ*) զօրավար
մեծն Կոստանդիանոսի ժամանակ
քաջութեամբ փայլելով Կապադով-
կիայում՝ ստացաւ սորատելութեան
(զօրավարութեան) պատիւ եւ իշ-
խանութիւն մերձակայ գաւառների
վերայ, քակեց մեհեմանները, կործա-
նեց բաղինները՝ եւ նոցա տեղ
կանդնեց Աստուծոյ տաճարներ:

Երբ ուրացողն Յուլիանոս ինք-
նակալեց եւ եկեղեցւոյ խաղա-
ղութիւնը վրդովեց, կռամու հե-
թանոսք սկսեցին ներել քրիստո-
նէից, աւերել եկեղեցիք, եւ հալա-
ծել պաշտօնէից, Քաջն Սարգիս
իմանալով Յուլիանոսի արեւելք
դիմելը Պարսից վերայ՝ թողուց
հայրենի ժառանգութիւնը, իշխա-

(*) Յունաց առասպելաբանած սարգոսի
իշխաակը գոյութիւն չունի մեր մէջ. (Ներսէս
Եւոք):

նական պատիւը, եւ զօրավարութիւնը, իւր որդւոյ հետ՝ (որ յետոյ վկայական մահուան համար Մարտիրոս կոչուեց) դիմեց Հայոց աշխարհ՝ Խոսրովի որդի Տիրան թագաւորին. բայց նա վախնալով Յուդիանոսից՝ խորհուրդ տուաւ դիմել Շապուհին:

Սարգիս դնաց Խորաստն Շապուհի մօտ եւ ընդունելութիւն գտնելով իւր քաջութեան համար՝ զօրագլուխ կարգուեց. որ թշնամեաց յաղթելով սիրելի եղաւ թագաւորին եւ կարգուեց սահմանապահ Յուդիանոսի յարձակման դէմ:

Սարգիս խրախուսեց իւր սակաւաթիւ զօրաց՝ ասելով, զինուորակից եղբարք, հաւատացէք երկնի եւ երկրի արարչին, որ օգնող է իրաններին եւ հակառակ իւր թշնամիներին. ողբ յարձակելով կոտորեցին. եւ մկրտուելով ընդունեցին քրիս-

տոնէութիւն. որի համար սուրբն Սարգիս՝ իւր զօրաց մէջ գտնուող մոլորամիտներից՝ մատնուեց Շապուհի առաջ՝ իբրեւ կուսակից Հռովմայեցւոց եւ տարածող քրիստոնէութեան:

Շապուհ հրաւիրեց Սարգսին՝ որը իմանալով նորա նենգութիւնը, խրախուսեց զօրաց, ամրացուց քրքիստոսական կրօնի մէջ, եւ մի քանի հաւատացեալ զինուորաց եւ իւր Մարտիրոս որդւոյ հետ դնաց արքունի դուռը:

Շապուհ մեհեան տանելով, հրամայեց Սարգսին որ իւր Մարտիրոս որդւոյ հետ զոհէ եւ խունկ մատուցանէ կռոց, բայց նա համարձակ անարգեց, գոր հեթանոս բազմութիւնը տեսնելով կատաղութեամբ յարձակուեց՝ կռւղէք սպանել, այս յարձակման միջոց մարտիրոսացաւ որդին:

Շապուհ բազմութեան ձեռքից
առնելով Սարգսին բանտարկեց, եւ
տեմնելով նորա անփոփոխ միտքը,
հրամայեց գլխատել 14 հաւատա-
ցեալ զօրաց հետ, որոց մարմինները՝
քրիստոնէսյց ծածուկ ամփոփեցին
պատուով։

Փ Ե Տ Ր Վ Ա Ր .

2. Ս. ԱՏՈՎԱՅԱՆՔ. Պարսից
թագաւոր Յազկերտ Բ. մոգաց եւ
մոգաբնոյց խորհրդով հրամայեց
իւր տէրութեան ամէն կողմեր
բառնալ քրիստոնէութիւնը եւ տա-
րածել մոգական աղանդը, նենգու-
թեամբ հրաւիրեց Հայոց զօրքը՝
ճորայ պահակ, որոց զօրավարումէն՝
Ատոմ Գնունի եւ Մանածիհր Ռըշ-
տունի, եւ հրամայեց երկրպագել

կրակին, որք ընտրելով մեռնել Քր-
իստոսի անուան վերայ, խոյս տուին
Հայաստան։

Յազկերտ լսելով՝ զօրք ուղար-
կեց սպանել՝ եթէ չդառնան Պարս-
կաստուն։ Երանելիք հասնելով Ան-
ձեւացեաց (Նոյս) գաւառը ամ-
րացան լերանց մէջ. ուր պարսկա-
կան զօրքը դիմելով ձերբակալեց եւ
ստիպեց դառնալ՝ յանձն առնուլ
մոգական կրօնը, որք չընդունելով՝
նահատակեցան։

3. Ս. ՍՈՒՔԻԱՅԱՆՔ. Պաշա-
տականք Աւանաց արքայի՝ աղդականք
Կաթինկայ թագուհւոյ Հայոց Ար-
տաշէս Բ-ի, թուով 19, աշակերտե-
ցան աւետարանին՝ քարոզութեամբ
Ս. Ոսկեանց, եւ մկրտուելով ա-
ռանձնացան լերանց մէջ իրանց
Սուրբիս անուն դիւխաւորի հետ եւ

կրօնաւորեցան Սսկեանց ձեռաց տակ, կքարոզէին քրիստոնէութիւնը՝ Սսկեանց հետ արքունի դուռը յաճախելով։

Անքայորդին Արտաւազդ հաւածող քրիստոնէից՝ դիմեց նոցա բնակարան, ստիպեց արքունիք դառնալ։ եւ երբ Սուքիասեանք՝ յորդորմամբ Սսկեանց յանձն չառին, կոտորեց Սսկեանց՝ իսկ Սուքիասեանց ձեռնամուխ չեղաւ՝ մօր երկիւղից։

Սուքիասեանք՝ նոյն տեղից խոյս տուին Բագրեւանդ գաւառի Զրաբաշխ լեռանը, որ յանուն Սուքիասի կոչեցաւ Սռակա կամ Սուկաւետ, (քոսադադ) ուր եւ երկար տարիներ մնացին առաքինական եւ ճգնողական կենօր։

Երբ Գատիանոս յաջորդ Շապուհէլոյ Ալանաց արքայի, տեղեկացաւ թէ՛ արքունի զօրաց դնդից՝

Շապուհէլոյ նիզակակից՝ անուանիք Սուքիասեանք՝ Հայաստան հեռացած են, խուզարկեց Բառլահա զօրավարի ձեռքը՝ գտաւ Զրաբաշխ լեռան խորշերում, եւ հրաւիրեց յԱլանաց աշխարհ, որք չընդունելով հրաւերը՝ նահատակեցան, X

5. Ս. ՈՍԿԵԱՆՔ դեսպանը Հռովմայեցւոց կայսեր գալով Հայաստան Հայոց Սանատրուկ Թադաւորի մօտ, Թադէոս առաքելոյ քարոզութեամբ հաւատացին ի քրիստոս, շրջեցին նորա հետ քարոզութեամբ, սոցանից մին՝ Ոսկի առուն, ձեռնադրուեց քահանայ Թադէոսից, իսկ միւսերը կրօնաւորեցան։

Երբ Ս. Թադէոս նահատակեցաւ Սանատրուկից՝ առանձնացան Եղիէոյ լեռանը եւ պարսպեցան աղօ-

թից եւ ճշնութեանց. որք եւ Սա-
նատրուկի որդի Սրտաշիտի արքու-
նիքը մտնելով քարոզեցին տւետա-
րանը՝ մկրտեցին 10 հոգիք Եփրա-
տի մէջ՝ որոց գլխաւորին անունը
կոչեցաւ Սոքիաս, որոյ անուամբ
միւսները կոչեցան Սոքիասեանք:

Արքայորդին Արտաւազդ լսելով՝
իւր ազգականաց դարձը՝ հալածեց Ս-
ոսկեանց արքունիքից, որոց հետեւե-
ցան Սոքիասեանք, եւ անանկացան
Սոսկեանց ճգնարանք. ուր եւ նստա-
տակեցան. X

7. Ս. ՍԱՀԵԿ հայրապետ. մեծն
Ներսէսի որդին. պարթեւական զար-
մի զերջին հայրապետը. քաջազարթ
Յունաց, Ասորոց եւ Պարսից դըպ-
րութեանց. միաբանելով երանե-
լւոյն Մաշտոցի (Ս. Մեւսոս) հետ
(որ Ս. Ներսիսի նօտարն ու դպիրն

էր) աւելի եւս զարգացաւ իմաս-
տասիրական գիտութեամբ. եւ իւր
Հօր առաքինական եւ ազգասիրա-
կան կատարեալ հայելին դարձաւ:
Ամուսնացաւ եւ ունեցաւ միայն մի
դուստր Սահակոյն անուն, զոր
տուաւ Համազասպ Մամիկոնեանին,
որ Հայոց երեւելի նախարարաց մին
էր. եւ բարեպաշտութեամբ հռչա-
կուած, որից ծնան, Վարդան. Հը-
մայեակ եւ Համազասպեան:

Ս. Սահակ՝ ամուսնոյ մահից յե-
տոյ 390 թ. ազգի հաւանութեամբ
բորձրանալով հայրապետական դահ-
ի տեղի Ապուրազէսի. կարգ եւ
կանոն հաստատեց. եկեղեցիք պայ-
ծառացուց. իւր անձը մեծամեծաց
եւ փոքունց՝ կանոն ուղղութեան. եւ
հայելի սքանչելի առաքինութեան
ցցուց. Բաղմաթիւ եկեղեցեաց, վա-
նօրէից ջինութիւններ եւ նորոգու-
թիւններ արաւ. Նորոգեց Հռիփսի-

մեանց վկայարանը ուր գտնելով Ս. Հռիփսիմէի տապանը կնքած լուսա-
ւորչի կնքով, ինքն եւս կնքեց իւր
կնքով եւ կրկին գետեղեց իւր տեղ:

Երբ Ս. Մեսրոպ յայտնեց իւր
միտքը Ս. Սահակին, Հայոց շնանա-
գրեք հնարելու մասին, օթանդա-
կեց նորան թէ գրոց գիւտին եւ
թէ սուրբ Գրոց թարգմանութեան,
քանալով դպրոցներ Հայաստան
ծաղկեցուց հայերէն դպրութեամբ,
օթանդակութեամբ Վ. Ռամշապուհ
թագաւորի եւ Ս. Մեսրոպի:

Վ. Ռամշապուհի մահից յետոյ՝
Ս. Սահակ գնաց պարսից դուռ,
արձակել տուաւ Վ. Ռամշապուհի եղ-
բոր Խոսրովին՝ որ նախարարաց
մատնութեամբ քանդարկուած էր,
եւ կրկին թագաւորեցուց Հայաս-
տանի վրայ, որի մահից յետոյ՝ Յազ-
կերտ թագաւորեցուց Հայոց վրայ,
իւր որդի Շապուհին, որպէս զի սա-

կաւ առ սակաւ՝ ընտելացնելով ժո-
ղովուրդը թուլամորթ կեանքի,
մոցնէ Հայաստանի մէջ միգակրօ-
նութիւնը, բայց Ս. Հայրապետի ար-
թուն հովուութեամբ անվնաս մնաց
հայ ժողովուրդը:

Երբ թագաւորեց Վ. Ռամ Բ.
Ս. Սահակ հայրապետական գահին
վնաս չհասնելու մոգը անցաւ առ
Ժամանակ մի Յունաց բաժինը՝ իւր
հետ ունեւելով Ս. Մեսրոպ, եւ իւր
երեք թուռուք, ուր եւ կնեղուէր
Յոյն վերակացուներին, որ արգելք
կլինէին հայ դպրութեան տարածման:

Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպին՝ վար-
դանի եւ մի քանի աշակերտաց հետ
ուղարկեց Կ. Պօլիս. խնդրել թէ ո-
գոս կայսրին եւ Ատտիկոս պատրի-
արքին, որ զգուշացնեն Յոյն վերա-
կացուաց արգելք չլինել Յունաց
բաժնի մէջ հայ դպրութեան տա-
րածման:

Սեծն թէոգոս կատարեց Հայ-
րապետի խնդիրը, եւ մեծարեւով
վարդանին ստրատելատի (գօրտվա-
րի) պաշտօնիւ եւ Ս. Սեւրոպին
էկզիսիաստիկոս (գերիմաստ) տիտ-
ղոսիւ, դարձուց հրովարտակաւ առ
Ս. Սահակ՝

Իսկ երբ վաւ հաշտեցաւ Հայոց
հետ, Ս. Սահակ՝ վարդաւն ստրա-
տելատի հետ դարձաւ վաղարշա-
պատ, եւ վարդանին՝ ուղարկեց
վաւ մօտ Սմբատ սպարապետի
հետ՝ խաղաղութեան դաշն հաս-
տատելու, վաւ՝ լսելով Ս. Հայ-
րապետի խնդրանաց՝ վաւն ապուհի
որդի Արտաշէսին թագաւորեցուց
Հայոց վրայ, որով երկիրը խաղաղա-
ցաւ, եւ բարեկարգութիւնը ծաղկեց
սուրբ Հայրապետի ջանիւր:

Արտաշէսի մոլի ընթացքից վի-
րաւորելով հայ նախարարը՝ խորհեցին
ամբաստանել պարսից դրան, եւ

ստիպեցին մեծն Սահակին միաբանել
իրանց հետ, բայց նա հրաժարեցաւ,
Հայաստանին սպառնացող վտանգը
աչքի առաջ ունենալով, եւ յորդորեց
հեռանալ, ասելով «ես իմ ախտա-
ցեալ ոչխարը առողջ դադանի հետ
չեմ փոխեր, սակայն նախարարը չան-
սալով, Արծիկեցի վատանուն Սուր-
մակ քահանայն հետերնին առած՝
գնացին ամբաստանեցին վաւի ա-
ռաջ, Հայրապետին եւ թագաւորին:

վաւ, Արտաշէսին խուժառ-
տան պքսորեց տեղը վեհմիհր ըա-
պուհ պարսիկը մարգարէ կարգելով,
եւ Ս. Սահակին տեղ՝ Սուրմակ ե-
րեց դրաւ, որ քիչ ժամանակից
յետոյ մերժուեց, եւ Բըքիշոյ Ասո-
րին կարգուեց, որը եւս իւր զօշաքա-
ղութեան համար մերժուելով, կրկին
երկալառակութիւն եւ կուսակցու-
թիւն տիրեց, ոմանք մի ուրիշը կու-
ղէին, ոմանք վերստին Ս. Սահակին:

վաւամ երկու կողմի խնդիրը
եւս կատարած լինելու համար,
Շահեկ' ասորին կաթուղիկոս դրաւ,
եւ Ս. Սահակին՝ իւր վիճակի մէջ
միայն վարդապետելու եւ ձեռնա-
դրելու իշխանութիւն տուաւ՝ ըստ
թոյլտուութեան Շմուէլի:

Երբ մեռաւ Շմուէլ ասորին,
նախարարք աղաչեցին Ս. Սահակին,
որ ներէ իրանց չարիքը եւ յանձն
առնու կաթուղիկոսութիւնը, երա-
նելին ներեց նոցա՝ բայց հրաժարե-
լով գահից առաջնացաւ Բագրեւանդ
գաւառի Բլուր գիւղ, ուր եւ
վախճանեցաւ 440 թ. եւ թաղեցաւ
Յարօնոյ Աջտիշատում: ✓

✕

10. Ս. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՔ. Երբ
Յազկերտի հրամանաւ առ երես
ուրացած հայ նախարարաց հետ
Եօթն հարիւր մագեր պարսկական

զօրօք դիմեցին Հայաստան՝ բռնի
տարածել մոգական կրօնը եւ կը-
րակապաշտութիւնը, հասնելով Ծաղ-
կոս գաւառի Անգղ գիւղաքաղաք,
ձեռնարկեցին քակել եկեղեցւոյ
դռները, Ղեւոնդ երեց եկեղեցա-
կանաց եւ ժողովրդոց գլուխ ան-
ցած յարձակեցաւ եւ մեծ կոտորած
տալով յետ մղեց, սարսափ ձգելով
մոգպետի վրայ:

Ղեւոնդ երեց՝ վարդապետաց մեծ
պատերազմի մէջ խրախուսելով՝
վառեց կամաւոր զօրքը քաջու-
թեամբ կռուել հաւատոյ թշնամւոյ
դէմ. (Տես ի տօնի վարդապետաց),
եւ պատերազմը դադարեցուց յի-
տոյ, Ատրորմիզդ մարզպանի ձեռք
սուրբ Յովսեփի, Խորէնի, Աբրահա-
մու, Արշէն երիցու, Ռշտունեաց
Քաջաջ սարկաւազի, Ռշտունեաց
Սահակ եպիսկոպոսի, Արծրունեաց
Մուշէ երիցու եւ Սամուէլ եւ Աբ-

քահանայից հետ յտոեան
հոգեւելով. եւ իբրեւ ամէն վնասի
պատճառ ճանաչուած՝ շղթայտկապ
հետիոտս Պարսկաստուն վարեցան.
որք ներկայանալով Միհրնեբսեհ հա-
զարապետին. մատնեցան տանջանայ
եւ բանտի հայ նախարարաց հետ.

Յազկերտ պատերազմ՝ գնալով
Հոնաց դէմ. երանելիքը կապանօք
փոխադրեց Սպար աշխարհի հիւ-
շապուհ քաղաքի դղեակ. եւ յանձ-
նեց մոգպետին՝ ողորմանք որսու
քահանաները եւ նախարարները ի
մոգութիւն. Մոգպետ անհնարին
տաջնջանաց մատնեց, որոշելով քա-
ղաքից մի խոնաւ մուտ ներքնատան
մէջ. ըսցց եւ այնպէս ոչինչ չկարաց
առնել, եւ ինքն եւս աստուածա-
յին շնորհաց ազդմամբ՝ ընդունեց
քրիստոնէութիւն. մկրտեցաւ եւ
նահատակուեց.

Յազկերտ ձեռնարկեց չարչարել
եւ նահատակել Ղեռնդեանց, նախ
նահատակեց Սամուէլ եւ Աբրահամ
քահանայից. թաթիկ հալիսկոպոսին
Քասենոյ. եւ յետոյ հիւշապուհի
մէջ բանտարկուածներ չամար ու-
ղարկեց Դենշապուհին. հրաման
տալով եթէ չդառնան ի մոգու-
թիւն, ծածուկ սպանել՝ որ նոցա
նշխարքը քրիստոնեայք չառնուն.

Դենշապուհ նախ յորդորեց, եւ
ոչ ինչ չջահուելով, հեռացուց քա-
ղաքից եւ նահատակեց, որոց մար-
մինները ծածուկ քրիստոնեայն խու-
ժիկ՝ որ ներկայ էր, ամփոփեց. ✕

12. Ս. ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ. երբ
Յազկերտ Բ. ցանկացաւ քրիստո-
նեայք դարձնել մոգական աղան-
դին՝ թելադրութեամբ Միհրնեբսեհ
հազարապետի եւ մոգպետաց հրա-

ման հանեց բոլոր հպատակ քրիստոնէից՝ որ մոգական աղանդը ընդունեն եւ երկրպագեն կրակի, եւ իւր պս չարութեան՝ գործիք գտաւ վասակ եւ վարազվաղան (փեսայ վասակի) Սիւնեաց հայ նախարարները:

Յազկերտ հրաւիրեց՝ Հսոց, վրաց, Աղուանից եւ այլ քրիստոնէից զօրաց յԱպար աշխարհ՝ Հոնաց դէմ պատերազմելու պատրուակաւ, որք թէեւ գիտէին Յազկերտի նենգութիւնը, բայց սրպէս զի չգրգռեն, յանձն առին հրաւերը:

Յազկերտ հրամայեց բռնի՝ քրիստոնեայք մոգական աղանդին դարձնել, Դենդապուղ ոմն հարկահան ուղարկեց Հսոստան ներել խտուրթեամբ, որպէս զի ստիպուին զիջանել իւր կամքին, բայց սիրով ամէն բան յանձն առին, եւ թոյլ տուին կրակադաշտութեան մուտք

գործել իրանց մէջ: Ապա բացարձակ հրովարտակաւ հրամայեց թողուլ քրիստոնէութիւնը, որին նախարարք եւ եպիսկոպոսուհք պատասխանեցին, մոգական աղանդը արհամարհելով եւ քրիստոնէական կրօնի ճշմարտութիւնը ջատագովելով:

Յազկերտ զայրացած կոչեց նախարարները, որք ուխտելով անսասան մնալ հաւատքի մէջ, դէմ յանդիման արհամարհեցին նորա հրամանը եւ բանդարկուեցան, եւ մինչ Յազկերտ մտադիր էր յանդարձօտարութիւն վարել նորանց, եւ անխիւ զօրօք դիմել անտերուհ չալաստանի վրայ բռնի տարածել կրակադաշտութիւնը, պալատականներին մին ծածուկ քրիստոնեայ խորհուրդ տուեց առ երեսս ընդունել, եւ վերադառնալով ազատել թէ իրանց եւ թէ հայրենիք, որին

Հաւանելով՝ առ երեսս երկրպագեցին արեգականն:

Յազկերտ ուրախացած, մեծ պատուով, պարսկական զօրք եւ եօթն հարիւր մոգերով դարձուց Հայաստան: Երբ բանակը հասաւ Ծաղկոտ գաւառի Անդղ դիւղաքաղաք, եւ մոգպետ կուզեր քակել եկեղեցւոյ դուռը, Ղեւոնդ երեց՝ եկեղեցականաց դասուք եւ քրիստոնէից բազմութեամբ դիմադրեց եւ մեծ հարուածով վանեց մոգերը եւ զօրքերը:

Այս տեմնելով Վարդան եւ ուխտապահ նախարարք, յայտնեցին Յովսէփ կաթողիկոսին իրանց առ երեսս ուրացուածեան նպատակը, եւ ուխտեցին աւետարանի վրայ երդմամբ, պատերազմել հաւատոյ համար, յարձակեցան պարսից վերայ, յաղթեցին եւ երեւելիքը կանաւորեցին, որոց հետ եւ ի սրտե

ուրացեալ Վասակին, որ կեղծաւորաբար երդուելով աւետարանի վրայ՝ արձակուեց:

Յազկերտ կրկին բազմութիւ զօրք ուղարկեց Միհրնեսոսէ հազարապետի ձեռք, որ բռնի մոգական արարքը մտցնէ Հայաստան, որ ուխտանենդ Վասակին դործիք ունեւով ձեռքին, կջանար Հայոց միաբանութիւնը քակել, խոստանալով նորան թագաւորեցնել Հայոց վրայ:

Վարդան եւ նախարարք 66 հազար կամաւոր զօրք բանակեցան Տղմուտ գետի ափ Աւարայրի դաշտում՝ պարսից զօրաց հանդէպ, եւ դիմադրելով կոտորեցին 3544 անձինք եւ 9 զօրապետք, ուր եւ առին Վարդան՝ իւր նիզակակիցներով նահատակեցաւ եւ ազատեց Հայաստան կրակաւաշտութիւնից:

X

14. ՅԵԱՌԸՆԴԱՌԱԶ*) ՅԵԱՌԱԽԻ Ծննդեան 40 օրը օրը երբ Լըացաւ, սուրբ կոյս Մարիամ տարաւ տաճար՝ մանուկին Աստուծոյ ներկայացնել՝ մի զոյգ աղաւնւոյ հետ, որի արիւնը քահանայն կսրսկէր սեղանի եւ մանկան վրայ ըստ օրինաց:

Ս. Հոգւոյ աղբմամբ Սիմէօն Ծերունին, որին կանխաւ յայտնուած էր չմեռանել մինչեւ տեսնել Տէրոջ

(*) Ամէն արու անդրանիկ 40 օրից յետոյ՝ Մովսիսական օրինօք, ծնողքը կտանէին տաճարը Աստուծոյ ընծայելու: Այս օրէնք հաստատուեց Եգիպտոսի անդրանկաց կոտորման յիշատակ, ըստ այնմ թէ « իմ են ամենայն անդրանիկք Իսրայելացւոց, փոխանակ զի հարի ես զամենայն անդրանիկսն Եգիպտացւոց»: Աստուած ընտրեց Ղեւի որդիքը՝ որոց հարկադրուեցան Իսրայելացւոց անդրանիկները տալ երկրորման, եւ օրէնք սահմանեցաւ պատարագ տալ՝ զոյգս տատրակաց, երկուս ծաղս աղաւնեաց, եւ կամ զառն ըստ կարողութեան:

X

օծեալը, գալով տաճար՝ Յիսուս մանուկին առաւ գիրկը, գոհացաւ, որ արժանացաւ տեսնել երկնի եւ երկրի արարիչը մարմնով, որին մարգարէք ցանկացան եւ չկարացին տեսնել, եւ խնդրեց արձակուամն հոգւոյ ի մարմնոյ, քարոզելով՝ ընծայեալ մանկան հեթանոսաց լոյս՝ եւ իսրայելացւոց փառք լինելը:

Մինչ Յովսէփ եւ Մարիամ զարմացած էին այս նշանաւոր խօսքերի վերայ, Սիմէօն խօսքը դարձնելով դէպի Մարիամ ասաց, շատերը ի դւորմանէ անհաւատութեան մեղաց, մանկանս շնորհօք պիտի կանգնին հաւատով, եւ շատերը անհաւատութեան մէջ մնալով՝ պիտի ծածկուին մեղաց խաւարի մէջ, եւ որդւոյդ կրած չարչարանքը սրոյ նման պիտի խոցեն սիրտդ. եւ անդեց հոգին:

Նաեւ 84- ամեայ տղրի Աննա

մարդարէութիւն. որ իւր օրերը տա-
ճարում Աստուծոյ աղօթելով կան-
ցունէր, յայտնեց սուրբ կուսին՝
մարդարէական Հոգւով, մանուկի
աշխարհի փրկիչ լինելը, Յովսէփ եւ
Մարիամ օրինաց համեմատ կատա-
րելէն յետոյ՝ դարձան Նազարէր։

28. Ս. Կիւրեղ հայրապետ Ե-
րուսաղէմացի՝ հմուտ հին եւ նոր
կտակարանաց եւ արտօքին գի-
տութեանց, ձեռնադրուեց 335 թ.
Երուսաղէմի Մակար հայրապետի
յաջորդ. Մաքսիմոս հայրապետից,
եւ իւր սքանչելի վարդապետու-
թեան համար. գլուխ քարոզչաց
կարգեցաւ. եւ յաջորդելով նո-
րան՝ սիրելի եղաւ ամենին իւր հեղա-
համբայը բնաւորութեամբ. եւ հա-
մարձակ յանդիմանելով ազանգաւո-
րաց՝ կրգարձնէր շատերին ի հաւատա-

Երանելւոյս ժամանակ՝ սուրբ Խաչ
սքանչելի երեւմամբ յայտնուեց օդի
մէջ Երուսաղէմում, որոյ համար
Գրեց Կոստանդ կայսեր։ (Տես, ի
տօնի Երեւման Խաչի)։

Կիւրղի մեծահռչակ համբաւի
վրայ յիշաւով Ա. կազիոս եպիսկոպոս
Կեսարու, ամուսնականեց կայսեր ա-
ռաջ, նորա ողորմածութիւնը վնա-
սակար եկեղեցւոյ քարոզելով, որ
դառն սովի միջոց՝ եկեղեցւոյ ըս-
պասներին վաճառելով կարօտեղոց
պէտքերը դարմանած էր, եւ աթո-
ռից ձգել տալով՝ տիրեց նորա տեղը։
Սուրբ Կիւրեղ՝ գնաց Տարսոն՝ Սիւ-
ղիանոս եպիսկոպոսի մօտ, պատուով
ընդունուեց, եւ Սելեւկիոյ ժողովով
արդարացած կրկին հաստատուեց
իւր պաշտօնի մէջ։

Ա. կազիոս գնալով Կ. Պօլիս կրկին
չարախօսեց Կոստանդ կայսեր, որ
համամիտ լինելով Ա. կազետնց՝ աք-

սորեց կիւրղին, բայց երբ մեռաւ
կոստանդ. եւ Թադաւորեց Բուլխա-
նոս, պատրուակաւ խաղաղասիրու-
թեան եւ մարդասիրութեան յետո
կոչեց աքսորուած եպիսկոպոսները՝
որոց հետ եւ կիւրեղ, որ դարձաւ
Երուսաղէմ իւր Աթոռը, եւ կրկին
Վաղեսից աքսորուեց Արիոսականաց
խորհրդով, եւ դարձեալ մեծն Թէո-
դոսի ժամանակ վերադարձաւ իւր
Աթոռը եւ մաքրեց Արիոսեաներից
տեղի ունեցած անկարգութիւնքը:

Սուրբ կիւրեղ 381 թ. ներկայ
գտնուեց Կ. Պօլսոյ վերջին Գ. տի-
եգեբրական ժողովին, եւ վախճանե-
ցաւ: 54 տարի պաշտպան հանդի-
սանալով ուղղափառութեան:

* *
*

Ս. Կիիւրեղ եպիսկոպոս աղ-
գաւ հրէս, Բուդա անուն՝ Պաղես-
տինացի, իւր առաքինութեամբ եւ

պատմական հմտութեամբ յայտնի էր
Հրէից, եւ աստուածասէր Հե-
ղինէ դշխուհւոյ (կոստանդիանոսի
մօր) խաչափայտի խուզարկութեան
ժամանակ՝ սա իբրեւ տեղեակ հը-
նութեան ներկայացաւ խոշտանգեալ
հրէից կողմից՝ եւ յայտնեց խաչա-
փայտի տեղը:

Երբ խաչափայտը սքանչելեօք
գտնուեց, հաւատաց իւր Աննայ
մօր հետ, մկրտուեց՝ կոչուելով կիւ-
րեղ, ձեռնադրուեց եպիսկոպոս,
եւ շատերին դարձի պատճառ եղաւ
ի հաւատս: Բուլխանոս իմ ունեւելով
նորա վրայ, հրէութիւնից քրիստո-
նեայ դառնալուն համար, հրաւիրեց
ի կռապաշտութիւն, որ չընդունե-
լով՝ անտանելի չարչարանաց մատ-
նեց եւ ապա գեղարդով խոցելով
նահատակեց եւ Աննային կախել
տուաւ:

ՄԱՐՏ.

7. Ս. ՅՈՎ. ՀԱՆ ՕՃՆԵՅԻ ՀԱՅ-
րապետ աշակերտ փիլիսոփայ ԹԷՈ-
դորոս ՔԱԹԵՆԱԼՈՐԻ, ութերորդ
դարում նստեց Հայրապետական Ա-
թու, ԴԱՆՅ՝ մէջ Ժողով գումարելով
բարեկարգութեան կանոններ հաս-
տատեց, մերժեց քաղկեդոնակա-
նութիւն, վերցուց Պօղոսեան կամ
Պաւլիկեան աղանդը (Արեւորդիք)
որոնք եկեղեցւոյ սուրբ Խորհուրդը,
պատկերաց յարգութիւնը, եւ Քը-
րիստոսի Խաչի երկրպագութիւնը
կարհամարհէին:

Հայաստանի վերթ ոստիկան
Հատագովեց Յովհան իմաստասիրի
գիտնական, առաքինի, հանձարա-
շատ եւ խաղաղասէր յատկութիւնը
Օմար ամիրապետի առաջ, որ
սքանչացած հրաւիրեց իւր մօտ, որին

ներկայանալով Հայրապետը՝ իւր
պատկառելի տեսքով եւ վայելուչ
վարմունքով աղղեց Հագարացի ամ-
իրապետին եւ մեծարեցաւ:

Օմար ոչ այնչափ Հայրապետի
արտաքին շքեղութեան՝ որչափ
անձնուրացութեան վերայ վարմա-
ցաւ. երբ առանձնութեան մէջ
տեսաւ՝ նորա ի ներքուստ/ղգեցած
խտրազը (մազէ շապիկ):

Հայրապետը մեծարանք դար-
ձաւ Հայաստան, հալածեց աղանդա-
ւորները՝ եւ վտխձանելով թաղուեց
Արդուին գիւղի իւրաշէն եկեղեցւոյ
մէջ:

* *

Ս. ՅՈՎ. ՀԱՆ ՈՐՈՒՆԵՅԻ՝ որդի
իշխան Իւանէի, էր աշակերտ Նչեցի
Կսայի վարդապետի, աստուածա-
բանութեան ուսուցիչ Տաթեւու վա-
նուց չորեքտասաներորդ դարում,

սա զանազան հեղինակութեամբը
պաշտպան հանդիսացաւ Հայաստա-
նեայց եկեղեցւոյ ընդդէմ՝ Ունիթո-
ւաց (տաճարաւորաց Պապականոցը)։

* *
*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ Տաթեւացի՝ աշա-
կերտ Որոտնեցւոյ՝ չորեքտասանե-
րորդ դարում, հզօր ախոյեան հան-
դիսացաւ Ունիթուաց դէմ՝ բանիւ
եւ գրով, որոյ համար ժամանակա-
կիցք փառաւոր արձան կանգնեցին
նորա յիշատակին՝ Տաթեւու վա-
նուց մօտ։

14. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ
ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ ազատ որդիք եւ զի-
նուորք կապաղովկիայում՝ առաքի-
նութեամբ եւ քաջութեամբ փայլե-
լով սիրելի հանդիսացած էին թէ
զօրագլխաց եւ թէ մեծն Կոստան-
դիանոսի։

Կոստանդիանոսի քեռայր Լիկիա-
նոսի հալածանաց ժամանակ՝ Լիւ-
սիասի եւ Սեբաստիոյ Ագրիկոլայոս
դատաւորի ձեռօք կալանաւորեցան
եւ ստիպեցան ի պաշտօն կուոց,
զոր մերժեցին, եւ զանազան չար-
չարանքներեց յետոյ՝ մերկ ձգեցան
ձմեռ ժամանակ՝ քաղաքից դուրս
լճակին մէջ՝ պահապանաց հսկողու-
թեամբ, որպէս զի եթէ զըջան,
լճակի եզերք շինած նոր բաղանիքի
մէջ ընդունեն նորանց։

Գիշերային սաստիկ ցրտից՝ ե-
րանելիք ոգեսպառ վիճակի մէջ ըն-
կան, մին՝ չկարենալով դժնդակ
տանջանաց տանել՝ փախաւ բաղա-
նիք, եւ ցրտից սառած մարմինը՝
Ջերմութենէն լուծուելով մեռաւ։

Նոյն միջոց լճի վերայ երեւե-
ցան 40 լուսեղէն պսակներ, զոր
պահապանաց մին տեսնալով զարմա-
ցաւ, եւ վաղելով դէպի լիճ՝ ա-

նաց, եւ ես քրիստոնէսս եմ. եւ
խառնուելով նոցա հետ՝ սկսեց դո-
հուածիւն մատուցանել Աստուծոյ:
Առաւօտ՝ Ագրիկողայոս հանել տա-
լով լճից, չարաչար հարուածով նա-
հատակեց բոլորին:

 21. Ս. ԼՈՒՍԱՒՈՐԶԻ ՄՈՒՏՆԻ
Ի ՎԻՐԱՊՆ, Ս. Գրիգոր Պարթեւա-
զուն առաքելանման հայրապետ
եւ Լուսաւորիչ տանն թորգումայ,
որդին Անակ Նախարարի՝ ծնաւ 257
թ. Վաղարշապատ քաղաքում:

Երբ Պարսից Արտաշրի խորհրդոյ
դով Անակ՝ Հայոց Խոսրով թագա-
ւորը սպանելուն համար, ինքն տնով
բնաջինջ եղաւ, միայն փրկուեցան իւր
որդիք, մեծն՝ Սուրէն անուն, մանկա-
բարձաց ձեռօք՝ Պարսկաստուն իւր
հօրաքեռ մօտ փախցնելով, եւ կրթու-
եցին՝ քրիստոնէայ Սոփիա անուն ստն-

տուի ձեռօք Կեսարիա, ուր մկրտուե-
լով անուանեցաւ Գրիգոր. զարգա-
ցաւ առաքինութեամբ եւ ուսմամբ,
ամուսնացաւ Դաւիթ անուն քրիս-
տոնէի՝ Մարիամ դստեր հետ, եւ
ունեցաւ երկու որդի, Վրթանէս
եւ Արիստակէս:

Երեք տարուց յետոյ հաւանու-
թեամբ միմեանց բաժնուելով երկու
ամուսինք, Մարիամ Արիստակէսի
հետ առանձնացաւ կուսանաց վանք,
իսկ Գրիգոր Վրթանիսին դայեակի
խնամոց յանձնելով, դնաց Խոսրովի
որդի Տրդատին ծառայելու:

Այն ինչ Տրդատ իւր քաջու-
թեան համար պսակուած Դիոկղե-
տիանոսից՝ արքայական փառօք դար-
ձաւ Հայաստան, եւ Եկեղեցաց
դաւառի Երիզայ դիւղը հասնելով
զոհեց Անտօհտ կուռքին, հրամայեց
եւ Գրիգորին ծաղկեայ պսակ մա-
տուցանել Անահտի արձանին:

Գրիգոր հրաժարեցաւ այս հե-
թանոսական պաշտամունքից, յայտ-
նեց իւր քրիստոնէութիւնն, եւ մատ-
նեցաւ սոսկալի տանջանաց - դանից,
բանտից, գելարանաց, կախաղանաց
եւ կտտանաց, արհամարհելով կենաց
եւ պատւոյ ամէն խոստումներ:

Տրդատ երբ լսեց, թէ Գրիգոր
իւր հօրը սպանող Անակայ որդին է,
հրամայեց, իբրեւ մահապարտ տանել
Արտաշատ քաղաքի մահապարտից
օձալից գուբը ձգել, (Մնացեալն
տես ի տօնի ելիցն ի վիրապէն):

28. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐՈՒ,
Յիսուս Ղազարոսի մահը իմանալով ի
հեռուստ, յայտնեց աշակերտաց եւ
դիմեց Բեթանիա: Մարթա՝ քոյր
Ղազարու, լսելով Փրկչի գալուստը,
գնաց ընդառաջ եւ առաց. «Տէր,
եթէ այստեղ լինէիր իմ եղբայրը

չէր մեռնիր»: Յիսուս պատասխա-
նեց, «եղբայրդ յարութիւն կառնու-
ղի ես եմ՝ յարութիւն եւ կեանք»
ինձ հաւատացողը թէեւ մեռանի,
կապրի»: Մարթա՝ հիացած Փրկչի
այս խօսքերի վերայ, յայտնեց իւր
քոյր Մարիամին Յիսուսի գալուստը:

Մարիամ հետեւելով Մար-
թային սգակցաց հետ, լալով ընկաւ
Յիսուսի ոտքը ասելով, «Տէր, եթէ
այստեղ լինէիր, եղբայրս չէր մեռ-
նիր», Յիսուս գերեզման դիմելով
բազմութեամբ եւ վշտակեցելով
մարդկային բնութեան վերայ՝ ար-
տասուեց եւ հրամայեց գերեզմա-
նաբարը վերցնել: Մարթան ասաց,
«Տէր չորս օրուան մեռած է, հո-
տած կլինի»: Յիսուս պատասխա-
նեց, «եթէ հաւատաս, Աստուծոյ
փառքը կտեսնաս»:

Երբ գերեզմանի կափարիչը
վերուցին, Յիսուս աստուածաբար

հրամայեց, «Ղազարէ, արի եկ ար-
տաքս», մեռեալը խնայն դուրս եկաւ
յարուլթիւն առած, ողի կապանքն
արձակել տալով Յիսուս, հրամայեց
թողուլ որ գնայ: Այս սքանչելեաց
վերայ դարմայած, ոմանք հաւատա-
ցին, եւ ոմանք գնացին պատմեցին
փարիսեցոց, որք աւելի զբզուեցան
ընդդէմ Յիսուսի:

29. ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ. Յիսուս Բեթա-
նիայից ուղեւորելով Երուսաղէմ,
երբ մօտեցաւ Բեթփաղէին, Պետրո-
սին եւ Յովհաննէսին ասաց, գնա-
ցէք այդ գիւղը (Բեթփաղէ) կղզա-
նէք մի էջ*) կապած աւանակի հետ:

(*) Հրէից մէջ օրէնք էր, կորսուած
որ եւ իցէ իր կամ կենդանի դատողը կտանէր
մի օրոշեալ տեղ կղնէր, ուր տէրը կարող կը-
լինէր գտնել: Այս էջը եւ աւանակ, կո-

բերէք ինձ. հարցնողին ասացէք
թէ՝ Տիրոջը պէտքէ: Աշակերտք բե-
րելով՝ ձգեցին հանդերձները նոցա
վերայ. նստեց Յիսուս եւ գնաց Ե-
րուսաղէմ մեծ բազմութեամբ:

Զատիկի տօնի պատճառաւ Ե-
րուսաղէմի մէջ հաւաքուած բազմա-
թիւնը լսելով Յիսուսի հանդիսաւոր
գալուստ, արմաւենեաց եւ ձի-
թենեաց ճիւղեր առած՝ ընդ առաջ
ելան, ասելով, «Ովսաննա, օրհնեալ
որ դասդ յանդէն Տեառն, Թագա-
ւորդ Իսրայէլի, խաղաղութիւն յեր-

լուսեալ լինելով՝ գտնողը կապած էր դուրս-
տանելու միջոց՝ տեսնողը կարծեցին թէ՝
տէրն է: Ոմանք կմեկնեն թէ, իշայ տէրը ծա-
ծուկ հետեւող լինելով Յիսուսի, եւ ծանօթ
Պետրոսին եւ Յովհաննէսին, երբ ասացին թէ՝
Տիրոջը պէտքէ, յօժարութեամբ յանձնեց-
ինչպէս վերնատան տէրը յօժարութեամբ յանձ-
նեց իւր վերնատունը աշակերտաց, պատ-
լաստել զատկական սեղան:

կինս եւ փառք ի բարձունս » յայտնապէս խոստովանելով Աստուծոյ ընդ մարդկան հաշտութիւն: Ոմանք իրանց հանդերձները կտարածէին ճանապարհի վերայ, եւ ոմանք ծառերի ոստեր կսփռէին, ինչպէս վայել էր Թագաւորի:

Փարիսեցիք նախանձելով փըրկչի այս շքեղ դաւաժան վերայ, ասացին. Վարդապետ, սաստի՛ր, որ լռեն, Յիսուս պատասխանեց. եթէ դոքա լռեն, քարերը կաղաղակեն խոստովանելով իմ Աստուածութիւնը:

Յիսուս մօտենալով քաղաքին՝ կարեկցաբար ասաց, « Երո՞ւսաղէմ, երանի՛ թէ, գոնէ՛ այժմ՝ գիտնայիր քո խաղաղութիւնը » եւ արտասուեց: Մտու տաճար, արտաքսեց վաճառողները, գնողները, լումայափոխները եւ Աստուծոյ տան պատիւը վերականգնելու համար, ասաց « տուն

իմ՝ տուն աղօթից կոչեսցի, եւ դուք արարիք այր տաղակաց » ուր եւ շատ բժշկութիւններ արաւ:

Քահանայապետք եւ դպիրք, տեսնելով այս ամենը եւ լսելով տաճարի մէջ մանկանց օրհներգը, բարկացան ասելով « լսես, ինչ կասեն » . Յիսուս պատասխանեց. « մանկանց բերանով պիտի կատարուի օրհնութիւնը »:

Երեկոյեան դարձաւ Յիսուս Բեթանիա գիւղ, եւ ճանապարհին տնիճելով անպտուղ թփերին՝ չորացուց, յօրինակ փարիսեցւոց՝ եւ առաքինութիւնից զուրկ եղելոց:

Ա Պ Ր Ի Լ

2. ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԱԹԻ. Բարձրակերաց տօնին՝ հինգշաբաթի

երեկոյեան (Նիսան. 14), Հրէայք
ի յիշատակ Եդիպոսի աղատու-
թեան, պէտքէ զատկական գառն
ուտէին ըստ օրինաց:

Փրկիչ՝ աշակերտաց հետ կամե-
նալով տօնել պասէքը, Պետրոսին եւ
Յովհաննէսին Երուսաղէմ՝ ուղար-
կեց զատկական գառը պատրաստե-
լու, պատուիրելով գնալ քաղաք եւ
հետեւել սափորը ուսին մարդուն
մինչ տուն, եւ ասել տանտիրոջ.
Վարդապետը կը կամենայ տանդ
Ձատիկ առնել, որի վերնատան մէջ
կպատրաստէք:

Աշակերտը պատրաստեցին. Յի-
սուս երեկոյեան նոցա հետ բաղ-
մեց սեղան: Ընթրիքից յետոյ Յիսուս
խոնարհուլթեան եւ սիրոյ օրինակ
տալով իւր անձը աշակերտաց՝ լու-
աց նոցա ոտները, պատուիրելով իւր
խոնարհուլթեան օրինակին հետեւել:
Ապա կրկին բազմեց սեղան.

հաղորդութեան սուրբ Խորհուրդը
աւանդելու. առաւ բաղարջ հաց,
օրհնեց, եւ տալով աշակերտաց՝ ա-
սաց. Առեք, կերեք, այս է մարմին իմ,
յետոյ անապակ գինին առնելով,
օրհնեց, գոհացաւ եւ խմաց, Արքե-
ի սմանէ ամենեքեան, այս է արիւն իմ
նորոյ ուխտի, որ հեղանի ի քառե-
քիւն եւ ի բողոքքիւն մեղաց: Եւ
զկնի խորհրդական սեղանոյն ելաւ
Ձեթենեաց լեռուը աշակերտօք:

3. ԱԼԱԳ ՌԻՐԵԱԹ. Փրկիչը
խորհրդական սեղանից յետոյ՝ Ձե-
թենեաց լեռան ստորոտ, Կեդրոն-
եան ձորի միւս կողմ՝ Գեթսեմանի
դիւղը գնաց աշակերտաց հետ:

Կտաւ պարտէվ՝ թողուց աշա-
կերտաց՝ պատուիրելով աղօթել.
միայն իւր հետ առած՝ Պետրոս.
Յովհաննէս եւ Յակօբոս. առանձնա-

ցաւ աղօթել. յայտնեց նոցա՝ իւր տագնապը, եւ քարընկէց մի հեռա- նալով՝ ընկաւ երեսի վերայ, սկսեց աղօթել. մինչ զի արեան քրտինք կհոսէին երեսից:

Աղօթքից դարձաւ, ասաց աշա- կերտաց, մօտեցել է մատնութեան Ժամը՝ ահաւասիկ մատնիչը հասաւ. եւ մինչ խօսէր, Յուդա*) իսկարիով տացի, որ մատնութեան նշան՝ համ-

(*) Յուդա կուրացած ազահութեան ախ- տիւ, զչարելով Մազթաղենացւոյ՝ Յիսուսի գլխի վերայ թափած նարդոս իւղի ի զուր կորստեան, կամեցաւ շահել իւղոյն զինը, գնաց վաճառեց քահանայապետից իւր վար- դապետին 50, դահեկանի, եւ սլատեց մի- ջոցի կապաւը նոցա ձեռք մատնել:

Երբ. վերնատան մէջ զատկական գառը կուտէին, Յիսուս յիշեցուց նորա սրտի՝ չա- րութիւնը եւ մատնութիւնը. Յուդա ելաւ վերնատանից նախ քան խորհրդական սեղանը եւ հեռացաւ:

Բոլորը տուած էր, սրերով եւ բրե- ւով զինուած ամբոխի հետ եկաւ, յառաջեց եւ համբուրեց Յիսուսին:

Յուդա, ասաց Յիսուս. զիս համ- բուրելով մատնես, ապա դառնա- ւով ամբոխին « հւմ կուղէք » ասա- ցին, նազովրեցի Յիսուսին. - ես եմ, ասաց. բռնեցին: Աշակերտք թողին փախան, ինչպէս ասած էր Յիսուս. միայն Պետրոս եւ Յովհաննէս հե- տեւեցան նորան ծածկաբար:

Կապանօք տարան նախ Կայիափա քահանայապետի աներ Աննա քա- հանայապետի տուն, որ հարցուց նորա վարդապետութեան եւ աշա- կերտաց համար. Յիսուս ասաց, « իմ քարոզութիւնը ծածուկ չէ » սպասա- ւորներից մին *) ապտակեց փրկչին:

(*) Սուրբ Հարր կմեկնեն թէ՛ այս սպա- սաւորը իւր զեղխ կեանքից ախտացած՝ Պրո- տատիկէ աւազանի մօտ ընկած 58 ամեայ անդամալոյծն էր, զոր բռնկելով Յիսուս, պա- տուիրեց, այլ եւս չմեղանչել:

ասելով, այդպէս պատասխան կը տաս քահանայապետին. որին հեղութեամբ ասաց Յիսուս, « եթէ անիրաւ խօսեցի՝ վկայիր, եթէ ոչ: Ընդէր հարկանես »:

Աննա կապանօր ռզարկեց Յիսուսին կայիափայի տուն, ուր՝ քահանայապետը, դպիրը եւ ծերը ժողովուած էին փրկչին մահապարտ առնելու. կայիափա տապ. կերդուեցնեմ քեզ կենդանի Աստուծոյ վերայ՝ ասա, « դիւ ես Քրիստոս՝ Աստուծոյ որդին » . Յիսուս պատասխանեց, դու ասացեր, թէ ես եմ, բայց այսուհետեւ կտեսնաք զիս Աստուծոյ աջ կողմը նստած »: Քահանայապետ դայրացաւ. Յիսուսի Աստուած լինելը ծանր հայհոյութիւն համարելով՝ պատառեց իւր պատմութեանը ասելով, ահա իւր բերանից լսեցինք հայհոյութիւն: Մահապարտ վճռելուց յետոյ՝ սպասաւորաց յանդուգն եւ

անվայել Թքանաց եւ նախաստանաց մատնեց մինչեւ առաւօտ:

Յիսուսի հարցաւորքի եւ նախատանաց միջոց, Պետրոս քահանայապետի սրահի մէջ կջեռնոյր սպասաւորաց հետ կրակի մօտ, դըռնալան աղախինը՝ ասաց, դու Գալիլացի Յիսուսէ հետ էիր. Պետրոս երկիւղից երկցս ուրացաւ երդմամբ՝ որ չէ ճանաչում Յիսուսին, եւ խօսեցաւ հաւ. Պետրոս յիշելով փրկչի խօսքը՝ իւր ուրացութեան համար, որին նշան տուած էր հաւու խօսելն, ելաւ դուրս եւ դառնապէս արտասուեց՝ զղջալով իւր արածը:

Յուդա՝ երբ տեսաւ թէ պարտաւորեցաւ Յիսուս, որ չէր կարծէր, խղճահարեցաւ, տարաւ ձգեց արծաթը՝ քահանայապետաց եւ ծերոց, ասելով, ես մեղանչեցի, արդար արիւն մատնելով, եւ յուռահատ

գնաց խեղդուեց, Քահանայապետը՝
արծաթը տաճարի դանձանակին ա-
նարժան համարելով՝ իբրեւ արեան
գին, նորանով մի բրտի սգարակ
գնեցին, զոր եւ օտարաց գերեզմա-
նատուն շինեցին, որ կոչուեց Ագա-
րակ արեան:

Հրէայք զՅիսուս ի մահ դատա-
պարտելուց զկնի, մատնեցին պոն-
տացի Պիղատոսին, որ ստուգելով
նորա անմեղութիւնը՝ ասաց. տարէ՛ք,
ձեր օրէնքով դատեցէ՛ք. հրէայք կա-
տաղած, սկսան չարախօսել, ժո-
ղովուրդը կմոլորեցնէ, կայսեր
հարկ տալուց կարգելէ, զինքն
Քրիստոս եւ թագաւոր Խորայէլի կա-
նուանէ.

Պիղատոս հարցուց. հրէից թա-
գաւորը դո՞ւ ես, Յիսուս պա-
տասխանեց, դու ասես, թէ թագա-
ւոր իցեմ, քահանայապետք զայրա-
ցած չարախօսեցին, Պիղատոս ա-

սաց, չէս լսեր՝ դոցա չարախօսու-
թիւնը, Յիսուս չպատասխանեց, որի
վերայ զարմացաւ Պիղատոս, եւ իմա-
նալով թէ՝ հրէից արածը անիրաւու-
թիւն է, առանձին հարցուց Յիսու-
սին, դո՞ւ ես հրէից թագաւոր՝ ինչ-
պէս քահանայապետք եւ հրէայք
կասես, եւ թէ ինչ ես գործեմ:

Յիսուս պատասխանեց, իմ թա-
գաւորութիւնը այս աշխարհից չէ,
եթէ ոչ, կը կուտէի եւ չէի մատնուիր,
Պիղատոս խղճահարելով դատապար-
տել անմեղին, ասաց հրէից, ես յան-
ցանք չեմ գտնիր սորա վերայ. բայց
նոքա պնդեցին, ժողովուրդը կը-
մոլորեցնէ, սկսած Գալիլիայից՝

Պիղատոս լսելով թէ Գալիլիացի է
ուղարկեց գալիլիայի չորրորդապետ
Հերովդէսին, որ զատկի տօնին Երու-
սաղէմ կգտնուէր, որ եւ լսած լինե-
լով Յիսուսի համբաւը՝ սկսեց քննել.
բայց Յիսուսի լռութեան վերայ զայ-

բանալով՝ արհամարհեց. եւ ծաղ-
րելու համար՝ մի սպիտակ հանդերձ
ձգեց վրան, դարձուց Պիղատոսին:

Պիղատոս դարձեալ ասաց հը-
րէից, ես յանցանք չեմ գտնիր,
կիրատեմ եւ կարձակեմ, եւ թէ՛
ահա ունիք երկու կապեալ՝ ըստ
սովորութեան ձեր, զատկի տօնին
մին պիտի ազատուի, որքն կուզէք,
Բարաբբան, թէ Յիսուս:

Հրէայք միաձայն պահանջեցին՝
Բարաբբան արձակել եւ զՅիսուս
խաչել. Պիղատոս արձակելով Բա-
րաբբայն, Յիսուսին մատնեց զինուո-
րաց, որք մերկացուցին, խիստ գանա-
կոծեցին եւ կատակեցին, քղամիտ
կարմիր (վերաբկու) հագցնելով,
փշեայ պսակ դնելով գլուխը՝ եւ
եղեգն տալով ձեռքը:

Պիղատոս երբ չկարողացաւ դի-
մադրել հրէից կատաղութեան՝ իրան
կայսեր մատնելու սպառնալիքից

երկիւղ կրելով՝) հրապարակաւ լուաց
ձեռքը՝ եւ ասաց. ես անպարտ եմ
այս անմեղի արեան, դուք գիտէք,
եւ յանձնեց զինուորաց խաչել ըստ
պահանջման հրէից:

Խաչափայտը փրկչի ուսը դրած՝
տարան Գողգոթա. մինչ Յիսուս
ծանր Խաչի ներքեւ՝ ոգեսպառ վի-
ճակի մէջ էր ճանապարհին, հրէայք
Խաչափայտը Սիմոն կիւրենացույն
տանել տուին, որ մի գուցէ չխա-
չուած մեռանի:

Գողգոթա հանելով, երկու ա-
ւաղակաց մէջ խաչեցին, Պիղատոս
գրել տալով Յիսուսի խաչելուն
պատճառը տախտակի վրայ՝ եբրա-
յեցերէն, լատիներէն, եւ Յունա-
բէն լեզուաւ. Խաչի վերնակողմը
դրաւ:

Քահանայապետք, դպիրք եւ
ծերք նախատեսելով կասէին. փրկիք
քեզ՝ եթէ Աստուծոյ որդի ես: Եւ այն

նախատական խօսքերով կարհամարհէր՝ իւր հետ խաչի վերայ եղած ձախակողմեան աւազակը, որի յանդըհնութիւնը տեսնելով աջակողմեան աւազակ, յանդիմանեց, « չէս վախենար դու յԱստուծոյ, մենք մեր չարեաց արժանի հատուցումն կը կրենք, բայց Սա անմեղ է », եւ դարձաւ Յիսուսին, Տէր յիշիք ինձ, քո փառաւոր դուստեանդ։

Յիսուս, վարձատրելով նորա կատարեալ հաւատը՝ ասաց, այսօր ինձ հետ արքայութեան մէջ կ'լինիս։

Այս միջոց՝ Յիսուսի մայրը եւ Մարիամ՝ Կղէովպայի կինը, Մարիամ՝ Մազթաղենացին եւ Յովհաննէս աւետարանիչը կանգնած էին խաչի մօտ. Յիսուս խաչին վերայ անգամ չմոռացած իւր դառնակսկիծ վշտօք լի ծնօղին, ցոյց տալով Յովհաննէսին, ասաց, կ'իմ դու՝ ահա որդի քո, եւ Յովհաննէսին՝ ահա

մայր քո, (որ պնդւհետեւ Յովհաննէսի որդիական խնամոց տակ մնաց, մինչեւ վերափոխուի)։

Յիսուս վեցերորդ *) ժամին մինչեւ իններորդ ժամը խաչի վերայ մնաց, ինն ժամին բարձրաձայն աղաղակեց, Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէր թողեր զիս, յետ որոյ ասաց, ծառսի եմ. զինուորներեց մին, լեղախառն քաղախ՝ սպունդով եղեգի ծայր դրած մօտեցուց Փրկչին, որ ճաշակելով ասաց, ամենայն ինչ կատարեալ է, եւ գլուխը խոնարհեցնելով՝ աւանդեց մարդկային առած հոգին։

(*) Ըստ եկեղեցականին, օրը Կսկսի յետ մտից արեւուն, եւ ցերեկեան վեցերորդ ժամը հոմապատասխան է եւրոպական 42 ժամին, իններորդն՝ երեքին. Մարտ եւ Սեպտեմբեր ամիսներում։

Արարածական բնութիւնը՝ արարչի մահուան վերայ սոսկացին, արեգակն իւր լոյսը ամփոփեց, երկիրը շարժեցաւ, տաճարի վարագոյրը վերէն ի վայր պատառեցաւ: Զինուորը հրամանաւ Պիղատոսի երկու աւաղակաց բարձր խորտակելով մեռեցին, բայց Յիսուսին մեռած գտնելով չմտեցան նորան՝ յորոց մին Ղուկիանոս անուն՝ գեղարդով խոցեց Փրկչի կողը, որից ջուր եւ արիւն բխեց, ինքն հաւատաց, խոստովանելով նորա անմեղութիւնը եւ Աստուծոյ որդի լինելը:

Յովսէփ արեմաթացին՝ ծածուկ աշակերտ, Պիղատոսից ստացաւ

(*) Որպէս զի խաչուածների մարմինը չման անթաղ մեծշաբաթ աւուր պատմառաւ, հրէայք խնդրեցին Պիղատոսից նոցա բարձրը խորտակելով սպանել եւ թաղել ուրբաթ եւեկոյ:

Փրկչի մարմինը, եւ Նիկողիմոս իշխանի հետ խաչից իջեցնելով, զմուսեցին, պատեցին մաքուր կըտաւով եւ դրին գերեզմանի մէջ մի մեծ քարով փակեցին դուռը:

Հրէայք կասկածելով որ մի գուցէ աշակերտները գիշերանց դուռնան եւ համբաւեն թէ՛ յորեաւ, Պիղատոսի հրամանաւ գերեզմանը պահապանաց հսկողութեան տակ դրին կնքելով Քահանայապետի մատանաւ:

5. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ (*),
Շաբաթ գիշեր, ի լոյս կիւրակէ
(միաշաբաթ) մահուան երրորդ օր:

(*) Այս տօն կ'ըջուի Զատիկ, որ կնշանակէ ղենումն դառին: Յիսուս իբրեւ զառն դէսաւ խաչի վերայ եւ ապառեց մարդկային սողը յաւիտենական դատապարտութիւնից:

Յիսուս աստուածաբար յարուժիւն առնելով, դուրս եկաւ գերեզմանից՝ առանց կնիքը խախտելու: Յարութեան միջոց՝ սաստիկ երկրաշարժ եղաւ, մի հրեշտակ քարը գլորեց եւ վրան նստաւ, որի ահաւոր կերպարանքից՝ կիսամեռ ընկան պահապանք:

Իւղաբեր կանայք, Մարիամ մագթաղենացին, Մարիամ մայր Յակոբայ (կին Կլէոփայ), Սողոմէ (կին Չեբեթեայ) Յովհաննու աւետարանչի մայր, Յովհաննան՝ Հերովդէսի տան վերակացու Քուզայ հաղարապետի կին, եւ ուրիշ բարեսպաշտ կանայք՝ պատրաստեցին անուշահոտ իւղեր՝ եւ կիւրակէ արշալոյս՝ գընացին գերեզման Փրկչի մարմինը օծելու. երբ տեսան՝ կափարիչ քարը մի կողմ ձգած, մագթաղենացին ներս մտաւ եւ գերեզմանը թափուլ տեսնելով վերադարձաւ

քաղաք պատմել աշակերտաց, իսկ միւս կանայք՝ այն ինչ սաստիկ շփոթուած էին սոյն դէպքի վերայ, յանկարծ տեսան երկու լուսաւոր հրեշտակ, որք աւետեցին Յիսուսի յարուժիւնը, եւ պատուիրեցին գնալ պատմել աշակերտաց:

Յարութեան լուրը լսելով՝ Յովհաննէս եւ Պետրոս գերեզման փութացին եւ միայն պատանը տեսնելով՝ վերադարձան: Կրկին եկաւ մագթաղենացին, տեսաւ երկու հրեշտակ, եւ Յիսուսին՝ պարտիզպանի կերպարանքով, որին հարցուց թէ՞ հիվ է վերցրել Փրկչի մարմինը. Յիսուս ծանօթութիւն տուաւ, Մարիամ ոտքերն ընկնելով համբուրեց, եւ պատուեր ստացաւ շուտով գնալ յայտնել աշակերտաց:

Յիսուս պատահելով քաղաք վերադարձող իւղաբերից, յայտնեց զինքըն. քաջալերեց եւ պատուիրեց՝ ա-

սել աշակերտաց, Գալիլիա գը-
նալ եւ զինքն պնտեղ տեսնել:

Գերեզմանապահ զօրակառններն
ոմանք երկիւղից քաղաք փախչելով՝
յարուլթեան բոլոր անցքերը պատմե-
ցին քահանայապետից, որք կաշառե-
ցին՝ ծածկել եւ ասել, թէ աշա-
կերտք գողացան, որք եւ այս սուտ
համբաւը տարածեցին:

**7. ԱԻԵՏՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍ-
ՏՈՒԱԾԱԾՆԻ.** Գաբրիէլ հրեշտակ՝
Գալիլիայի Նազարէթ քաղաքի մէջ՝
սուրբ կոյս Մարիամին ողջոյն տու-
աւ, ասելով, « ուրախ լիւր բերկրեալ՝
Տէր ընդ քեզ, զի դատեր շնորհս
յԱստուծոյ, յղասջիր, եւ ծնցիս որ-
դի, եւ կոչեսցես զանուն նորա Յի-
սուս, որ հղիցի մեծ, եւ որդի
բարձրելոյ »:

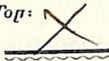
Երբ Մարիամ իւր կուսական

ծննդեան անկարելիութեան վերայ
տարակուսեց. հրեշտակը քաջալերեց
ասելով, « Հոգին սուրբ եկեսցէ ի քեզ
եւ զօրութիւն բարձրելոյն հովանի
լիցի ի վերայ քո, զի որ ծնանելոցն
է ի քէն, սուրբ է, եւ որդի Աս-
տուծոյ կոչեսցի », եւ ահա քո ազ-
գական ամուլ Եղիսաբէթ այս վե-
ցերորդ ամիս է, յղի է, զի Աս-
տուծոյ մօտ անկարելի բան չկայ:

Մարիամ Ս. Հոգւոյ անհաս
տնօրէնութեան առաջ խոնարհելով՝
իւր պատրաստականութիւնը ցցուց,
եւ յղացաւ: Աւետումից յե-
տոյ՝ Մարիամ դնաց իւր ազգական
Եղիսաբէթին այցելութեան, որի ող-
ջոյնը լսելով Եղիսաբէթ՝ մանուկը
որովայնի մէջ խաղաց, եւ Ս. Հոգւոյ
ազգամութեան ասաց. « օրհնեալ ես դու
ի կանայս, եւ օրհնեալ է պտուղ ո-
րովայնի քո, ուստի իցէ ինձ այս,
զի եկեսցէ մայր Տեառն իմոյ առ

իս. իբրեւ եղեւ ճայն ողջունի քո
յականջս, խաղաց ցնծալով մանուկս
յորովայնի իմում՝ : Մարիամ ասաց,
« մեծացուսցէ անձն իմ զՏէր եւ
ցնծասցէ հոգի իմ Աստուծով փրկի-
չաւ իմով. . . » եւ երեք ամսից յետոյ՝
նախ քան Յովհաննու ծնունդը,
դարձաւ Նաղարէթ:

Հրեշտակը ի տեսեալն փարա-
տեց Յովսէփի կասկածը, եւ յայտ-
նեց Մարիամ կուսի ի Հոգւոյն սրբոյ
յղութիւնը. Յովսէփ շարունակեց իւր
խնամքը սպասաւորելով Մարիամին
իբրեւ Տիրամօր:

II. ԳԼԽԱՏՈՒՄՆ Ս. ՅՈՎ-
ՀԱՆՆՈՒ ՄԿՐՏՁԻ. Ս. Յովհաննէս
լցուած հոգւով սրբով՝ Յորդանանու
կողմերը մկրտութիւն ապաշխարու-
թեան կը քարոզէր, որի հրաւիրական
ճայնին ժողովուրդը՝ խուռն բաղ-

մութեամբ կհետեւէին, խոստովա-
նելով իրանց մեղքերը եւ մկրտուե-
լով Յորդանանի մէջ, ուր եւ մկր-
տելով Փրկչին, ասաց, « հա զառն
Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզս աշ-
խարհի, նմա պարտ է աճել եւ
ինձ մեղմանալ »:

Երբ Հերովդէս չորրորդապետ
Գալիլիայի, իւր Փիլիպպոս եղբօր՝
Հերովդիսի հետ, մարդոյ կենդա-
նութեան միջոց՝ յափշտակած կալա-
հէր, Յովհաննէս իբրեւ վրէժխնդիր
աստուածային օրինաց՝ յայտնապէս
յանդիմանեց նորա շնութիւնը եւ
բանտարկուեց:

Հերովդէս՝ Հերովդիսի դուռ-
գըռմամբ թշնամանալով Յովհաննու
Մկրտչի հետ, կամէր սպանել, բայց
ակնածելով նորա արդարութիւնից
եւ սրբութիւնից, մանաւանդ ժողո-
վրդից՝ որ կյարդէր նորան իբրեւ
մարգարէ, չէր համարձակիր՝ իւր

դէտաւորութիւնը հրապարակաւ կատարելու: Երբ իւր ծննդեան տօնի խնջոյքին խաղաց շերովդ-իսդ-այի դուստր՝ հաւանելով խոստացաւ երդմամբ՝ տալ ինչ որ կամենայ, աղջիկը մօր խրատով խնդրեց Յովհաննու Մկրտչի գլուխը. շերովդէս բանտի մէջ գլխատել տալով, գլուխը սկտեղի վերայ դրած՝ տուաւ աղջկան:

Յովհաննու աշակերտը՝ մարմինը թաղեցին Վամարիայի մէջ, զոր յետոյ շեղինէ դշխուհին գտաւ, փոխադրեց իւր սյնտեղ՝ շինած եկեղեցին, որի մի մասը Յովհաննու աւետարանչի աշակերտ Զմիւռնիոյ հայրապետ Պօղիկարպոսի ձեռքը՝ արդէն կդանուէր յեփեսոս, որ յետոյ Որոգինէի աշակերտ Կեսարու Փիրմիլիանոս եպիսկոպոսի ձեռքը Կեսարիա բերուեցաւ 251 թ., եւ նորա մի մասը Կեսարիոյ

պատրիարք Ղեւոնդիոս տուաւ մեր Գրիգոր Լուսաւորչին:

Իսկ գլուխը մի անօթի մէջ ծածկուած շերովդէսի տան աւերակաց տակ՝ գտնելով Կիլիկեցի երկու կրօնաւորք Կիլիկիա տարան, եւ յետ ժամանակաց քանիցս փոխադրեցաւ զանազան տեղեր — Կ. Պօլիս, Իմեսիա, Կոմնա եւ այլն, ապա մասերի բաժնուելով տարածուեց:

ՄԱՅԻՍ.

3. ՍՈՒՐԲ ԽԱՉԻ ԵՐԵՒՈՒՄՆ.
351 թ. Մայիսի 7. Լուսեղէն ճառագայթիւ խաչաձեւ փայլեցաւ օդի մէջ Քրիստոսի խաչ Գողգոթայ երան վերայ, որի լուսաւոր ճառագայթներ՝ հրաշալի կերպիւ կտաւածուէին մինչեւ Զիթենեաց լեռը՝ երկար ժամերով ի տես համայն բնակչաց Երուսաղէմի:

Այս սքանչելեաց վերայ՝ բիւրա-
ւոր անձինք ընդունեցին քրիստոսա-
կան հաւատը՝ եւ սրբոյն Կիւրղի Ե-
րուսաղէմի հայրապետի ձեռօք մը-
կըրտուեցան, որ գրեց Կոստանդ
կայսեր այս հրաշալի երեւումը եւ
եկեղեցին տօնել սկսեց:

✠ 14. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՔՐԻՍ-
ՏՈՍԻ. Յիսուս յարութիւնից յիտոյ՝
քառասուն օր քանիցս երեւեցաւ
աշակերտաց, նախ՝ անծանօթի կեր-
պարանօք՝ Կղէովպասին եւ Ղուկա-
սին, որ Երուսաղէմի մօտ գտնուած
Էմմաւուս գիւղ կերթային, բացա-
տըրեց նոցա՝ մարգարէից գուշա-
կութիւնքը՝ իրան համար, եւ ի
միասին Էմմաւուս իջեւանելով սե-
ղան բազմեց նոցա հետ, առաւ
հաց, օրհնեց, տուաւ նոցա, եւ երբ
ճանաչեցին աներեւութացաւ:

Երկրորդ՝ երեւեցաւ նոցա փա-
կեալ դրամբք վերնատան մէջ, ող-
ջունեց, փարատեց նոցա կասկածը
իւր յարութեան մասին, ցոյց տալով
ձեռները եւ ոտները, ապա փչեց
նոցա վրայ, ասելով, առէք Հոգիւն
սուրբ:

Երրորդ՝ այս գէպքից ութ օր
յետոյ՝ երբ աշակերտք թովմասի
հետ՝ կրկին դռները փակ տան մէջ
ժողովուած էին հրէից երկիւղից,
Յիսուս երեւեցաւ, ողջոյն տուաւ,
եւ թովմասին ասաց, շոշափիր վէր-
քերս եւ հաւատա, երանի նո-
ցա՝ որք չտեսած կհաւատան:

Չորրորդ՝ երեւեցաւ Տիբերիպի
ծովի մօտ, ձուկ որսալու ժամանակ,
հրաշիւք Լյուց ուռկանները, որով
Յովհաննէս ճանաչեց՝ եւ ուրախու-
թեամբ ասաց, Տէրն է:

Ապա քառասներորդ օրը՝ հա-
նեց աշակերտները Չիթհնեաց լեռան

վերայ, պատուիրեց, գնաւ աշակերտել բոլոր հեթանոսներ, մկրտել նոցա յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ. խոստացաւ ուղարկել Հոգին սուրբ, որ զօրացնէ նոցա աւետարանի քարոզութեան մէջ, ձեռները բարձրացուց, օրհնեց, երկինք բարձրացաւ եւ լուսաւոր ամպի մէջ ծածկուեց:

Մինչդեռ աշակերտք ապշած երկինք կնայէին, երկու հրեշտակ երեւեցան նոցա եւ ասացին. այս Յիսուս՝ որ վերացաւ՝ ակտի դայ նոյն մարմնով եւ աստուածային փառօք վերջին օր՝ դատելու աշխարհ:

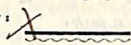
Աւաքեալք դարձան Երուսաղէմի վերնաստուն, եւ որոշեցին Վրքիստոսի աշակերտներէից՝ Յովսէփին (Բարսաբայ), եւ Մատաթիոյին, աղօթելով՝ որ աստուածային շնորհայօժանդակութեամբ կարողանան ընտրել Աստուծոյ ցանկացածը, յետմ

վեճակ ձգեցին, ընտրուեց Մատաթիան, որ անցաւ աւաքելոց կարգ՝ փոխանակ Յուդայի:

24. ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ. Աւաքեալք ըստ խոստման զրկչին՝ վերնաստան մէջ Աստուածածնի եւ հաւատացելոց հետ (120 անձինք), արք եւ կանայք, սպասելով Սուրբ Հոգւոյ դաւստեան, կհսկէին եւ կաղօթէին:

Համբարձման տասներորդ օր՝ աստուիկ հողմոյ հնչմամբ՝ երկնքից ձոյն լսուեց, լցաւ տունը, եւ հրերոյէն լեղուաց բաժնուելով ամենի վերայ հանդեաւ, որով սկսան սյլ եւ այլ լեղուներ խօսել:

Այս ռբանչելիք տարածուեց Երուսաղէմի մէջ, բողմութիւնը դիմեց աւաքելոց ժողովարան, եւ սկսան զարմանալ, երբ տեսան նո-

ցա դամագան լեզուներով խօսելու
նոյն օր՝ 3000 հոգիք հաւատացին
ի Քրիստոս:

ՅՈՒՆԻՍ +

 I. Ս. ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՔԻ ԵՒ
ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՔԻ. Սուրբ Կոյսն Հը-
ռիփսիմէ Հռովմայեցի կայսերազուն,
դաստիարակուելով արքայազուն
մայրապետ Գայիանէի ձեռաց տակ՝
կուսանաց վանքում, պարկեշտու-
թեամբ եւ աստուածալաշտութեամբ
կգերազանցեր ամենին. որի հոգւոյ
մեծանշնութիւնը եւ մաքրութիւնը
տեսնելով Գայիանէ, կախեց նորա
պարանոցից փրկչական խաչի մասն*):

(*) Այս խաչ իբրեւ զանձ կապողէր
Հոփսիմէի ազգատոհմի մէջ առաքելոց ժա-
մանակից, զոր Յակոբոս առաքեալ խաչա-
փայտից կտրելով՝ Կղոզեայ կայսեր հաւա-
տացեալ Պատրոնիկեայ թաղուհւոյն նուիրած
էր ըստ խնդրոյ նորա. եւ Գայիանէ կոյս,
Հռիփսիմէի ծնողներից իբրեւ պլանդ իւր
մօտ կապճէր կուսաստանում:

Երբ Գիսկղետիանոսի հրամա-
նաւ իւր տէրութեան մէջ՝ աղնու-
ազգի եւ գեղեցկատես աղջկանց
պատկերներ կնկարէին՝ ի տես եւ ի
հաւանութիւն կայսեր՝ Թադուհի
ընտրելու, գտնելով Գայիանէի վան-
քում Հռիփսիմէ կոյս, որի գեղեց-
կութեան վերայ պնդանչացած՝ նկարե-
ցին եւ ներկայացրին Թադաւորին,
որ սիրահարուելով ցանկացաւ առ-
նուլ:

Սուրբ Գայիանէ եւ Հռիփսիմէ
ընկերներով, մի քանի քահանայից
եւ հաւատացեալ մարդկանց հետ
(70 հոգւոյ չափ) դաղտ փախստա-
կան եղան Հռովմից, նախ՝ հանդի-
պելով Երուսաղէմ՝ տնօրինական
տեղեր պցելեցին, ապա Եգիպտոս
հասան, ուր ոմանք մնացին եւ կը-
րօնաւորեցան, եւ ոմանք անցնելով ի
Վիրս, եւ ի գաւառս Գարանաղեայ՝
Սեպուհ լերան խորշերում ճգնեցան:

Իսկ Ս. Գալիանէ եւ Հռիփսիմէ,
մի քանի ընկերներով՝ Հայաստանի
շատ կողմեր թափառելուց յետոյ՝
դադար առին Վարազայ Լերան
վերայ: Ս. Հռիփսիմէ երկիւնդ
կրեւով, սուրբ խաչի մասը՝ նոյն
Լերան դադաթ, ամիօփեց քարա-
կոյտի մէջ՝ երկու քահանայից հըս-
կողովութեան տակ, որոնք մինչեւ
ցմահ մնացին՝ այն տեղ, որ
նոցա ուրբաթէ ուրբաթ սուրբ պա-
տարագ մատուցանելու համար,
կոչուեց ուրբաթ սյրք:

Սուրբ Հռիփսիմեանք երեսուն
եօթն հոգևով Վասպուրականից ան-
ցան արարատեան աշխուրհ, բնակե-
ցան արքայանիստ Վաղարշապատ
քաղաքի մի հնձանի մէջ, ուր իրանց
ձեռագործութեամբ կապրէին:

Երբ Գիօկղեաիանոս Լսեց
Հռիփսիմէի փախուստը մայրապետ
Ս. Գալիանէի առաջնորդութեամբ՝

խուզարկեց հեռաւոր եւ մօտա-
ւոր տեղեր, դեսպան ուղարկեց
Տրդատին, հրովարտակաւ յայտնեց
գեղեցիկ եւ անսման Հռիփսիմէի
փախուստը ի Հայաստան՝ խնդրելով
գտնել յետ դարձնել, եւ կամ իրան
հարսնացնել:

Տրդատ խուզարկեց, գտաւ եւ սի-
րահարուելով նորա գեղեցկութեան,
արքայական հանդիսիւ տարաւ պա-
լատ, բայց սուրբ կոյս չթխտեց իւր
ուխտ՝ մաքուր կուսութեամբ ան-
ձը Ստողծոյ ընծայել, մերժեց
ամուսնութիւնը՝ պալատից փախըս-
տական դնաց հնձան:

Տրդատ զայրացած՝ Հռիփսիմէի
հետ նահատակեց 37 հոգի. 301
թ. որոց մարմինները բացօթեայ
ձգուեցան ինն օր, մինչեւ սուրբ
Լուսաւորչի Վիրապից դուրս գալը:

6. ԵԼՆ Ի ՎԻՐԱՊԵՆ Ս.
ԳՐԻԳՈՐԻ. Սուրբ Գրիգոր՝ կենդա-
նի նահատակը, 14 տարուց աւելի
ողջ մնաց շնորհօքն Աստուծոյ՝
Արտաշատի օճալից վիրապի մէջ՝
ազդմամբ հոգւոյն մի պառաւ սյրի
կնոջ ձեռօք կերակրուելով:

Երբ 301 թ. Հռովմից փախըս-
տական եկան Հռիփսիմեանք Հայաս-
տան (Տէս Ի տօնի Հռիփսիմեանց), եւ
նահատակեցան, որի համար Տրդատ
իւր չարեաց պատիժը կրելով կոր-
ցուց բանականութիւնը եւ խելայեղ
ընկաւ շամբերի մէջ խողաքնակ լի-
նելով:

Աստուած՝ որ գիտէ սյցելու-
թեան դիպող ժամը՝ յաղթուած իւր
անուոհման գթութիւնից, Հայաս-
տանին լոյս ծագեց՝ կենդանի
պահելով Գրիգորին, որով կռա-
պաշտութեան խաւարը հալածուե-
լով՝ աստուածգիտութեան լոյսը

տարածուեց Հայաստան աշխարհ:

Տրդատայ քոյր Խոսրովիդէստի
տեսիլքներով յայտնուեց Գրիգորի
կենդանի լինել, որ Օտայ Նախա-
րարի ձեռօք բերուեցաւ Վաղար-
շապատ, բժշկեց Տրդատին եւ
նորա հետ հարուածեալներին, Ս.
կուսանաց մարմինները՝ իւրաքան-
չիւրը իւր պատառատուն զգեստին
մէջ պատելով, ամիւրփեց առանձին
առանձին տապանի մէջ:

Ս. Գրիգոր՝ վաթսու եւ հինգ-
օր նստելով կուսանաց հնձանի մէջ
քարոզեց աւետարան, տեսաւ ի
տեսլեան՝ Հօր Աստուծոյ միածնի
իջումը Վաղարշապատի մէջ ոսկի
ուռամբ եւ լուսեղէն փառօք, Ա-
ռաւօտեան՝ իջման տեղը քարերով
շրջապատեց եւ կանգնեց Գրիստոսի
խաչ:

Տրդատ ժողով գումարեց՝ եւ
ընդհանուր խորհրդով ընտրեց

Ս. Գրիգոր հովիւ Հայաստանի՝ որ
գնաւով Կեսարիա. Ս. Թադէոսի
յաջորդ. Ղեւոնդիոս պատրիարքից
ձեռնադրուեց քահանայապետ Հա-
յոց աշխարհի, պարգեւ ստանալով
նորանից՝ Յովհաննու Կարապետի
եւ Աթանաղինեայ եպիսկոպոսի
մասունքը:

Ս. Գրիգոր հասնելով Տարօն
(Մուշ) յաղթեց քրմաց՝ եւ իննակ-
նեայ կոչուած տեղի Գիմեորեայ
եւ Գիսանեայ արձանները կործա-
նելով հիմնարկեց եկեղեցի, ուր եւ
ամփոփեց մասն աշխարաց Յովհաննու
եւ Աթանաղինեայ, մկրտեց բազ-
մաթիւ անձինք եւ ասոն հաստատեց ի
պատիւ Նշխարաց Ս. Կարապետի
եւ Աթանաղինեայ, ուր թողուց
Կեսարիայից բերած Անուոն եւ Կրօ-
նիդէս, եւ Զերնոք դաւակ ձեռնա-
դրելով եպիսկոպոս տաւջնորդ կար-
գեց՝ որ եւ շինեց Գլակայ վանքը:

Ս. Լուսաւորիչ Տարօնոյ Սշտի-
շատում, Վահագնի, Անահտի եւ
Աստղիան արձանները եւս կործա-
նելով՝ կանգնեց եկեղեցի, մկրտեց
իւր ուղեկից նախարարներ՝ եւ տե-
ղադրն բնակիչներ. ձեռնադրեց
քահանայք, եւ հասնելով Բագրեւ-
անդ դաւառի Բագուան դիւղ՝
մկրտեց Էփրատի մէջ Տրդատին.
Աշխէն տիկնոջ եւ Խոսրովի խտոյն
եւ բոլոր զօրաց եւ բերաւոր ժո-
ղովրդոց. մկրտութեան միջոց տե-
սանելի եղաւ լուսեղէն սիւն գետի
վերայ, Ապա դաւով Վաղարշապատ.
հիմնարկեց Կաթողիկէ Մայր տա-
ճօրը յանու Միածնաիջի. կանդ-
նեց Հռիփսիմեանց եւ Գայիանեանց
վկայարաններ, ձեռնադրեց նոյնպէս
քահանայք եւ եպիսկոպոսք, բացեց
դպրոցներ. եւ Հելլեն եւ Ասորի
դպրութեամբ բազմաթիւ հայ մա-
նուկներ կրթեց քրիստոնէական հա-

Լատոյ « մէջ (մտնուածնդ քրմաց
որդիք) . շինեց վանքեր՝ իւր եւ
կրօնաւորեցան շատեր, եւ քրիս-
տոնէութիւնը ծաղկեց ամէն տեղ
Տրդատի օգնութեամբ:

Երբ մեծն Կոստանդիանոս կաղ-
մեց Նիկիոյ ժողովը 325 թ. Արիո-
սի մոլորութեան դէմ. Ս. Գրիգոր
վոխանակ իւր ուղարկեց իւր կըրտ-
սեր որդի Արիստակէս եպիսկոպո-
սին. որ բերաւ Հայաստան Նիկիա-
կան Հանգանակը մի քանի կանոն-
ներով, որոյ վերայ աւելցուց եւ
ինքն եկեղեցւոյ բարեկարգու-
թեան մի քանի կանոններ՝ կնքելով
Հանգանակը, « Իսկ մեք փառաւո-
րեսցուք » ով:

Քրիստոնէական կրօնը քնդհան-
րացնելուց յետոյ՝ առանձնացաւ
Դարանաղեաց Սեպուհ լերան Մա-
նեայ այլը 331 թ. եւ վախճանե-
ցաւ, որոյ մարմինը դտնելով հո-
վիւք Թաղեցին Նոյն տեղ:

8. Ս. ՄԱՆԿՈՒՆՔ ԲԵԹՂԵ-
ՆԵՄԻ. Քրիստոսի ծննդեան ժամա-
նակ՝ երեք մոգեր աստղի առաջ-
նորդութեամբ եկան Երուսաղէմ
երկրպագելու ն որան: Ասկաղոնա-
ցի Հերովդէս Թադաւոր՝ կասկածեց
թէ՝ մը գուցէ Նորածին Մեսիայի
ծննդեամբ ժողովուրդը ապստամ-
բուի եւ զրկուի Թադաւորութիւնից,
ստուգելով ծննդեան տեղին եւ ժա-
մանակը. խնդրեց մոգերից՝ երկը-
պագելու պատրուակաւ, դառնալ
եւ յայտնել իրան, որպէս զի նին-
գութեամբ սպանէ նորածին ար-
քայն:

Բայց երբ մոգերը չգարձան,
խաբէութեամբ հրամայեց Բեթղե-
հէմի եւ նորա սահմանաց բոլոր
մանկունք՝ երկու տարեկանից ցած՝
ժողովել մի տեղ, որպէս թէ՝ չը-
ռովմայեցուց կայսեր հրամանաւ
դրելով անունները՝ պիտի պար-

գեւատրէ. որոյ համար արդէն ինքն
անձամբ, Հռովմ գնալով հաւատա-
ցըրած էր կայսեր թէ՛ շրէից ակն-
կալած արքայն ծնած լինելով՝ մը-
տադիր են սպստամբիւ եւ հրաման
առած էր սպանել. որ եւ իցէ ե-
ղանակաւ. ուստի անգթաբար կո-
տորեց բիւրաւոր անմեղ մանուկներ՝
աշխարհի փրկիչ՝ սպանելու նպա-
տակաւ:

9. Ս. ՆՈՒՆԵՆԷ եւ ՄԱՆԻ
բնկերակիցք Հռիփսիմեանց, Հայաս-
տան գալով ցրուեցան այլ եւ այլ
տեղեր նոցա նախատակութիւնից
առաջ, Մանի գնաց Եկեղեցաց դա-
ւառի Դարանաղեաց Սեպուհ լերան
այր, եւ նուիրեց իւր անձը աղօթից
եւ ճգնութեանց, ուր եւ վախճանե-
ցաւ. զոր Ս. Լուսաւորիչ իւր ճգնու-
թեան միջոց գտնելով թաղեց նոյն

այրի մէջ. եւ տեղին կոչուեց Մա-
նեայ այր:

Իսկ Նունէ, գնաց Վրաց Մըծ-
խիթայ քաղաք, դարձուց Միհրան
թագաւորին՝ ի հաւատո՝ հանդերձ
պալատականօք եւ բնակչօք. եւ
գործակցութեամբ Միհրանայ՝ կոր-
ծանեց քաղաքի հանդէպ կանգնած
Արամաղդայ պատկերը, կանգնելով
նորա տեղ Քրիստոսի խաչ, որոյ
վերայ իջաւ լուսեղէն սիւն եւ անու-
շահստութեամբ լցուեց լեառը. լը-
սելի եղան հրեշտակաց փառաբա-
նութիւնք, զոր տեսնելով ամբոխը
հաւատաց եւ երկրպագեց խաչին:

Ս. Նունէ, լիղխանակ մեհենաց,
կանգնեց Աստուծոյ փառաբանու-
թեան տաճարներ բոլոր Վրաստա-
նում: Միհրան թագաւորի խնդրա-
նօք Ս. Լուսաւորիչ եպիսկոպոսներ՝
եւ քահանաներ ուղարկեց ի Վիրս,
որք մկրտեցին թագաւորին՝ եւ ամ-

բողջ ժողովրդոց եւ հաստատեցին
հաւատոյ պաշտամանն կարգեր:

Նոռնէ՛ վրաստանի միւս դա-
ւառները եւս քարոզեց, սկսած
Նղարջից մինչեւ Մաղքաթաց սահ-
մաններ՝ լինելով ճմարիտ Լուսա-
ւորիչ վրաստանի, եւ ապա դառ-
նալով Մծխիթա վախճանեցաւ:

ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ եւ ԽԱՌԵ Ե-
ՊԻՍԿՈՊՈՍ. Մեծն Ներսէս հայրա-
պետ Պարթեւազուն, որդի Աթա-
նադինեայ՝ թոռն Յուսիկ հայրապե-
տի. սենեկապետ եւ զինակիր Ար-
շակ Բ-ի. վարժուեց Կեսարիոյ մէջ
Հելլենական դպրութեամբ եւ սուրբ
գրոց հմտութեամբ, ամուսնացաւ
եւ ունեցաւ Սահակ անուն մի դա-
ւակ:

Երբ մեռաւ Փառնէրսէ՛ կա-
թողիկոս, եպիսկոպոսը Արշակ

Թագաւորի եւ Նախարարաց խոր-
հրդով միայն արժանաւոր ժառանգ-
համարելով Ներսէսին՝ Լուսաւորչի
դահին, եւ ձեռնադրել տալով Կե-
սարիայում նստեցրին Հայրապետա-
կան Աթոռ, 364 թ:

Մեծն Ներսէս՝ պայծառացուց
եկեղեցիք՝ մաքրելով ներմուծուած
անկարգութիւնք, բարեկարգու-
թեան կանոններ սահմանեց. օրի-
նադրեց՝ եկեղեցւոյ մէջ պահպանել
աստիճանաց եւ իշխանութեան
կարգ, եւ արքունիքում՝ պատուոյ
եւ մեծութեան կարգ. արգելեց
մերձաւոր խնամութիւնը, վերցուց
հեթանոսական անյոյս կոծը՝ մեռե-
ւոց վերայ:

Մեծն Ներսէս՝ շինեց անկեւա-
նոց, որբանոց, աղքատանոց, հիւ-
րանոց, եւ ուրկանոց, որոց մէջ
ժողովեց հեթանոսական սովորու-
թեամբ բարձի թողի արած, մար-

դասիրութեան կարօտ՝ անտե-
րունջ եւ անխնամ լեբանց մէջ
թափառողներ՝ ի սնունդ նոցա սահ-
մանելով դիւզեր, աղարակներ եւ
պտղիներ, որոց վերայ կարգեց վե-
րակացուք, ընդ տեսչութեամբ՝ իւր
նազ սարկաւազի:

Նաեւ շինեց վանքեր, աստու-
ածալաշտութիւնը ծաղկեցուց ամէն
տեղ. բաղմացուց դպրոցներ, եւ
հայ մանկտիք զարգացան աստու-
ածդիտութեան եւ իմաստութեան
մէջ յոյն եւ ասորի լեզուաւ: Այս
բարեկարգութիւնից խրախուսած
եպիսկոպոսք եւ իշխանք՝ հաւանու-
թեամբ թագաւորի՝ անուանեցին
մեծն Ներսէսին, Պատրիարք, Հայ-
րապետ եւ կաթողիկոս ընդհանուր
ազգի. եւ ռահմանեցին սցնուհե-
տեւ, Հայոց Հայրապետաց ձեռնա-
դրութիւնը՝ իւր եկեղեցւոյ եպիս-
կոպոսներից:

Երբ Արշակայ եւ Վաղենտիանոս
կայսեր մէջ գԺտութիւն ծագեց,
դնաց Կ. Պօլիս՝ Վաղենտիանոսի
զայրոյթը դադարեցուց, եւ ազա-
տելով Հայոց պատանդներ՝ մեծա-
րանօք դարձաւ Հայաստան:

Մեծն Ներսէս կրկին անդամ
դնաց Կ. Պօլիս Վաղեսի բարկութիւնը
յաջորդ Վաղեսի բարկութիւնը
հանդարտեցնելու, բայց Արեւսեան
Վաղեսից արսորուելով անմարդա-
բնակ կղզի՝ իւր ուղեկից քահանա-
յից եւ սարկաւազաց հետ՝ ինն տ-
միս ձկամբ կերակրուեց: Երբ Վա-
ղեսին յաջորդեց Թէոդոս՝ դարձաւ
արսորամբից, ներկայ եղաւ Կ. Պօլ-
սոյ տիեզերական Ժողովին, եւ լսե-
լով Արշակայ մահը եւ Հայաստանի
աւերը պարսիկներից, Արշակի որդի
Պապին՝ պատանդութիւնից ազատե-
լով թագաւորեցուց Հայաստանի վե-
րայ, որո հետ յունական զօրքով

դառնալով Հայաստան հալածեց
պարսիկներին. պատերազմի միջոց
բարձրացաւ Նպատ լեռան վերայ
եւ բազկատարած աղօթեց, որով
յաղթուեցան պարսիկներ: Բայց
Պապ Թադաւորի վատ ընթացքը
յանդիմանելու համար՝ Թունաւո-
րուելով մեռաւ եւ Թադեցաւ Եկե-
ղեաց գաւառի Թիլն աւանի մայր
եկեղեցւոյ մէջ *):

Իսկ Խադ՝ որ եպիսկոպոս ձեռ-

(*) 652 թ. Պարսից Խոսրով արքայի
եւ Յունաց Հերակլ կայսեր պատերազմի
ժամանակ, Պարսից եւ Հաղարացւոց զօրաց
ոտնակոխ լինելով Հայոց աշխարհ, աւերե-
ցաւ Թիլն աւանի կաթողիկէն, ուր էին
գերեզմանք որդւոց եւ թոռանց Ս. Լուսա-
ւորչի, եւ յայտնուեց երեք տասաներորդ
դարում Երզնկայի Սարգիս եպիսկոպոսի ա-
ռաջնորդութեան ժամանակ, մեծն Ներսիսի
Նշխարք. զոր փոխադրեց Երզնկայում իւ-
բաշէն եկեղեցին:

Պաղրուեց մեծն Ներսէսից, եւ փո-
խանորդ կարգուեց նորան, վաղե-
սին հաշտեցնելու համար Կ. Պօլիս
գնացած միջոց, քարկոծուելով նա-
հատակուեց՝ Սրշակայ անդթուծիւնը
յանդիմանելու համար, որ կըկոտո-
ւէր կամսարաւանաց տոհմը եւ մար-
մինները գէտ ձգեւ կտար:

16. Ս. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ ԵՒ Ս. ՆՈՍ
Ջորդելով իւր Կոստաս հօր, հե-
տեւեց նորա խրատին՝ մարդասիրու-
թեամբ՝ սիրելի եղաւ իւր բոլոր
հսլատակաց, եւ կամենալով բառնալ
Հռովմայեցւոց սյլ եւ սյլ սահմա-
նաց մէջ բռնացած կեսարներ (որ-
դեդիր կամ գահակից կայսեր) եւ
խաղաղացնել երկիր՝ դիմեց նոցա
վերայ. բայց ի նկատի ունելով իւր
տկարութիւնն թշնամեաց ահեղ զօ-
րութեան դէմ, անյոյս՝ չապտուածոց

օգնութիւնից՝ ապաւինեց քրիստոնէից Աստուծոյ, եւ խնդրեց յաջողութիւն եւ յաղթութիւն պատերազմի մէջ:

Յանկարծ տեսնելով լուսեղէն նշան խաչի՝ երկնքում շրջափակուած աստղանիշ գրով « Այսու յաղթեա », վճռեց մի Աստուած ճանաչել երկնի եւ երկրի, եւ խաչի նշանը իւր դրօշակի վերայ նկարել տալով դիմեց թշնամեաց վերայ, յաղթեց եւ տիրեց Հռովմին եւ բոլոր Իտալիային մինչեւ ցՍփրիկէ եւ ցԵգիպտոս, եւ ծերակուտից անուանեցաւ միահեծան ինքնակալ Հռովմայեցւոց, ապա մկրտուեց Սեղբեստրոս Հայրապետից իւր մայր Հեղինէի հետ, կործանեց մեհեմաններ, Աստուծոյ տաճարներ կանգնեց եւ ծաղկեցոյց քրիստոնէութիւնը իւր բարեպաշտ մօր հետ:

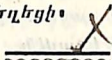
325 թ. Նիկիոյ աիեղերական

Ժողովով հերքեց Արիոսի աղանդը, եւ փոխադրեց իւր աթոռը Հռովմից՝ Բիւզանդիա, որ կոչուեց Կ. Պօլիս, զոր եւ շինութեամբ եւ աստուածպաշտութեամբ ծաղկեցոյց:

Իսկ Աստուածասէր դշխոյն Հեղինէ գնաց Երուսաղէմ, գտաւ խաչափայտը (Տես. գիւտ խաչ) շինեց եկեղեցիք, կուսանոցներ, որբանոցներ, եւ իւր մեծագործութեան եւ ողորմածութեան համար մեծ հռչակ ստացաւ թէ Պաղեստինում եւ թէ ամէն տեղ, վախճանեցաւ կտակելով որդւոյն միայն աստուածսիրութեամբ եւ մարդասիրութեամբ նշանաւոր լինել աշխարհի մէջ:

20. ԳԻԻՏ ՆՇԽԱՐԱՅ Ս. ԼՈՒՍՍԻՈՐՉԻ. Սուրբ Գրիգորի մարմինը Գարանառեաց գաւառի Սե-

պուհ լերան Մանեայ այրի մէջ
 ծածկուած մնալով երկար մըջոց,
 տեսլեամբ յայտնուեց Գառնիկ ճըգ-
 նաւորին, որ թաղեց թորդանի ե-
 կեղեցւոյ մէջ, զոր յետոյ Ներսէս
 շինող Բ. Կաթողիկոս. փոխադրեց
 իւր Վաղարշապատում շինած յա-
 նուն երկնային զուարթնոց եկեղե-
 ցին, գլուխը ղետեղեց սեղանի՝ եւ
 մարմնոյ մի մասը չորից սեանց
 տակ, որոյ համար եւ կոչուեց Ս.
 Գրիգորի եկեղեցի:

23. ԴԱՆԻԷԼ ՄԱՐԳԱՐԷՆ
 եւ երեք մանկունք, Անանիա, Ազա-
 րիա եւ Միսայէլ՝ պատանեկութեան
 հասակին գերեցան Բաբելոն, եւ
 Նաբոլգոդոնոսորի հրամանաւ ար-
 քունի կրթարանի մէջ վարժուեցան
 քաղդէական դպրութեամբ:

Դանիէլ իմաստութեամբ եւ գի-

տութեամբ յառաջագէմ լինելով.
 յայտնեց Շուշանի անմեղութիւն եւ
 ծերոց զրպարտութիւն, կարգուեց
 արքունի ծառայութեան մէջ. սի-
 րեւի եղաւ Նաբոլգոդոնոսորին,
 եւ կոչուեց Բաղդասար արքայորդ-
 ւոյ անունով (այս անունը՝ Բաբե-
 ւացւոց Բահաղու պաշտօնէից մօտ,
 նշանաւոր էր եւ աստուածական)
 իսկ Դանիէլի պատուակից երեք ման-
 կունք՝ կոչուեցան, Սեդրաք, Մի-
 սաք եւ Աբեղնագով:

Դանիէլ մեկնելով Նաբոլգո-
 նոսորի երազը, աւելի մեծարեցաւ,
 կարգուեց իշխան Բաբելացւոց
 բոլոր իմաստնոց եւ միանգամայն
 վերակացու աշխարհին, եւ իւր
 խնդրանք կարգուեցան իւր սննդ-
 դակից երեք ընկերներ՝ Գործակալ
 Բաբելացւոց աշխարհի, որը հաւա-
 տարմութեամբ եւ առաքելութեամբ
 կիսյլէին՝ թէ արքունի ծառայու-

թեան եւ թէ Աստուծոյ օրինաց
պահպանութեան մէջ, ձեռնտու
լինելով Բաբելոնում՝ գանուած ի-
րանց ազգակցաց:

Երբ Նաբուգոդոնոսոր՝ կանգ-
նեց իւր ձուլածոյ ոսկւոյ պատկերը
եւ հրամայեց ամեն ազգաց երկըր-
պագել նորան, վճուելով անհնա-
զանգներին ձգել հնոցի մէջ: Գա-
նիէլի երեք ընկերներ յանձն չառին
երկրպագել, ամբաստանեցան Նա-
բուգոդոնոսորի առաջ, եւ ձգուե-
ցան հնոցի մէջ, ուր Աստուծոյ հը-
րեշտակը իջաւ եւ անվնաս պահեց:

Նաբուգոդոնոսոր տեսնելով
այս՝ հաւատաց, եւ հանելով հնոցից
պատուիրեց թողուլ՝ ազատ պաշտել
իրանց աստուածը. բայց յետոյ
մուսնաւորով աստուծոյ սքանչելիք,
տեսաւ երազում, իւր թագաւորու-
թեան կործանման նշանը - աշխարհի
կերակրող երկնաքերձ եւ երկրալիք

ծառի շուտով աւմատից կտրուիլ,
զոր մեկնեց 'Գանիէլ' յայտնելով
թագաւորութեան կործանումը, իւր
գազանաբնակ լինելը՝ մինչեւ որ
ձանաչէ ճշմարիտ Աստուած:
Նաբուգոդոնոսոր օթն տարի գա-
զանական կեանք վարեց մտայեղ եւ
կերպարանափոխ լինելով, մինչեւ
դարձաւ առ Աստուած եւ նստեց
իւր աթոռ:

Գանիէլ մեկնեց նաեւ Նաբու-
գոդոնոսորի թուան Բաղդասար
թագաւորի ընթրիքի ժամանակ,
որմի վերայ յանկարծակի մատամբը
գրուած անծանօթ գրերը՝ որ նշան
էր իսպառ բարձման թագաւո-
րութեան Նաբուգոդոնոսորի տանից:
Նոյն գիշեր սպանուեց Բաղդասար
եւ թագաւորութիւնը անցաւ Պար-
սից Գարեհ թագաւորի ձեռք, որին
սիրելի լինելով Գանիէլ՝ կարգուեց
իշխանաց իշխան: Նախարարը նա-

խանձեւելով Դանիէլի յառաջագլխմու-
թեան՝ չարախօսեցին Դարեհի ա-
ռաջ, որ ձգեց առիւծոց գուբ, եւ
հետեւեալ առաւօտ գտնելով ողջ՝
հանեց եւ նորա հակառակորդները
ձգեց նոյն գուբ, որ իսկոյն գաղա-
նակուր եղան:

Դանիէլ սիրելի լինելով Դարե-
հին եւ կիւրոսին, կործանեց Բա-
բելացւոց Բեւ չաստուծոյ պատկերը
եւ կոտորել տուաւ քուրմերին. որի
վերայ զայրացած հեթանոս ժողո-
վուրդք. խլեցին Դանիէլին Դարեհի
ձեռքից եւ ձգեցին առիւծոց
գուբ, ուր մնաց եւ անվնաս:

Դանիէլ, գուշակեց Քրիստոսի
ծնունդը՝ մահը եւ ցարութիւնը՝ ո-
րոշ ժամանակի մէջ՝ որ կըկոչուի
եօթանասուն եօթն երորդք. (սյն Ե
490 տարի) :

25. Ս. ՄԵՍՐՈՊ (Մաշտոց)
Տարօնեցի, մանկութեան հասակից
երկիւղածութեամբ եւ բարեպաշ-
տութեամբ սնուած, վարժուեց
Հելլենական, Ասորի եւ Պարսիկ
դպրութեամբ, եւ եղաւ նօտար
մեծն Ներսիսին, որի մահից յետոյ՝
Վարազդատ, Արշակ, Վաղարշակ
եւ վերջին Խոսրով թագաւորաց
դիւանադպիր կարգուեց:

Ս. Մեսրոպ խոյս տալով իշխա-
նական փառքից, իւր անձը նուիրեց
Աստուծոյ ծառայութեան՝ Գողթան
գաւառի մենաստանաց միոյն մէջ.
ձեռնադրուեց, եւ առաքինութեամբ
կենդանի օրինակ եղաւ բոլորին.
առանձնացաւ անապատ, նուիրեց
զինքն ճգնութեան, որին հետեւե-
ցան շատերը եւ աշակերտեցան.
որոց հետ կիջնար անապատից նոյն
գաւառ. կքարոզէր եւ կհաստատէր
հաւատոյ մէջ:

Երանելին տեսնելով՝ որ ժողովուրդը Ասորի եւ Յոյն լեզուաց ընթերցանութեան անծանօթ լինելով կզրկուէր աստուածային գրոց իմաստից, ցանկացաւ հնարել հայերէն տառեր, Ս. Սահակին յայտնեց իւր խորհուրդը, որ աւելի փափագող էր հայերէն դպրութեան: Վըռամշապուհւհայ հաւանութեամբ, Հաբէլ երիցու ձեռօք բերել տուին Ասորի Գանիէլ եպիսկոպոսի մօտ գտնուած հայ նշանագրեր, որք փորձիւ անբաւական գտան տարածման հայկական լեզուի:

Այա աշակերտաց հետ հաւանութեամբ Ս. Սահակի եւ Վըռամշապուհւհայ՝ դնաց միջադէտք. Գանիէլի եւ ուրիշ Ասորի եւ Յոյն եպիսկոպոսաց մօտ, բայց ոչ ինչ չշահուելով, հետը տարած աշակերտները թողնւց միջադէտնց Յոյն եւ Ասորի դպրոցաց մէջ. դիմեց Եդեսիոյ ա-

նուանի հեթանոս Պղատոն ճարտասանին եւ կիպրացի Եպիփան եպիսկոպոսի աշակերտ Հուսիանոսի մօտ Սամուսատ քաղաք. նոցանից եւս յոյսը կտրելով, դիմեց ադոթիւք առ Աստուած, եւ գտաւ իւր ցանկացածը՝ աւելի ճոխ, գրոշմուած իւր որտի վրայ հայկական նշանագրեր 406 թ:

Վերադարձաւ Հայաստան, ժողովեց արքունի հրամանաւ մանուկներ, բացաւ դպրոցներ հայերէն դպրութեան եւ սկսաւ ծաղկիւ Հայաստան՝ ուսմամբ եւ գիտութեամբ. թարգմանեց Աստուածաշունչ սուրբ Գիրք, բարեկարգեց եկեղեցական պաշտամանց ծիսարանը՝ որ իւր աւանանով կոչուեց Մաշտոց:

Վերջ եւ Աղուանք խնդրեցին՝ լցնել եւ իւրեանց կարօտութիւն, Ս. Մեսրոպ դնաց Վըռամշապուհւհայ եւ Աղուանք՝ հնարեց

նշանադրեր ըստ բնիկ բարբառոյ
նոցա, ապա դառնալով Հայաստան
եւ ներդրելով յոյն վերականգունե-
րից հայերէն դպրութեան տարած-
ման համար, Ս. Սահակ Հայրապետի
խորհրդով գնաց Կ. Պօլիս, Թէո-
դոս Թագաւորի եւ Ատտիկոս Յո-
նաց պատրիարքի մօտ, մեծարեցաւ,
ստացաւ արտօնութիւն՝ համարձակ
տարածելու հայերէն դպրութիւնը եւ
Յունաց բաժնում, կրկին Թարգմա-
նեց Աստուածաշունչը օժանդակու-
թեամբ Ս. Սահակայ եւ աշակեր-
տաց՝ Յոյն ընտրեւագոյն բնագրից,
զոր բերած էր Կ. Պօլսից *):

Ս. Խեսրոպ Ս. Սահակի մահից
յետոյ՝ վեց ամիս տեղակալելով հայ-
րապետական Աթոռ, վախճանուեց
եւ վահան Ամատունոյ ձեռքը Թա-
ղուեց Օշական գիւղի մէջ 441 թ.

(*) Օտարադղիք այս թարգմանութիւնը
անուանեն քաղոչի քարգմանոչեանց:

27. Ս. ՏՐԴԱՏ. ԵՔԲ ԱՆԱԿ X
նախարար՝ դաւով սպանեց Հայոց
Խոսրով Թագաւորին, Սասանեան
Պարսից Արտաշէր տիրեց Հայաստա-
նին եւ կոտորեց Խոսրովի զարմը՝
միայն մանուկն Տրդատ եւ իւր քոյր
Խոսրովիդուխտ աղատեցան կոտո-
րածից՝ Մանդակունի եւ Օտոյ Հա-
յոց Նախարարաց ձեռքը. Տրդատ
ի Կեսարիա, իսկ Խոսրովիդուխտ
յԱնի ամրոց:

Տրդատ գնալով Հռովմ՝ Լիկիա-
նոս զօրապետի ձեռաց տակ կըը-
թուեց զինուորութեան մէջ. եւ
արտաքոյ կարգի քաջութեամբ ե-
րեւելի եղաւ, Գլխաց Հռչէ Թագա-
ւորին սպանեց եւ Դիոկղետիանո-
սից պսակուած արքայական փառք
եւ զօրքով դարձաւ Հայաստան՝
ժառանգել իւր հայրենի Թագաւո-
րութիւնը, վաճեց պարսից եւ ա-
մուսնացաւ Ալանաց արքայի Աշխէն

դատեր հետ:

Տրդատ՝ Թագաւորութեան առաջին տարին, իւր հայրասպան Անակի որդի Գրիգորին, անտանելի ջարչարանաց մատնելով կռոց չերկըրպագութեան համար, ձգեց Արտաշատ քաղաքի մահապարտից գութը՝ եւ հրովարտակաւ բաղմացող կռոց պաշտամունք՝ հալածելով քրիստոնէից:

Ս. Լուսաւորչի Վիրապ ձգուելու 14-րդ տարին, նահատակեց Ս. Հռիփսիմեանց, եւ իւր այս ջարեաց պատիժը կրելով՝ մտաթափ ընկաւ շամբերի մէջ, վայրենաբնակ լինելով, որոյ նման եւ շատերը արքունի ծառաներից այլ եւ այլ պատիժներով պատռահասեցան:

Խոսրովիդիւտին՝ Հրեշտակի աղդամբն ի տեսլեան յայտնուեց Ս. Գրիգորի կենդանի լինելը, որ հանուելով Օտայ նախարարի ձեռք

բերաւ Վաղարշապատ:

Տրդատ ընդառաջեց Ս. Գրիգորին, բժշկուեց շատերի հետ, եւ Ս. Լուսանաց վկայարանաց շինութեան՝ անձամբ աշխատեց Աշխէնի եւ Խոսրովիդիւտի հետ. կործանեց մեհեանները եւ կռոց արձանները, ժողով գումարեց եւ ընտրեց Ս. Գրիգորին՝ հովիւ, առաջնորդ եւ քահանայապետ Հայաստանի, որ ձեռնադրուելով Ղեկոնդիոսից, մկրտեց Տրդատին եւ բոլորին, տարածեց քրիստոնէութիւնը:

Տրդատ ձանձրացած աշխարհային հոգսերից՝ եւ նախարարաց հակաքրիստոնէական ընթացքից, կամեցաւ ձգնողական կենք անցունել իւր կենաց մնացորդը, թողուց արքունի դահլը, առանձնացաւ Սեպուհ լեւոն Ս. Լուսաւորչի ձգնարանը:

Նախարարը նենգութեամբ հը-

րաւիրեցին զինքն ի գահ՝ խոստանալով հեռանալ մոլի ընթացքից եւ կռապաշտական գործերից, որոց չանսալով Տրդատ թունաւորեցաւ. 56 տարի թաղաւորեւոց յետոյ, եւ թաղուեց թաղաւորաւսյեւ 2քով Թորդանում 341 թ:

Իսկ Աշխէն տիկին եւ Խոսրովիդուխտ՝ հրաժարուելով աշխարհային վայելչութիւնից՝ առանձնացան Գառնի քաղաք, եւ ճգնողական վարուք՝ իրանց կեանքը կնքեցին:

✠

30. ԶԱՔԱՐԻԱ ՄԱՐԳԱՐԷ որդի Բարաքիայ. Հրէից գերութեան ժամանակ Բաբելոն գերութելով, մարգարէացաւ ժողովրդեան գերեզարձը Կիւրոսի ձեռք, գուշակեց Զօրաբաբելի ծնունդը, եւ դառնալով Երուսաղէմ՝ յորդորեց ժողովրդից՝ տաճարի կրկին շինութեան:

Տեսաւ զանազան տեսիլք եւ յայտնութիւնք, մարգարէացաւ թէ Քրիստոսի կրկին գալստեան, եւ թէ նորա տնօրինական գործոց եւ եկեղեցւոյ վիճակի վերայ, եւ յանդիմանելով Հրէից խստասրտութիւնը, սպանուեց տաճարի մէջ. ✠

ՅՈՒԼԻՍ.

2. ԵՂԻՍԷ ՄԱՐԳԱՐԷ աշակերտ Եղիայի ստացաւ նորա մարգարէական շնորհ, նշանաւ մաշկեայ վերարկուի՝ վերացման ժամանակ, որով նշանագործեց անցունելով Յորդանան, եւ զինքն ծաղրող քրմաց անսաստ եւ անխորատ որդւոց՝ մատնեց պատառող արջոց:

Եղիսէ՝ Երեքովի վնասակար ջու-
րը առողջացուց աղօթիւք, եւ Յով-
սափատ թագաւորի՝ Մովսէս թա-
գաւորի դէմ պատերազմի միջոց՝
հեղեղատը ջրով ւցուց, փրկելով
զօրքը ծարաւից:

Եղիսէի աղօթիւք շատցաւ մի
այրի կնոջ իւղը, Սոմնացի ամուկ կինը
ծնաւ դաւակ, որ երբ մեռաւ՝ կրկին
աղօթիւք յարութիւն առաւ: Եղիսէ
բժշկեց ջրով Յորդանանու՝ ասորի
'Նէեմանայ բորոտութիւնը, եւ յայտ-
նելով Ասորոց թագաւորի որոգայթ՝
Իսրայէլի թագաւորին, աղատեց
ժողովուրդը:

Սամարիայի պաշարման սովի
միջոց, գուշակեց առատութիւն՝
նոյն դիշեր փախստական եղան
Ասորոց զօրք, թողլով պաշար-
ներ. իսկ երբ մեռաւ, նորա ոս-
կերք յարութիւն տուին մի մեռեա-
լի, որին բարձողները ձգելով իւր

դերեղմանայրի մէջ՝ փախած էին
թշնամեաց երկիւղից:

12. ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ, ՅԻ-

սուս նախ քան չարչարանքը՝ ցոյց
տուաւ աշակերտաց իւրաստուածային
փառքը եւ հաւաստեց թէ կամաւ
սկստի կրէ զայն, հանելով Պետրոսին,
Յակոբոսին եւ նորա եղբայր Յովհան-
նէսին թափօր լերան վերայ. այ-
լակերպեցաւ նոցա առաջ, (դէմքը
արեւի եւ հանդերձը լուսոյ նման
լուսաւորեցան), ուր Մովսէս ու
Եղիա եկած կիսօտէին իւր հետ:

Պետրոս հիացած այս փառաւո-
րութեան վերայ՝ առաց, լաւ է մեզ
աստ լինիլ, երեք տաղաւար շի՞
նենք, մին քեզ՝ մին Մովսէսի
եւ մին Եղիայի, եւ մինչ կըխօ-
սէր, լուսաւոր ամպը հովանի ե-
ղաւ նոցա վերայ, եւ Հօր Աստու-

ծոյ ճայնը Լսեցին, թէ՛ «դա է որդի
իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ, դմա
լուարուք՝» որով սարսափած դետին
փռուեցան, օրհուս մօտենալով քա-
ջալերեց, կանգնեցուց, եւ պա-
տուհրեց իւր յարութիւնից առաջ
չքարոզել զայս:

16. ԵՍՍԱՅԻ ՄԱՐԿԱՐԷ Հա-
մարձակ քարոզ եղաւ աստուածային
պատգամաց՝ թաղաւորաց, ժողո-
վրդոց եւ իշխանաց առաջ, գուշա-
կեց Քրիստոսի փրկարար տնօրէնու-
թեան խորհուրդներ, կուսից ծնուն-
դը, անպարտական մահը, հրէից
մերժումը, հեթանոսաց կոչումը, նոր
Սիօնի փառաւորութիւնը, փրկչի
կրկնակի գալուստը եւ յաւիտենից
հատուցումը, որով եւ կոչեցաւ առե-
տարանիչ մարգարէ:

Եսայի տեսնելով Յուդայի թա-
ղաւոր Մանասէի ձեռօք դործած
կռապաշտութեան եւ արիւնհեղու-
թեան անհնարին չարիք, յանդի-
մանեց նորան եւ նորա խորհրդա-
կեցներին. բայց Մանասէ չերկնչե-
լով մարգարէի բերանով արած՝ Աս-
տուծոյ սպառնալիքներից, չարա-
չար տանջանօք՝ կենդանւոյն սղո-
ցեց միջից:

Իսկ ինքն Մանասէ պատժուե-
լով յԱստուծոյ՝ գերի վարեցաւ,
բանտարկեցաւ, զղջաց կատարեալ
ապաշխարողի նման՝ ասելով, Տէր ա-
մենակալ աշօքք, եւ կրկին դարձաւ
իւր թաղաւորական աթոռը:

18. Ս. ԹԱԴԵՈՍ ԱՌԱՔԵԱՆ
ԵՒ ՍԱՆԴՈՒԽՏ ԿՈՅՍ. Ս. Թա-
դէոս ըստ խոստման փրկչին, համ-

բարձրագոյն յետոյ դալով Եդեսիա
բժշկեց Աբգարի բորոտութիւնը,
լուսաւորեց նորան եւ բոլոր բնակ-
չաց աւետարանի լուսով եւ մկրտեց,
կործանեց կռատուններ, կանգնեց
եկեղեցիք, ձեռնադրեց եպիսկոպոս
Թադաւորի խոյրարար Ադգէին, եւ
յանձնելով նորա հովուութեան հա-
ւատացեալ հօտը՝ մի քանի աշա-
կերտաց հետ դիմեց Շաւարշան՝
հրովարտակաւ Աբգարի առ քեռոր-
դին նորա Սանատրուկ փոխարքայն:

Գարձուց Սանատրուկին եւ ժո-
ղովրդոց ի հաւատս, ուր թողնով
իւր Զաքարիա աշակերտ, շրջեց
Հայաստանի զանազան կողմեր, տա-
րածել աստուածութեան լոյսը,
գնաց Կեսարիա հաստատեց եկե-
ղեցի, եւ թէոփիլոս աշակերտին
ձեռնադրեց նոցա եպիսկոպոս:

Սանատրուկ յաջորդելով Աբ-
գարի որդի Անանէին, կրկին ըն-

դունեց հեթանոսութիւն, եւ հա-
ւածեց քրիստոնէութիւնը, նահատա-
կեց Ս. Առաքելոյն, որ վերադար-
ձած էր յԱրտաշ, եւ իւր դուստր
Սանդուխտին, որոց մարմինները
ամփոփեցին քրիստոնեայք Շաւար-
շան դաւառի՝ Սանատրուկ կոչուած
դաշտի բլրակի վերայ:

21. Ս. ԱԹԱՆԱԳԻՆԷ ԵՊԻՍ-
ԿՈՊՈՍ ՍԵՐԱՍՏԱՅԻ ԵՂԵՍՅՐ Մա-
րիամու ամուսնոյ՝ Ս. Լուսաւորչի,
ձեռնադրուեց քահանայ եւ կար-
դուեց քորեպիսկոպոս (փոխ. տե-
սուչ) գաւառին:

Երբ բարբարոսք Սեբաստիոյ վը-
րայ յարձակելով գերեցին բազմա-
թիւ ժողովուրդք: Ս. Աթանազինէ
շաա գանձեր ժողովեց, գնաց բար-
բարոսաց աշխարհ եւ փրկեց գերի-
քը, եւ ձեռնադրուեց եպիսկոպոս:

Դիոկղերտիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի հաւածանաց միջոց՝ Սեբաստիոյ դատաւոր Ագրիկողայոս կստիպէր քրիստոնէից ի զոհ կռոց, նահատակելով շատերին, Աթանազինէս կքաջաւերէր նոցա անձամբ եւ գրով, որի համար Ագրիկողայոսից կալանաւորեցաւ եւ բորբոքեալ իրոյ մէջ ձգուելով նահատակեցաւ:

23. Ս. ՆԱԽԱՀԱՐՔ. Նախաստեղծն Ադամ, որ իւր կողակից Եւայի հետ, զոր Աստուած տուաւ ընկեր, ամուսնից, եւ օգնական՝ սուրբ Հոգւոյ շնորհաց պարգեւօք զարդարուած, կզուարճանար երջանկաւէտ փափկութեան մէջ՝ անախտ եւ անցաւ կենօք, խաբուելով չարին, կորսնցուց երջանկութիւնը՝ պատուիրանազանցութեամբ, եւ դատապարտուեց մահու եւ տաժա-

նելի աշխատութեան, արտաքսուելով դրախտից:

Արարիչն գթալով մարդկային թշուառութեան վերայ՝ թողութեան եւ ազատութեան յոյս տուաւ, իւրանց զաւակի ձեռօք (Յիսուսի) սրբուիլ եւ վերստին նորոգուիլ:

Նախահայրը բնակեցաւ դրախտի հանդէպ, ուր իւր կեանքը զըղձմամբ եւ ասպաշխարութեամբ անցուց, հաստատելով իւր յոյսը՝ Աստուծոյ ամենաբաւական կարողութեան եւ կամեցողութեան վերայ՝ հաստատուն հաւատով, աներկբայ յուսով եւ ջերմ սիրով:

Ծնաւ, կայէն, Աբէլ, Սէթ եւ ուրիշ շատ արու եւ Եդ զաւակներ, որոց սորվեցուց օրինակաւ անձին՝ ճանաչել արարիչ Աստուած, պաշտել զնա, եւ ալրիւ անարատութեամբ, եւ մեռաւ (930) ամաց:

ԱՅԷ՛՛, կրտսեր, խաշնարած՝
 ուսած լինելով իւր ծնողներից
 արարիչը պատարագօք պատուել՝
 խոստովանելով զնա Տէր ամենայնի,
 ընտրեց իւր խաշանց ընտրելագոյն,
 եւ մատոյց Աստուծոյ՝ բոլոր սրտով:
 Աստուած ընդունեց Աբէլի պատար-
 ագ՝ երկնառաք հրով այրելով
 ողջակէզը:

Կայէն մախալով եղբօր վերայ՝
 Աստուծոյ սիրելի լինելուն համար՝
 նենդութեամբ առանձնացուց դաշտ
 եւ սպանեց, որով արդարն նահատա-
 կուելով ճշմարիտ աստուածաշատու-
 թեան եւ առաքինութեան համար,
 եղաւ պարագլուխ արդարոց, նա-
 խաշաւիզ մարտիրոսաց, օրինակ ճըշ-
 մարտութեան՝ անպարտական մա-
 հու գառին Աստուծոյ:

* *
 *

Աբթ որդի մխիթարութեան նա-
 խաժնողաց՝ փոխանակ Աբէլի, իւր
 առաքինութեամբ սիրելի եղաւ Աս-
 տուծոյ եւ իւր սերունդը կոչուեց
 որդիք Աստուծոյ: Իսկ Կայէնի՝
 մարմնապաշտ եւ խառնակեցիկ ծը-
 նունդը, կոչուեց որդիք մարդկան,
 որոնցից միշտ կը գուշացներ Աբթ
 իւր դաւակներ եւ թուներ, յորոց
 Ենոքս՝ բարեպաշտութեամբ եւ աս-
 տուածապաշտութեամբ դերազանցեց
 ամենին, եւ Ենոքս՝ հաճոյ լինելով
 Աստուծոյ, իւր ճգնութեամբ եւ ա-
 նարատ վարուք, կենդանւոյն փոխե-
 ցաւ երկինք:

* *
 *

ՆՈՅ, երբ Կայենի որդւոց
 խառնակ վարքը մուտ գործեց Աբ-
 թայ սերնդոց մէջ, բազմացաւ չա-
 րութիւնը եւ նուազեց աստուած-
 պաշտութիւն. տիրեց մարմնասի-

ըուծիւն եւ ակտասիրուծիւն, ստը-
ջացաւ Աստուած մարդոյս ստեղ-
ծադործութեան վերայ եւ ջնջեց
ջրհեղեղաւ:

Միայն Նոյ վայելելով աստուած-
այաշտութեամբ եւ առաքինութեամբ,
իւր Նոյեմդար կնոջ, Յաբեթ, Սեմ,
Քամ որդւոց եւ նոցա կանանց հետ՝
ազատուեց տապանաւ աշխարհա-
ջինջ հեղեղից, եւ ի շնորհակալու-
թիւն Աստուծոյ, իւր հետ առած
սուրբ կենդանիներից զոհեց՝ տա-
պանից դուրս գալով, զոր ընդու-
նելով Աստուած՝ նշան հաշտութեան
տուաւ աղեղնաձեւ ծիածանը:

Նոյ ապրեց 350 տարի ջրհե-
ղեղից յետոյ, տեսաւ իւր սերնդոց
աճելութիւն, ապա մեռաւ (950)
ամաց եւ թաղեցաւ Հոյաստանի
Նպատ լեռան ստորոտ, իսկ Նոյեմ-
դար թաղուեց Մարտի գաւառ:

* *
*

ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ ԹԱՎԱԼՈՐ
Սաղիմայ (երուսաղէմ) ընդառա-
ջեց Աբրահամին, որ յաղթութեամբ
եւ գերեզարձութեամբ կռառնար
Սոդոմ, հաց եւ գինի տուաւ՝ իբրեւ
քահանայ Աստուծոյ բարձրելոյ, եւ
օրհնեց նորան, որին եւ տասանոր-
դեց Աբրահամ:

ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ ճշմարիտ օրինակ
եղաւ Քրիստոսի քահանայապետու-
թեան՝ իւր այս պատարագաւ, եւ
օրհնեց Ահարօնեան քահանայու-
թեան արմատը՝ Աբրահամին:

* *
*

ԱՅՐԱՀԱՄ կռապաշտ Թա-
ւայի որդին, որ կենակէք քաղղէ-
ցւոց աշխարհում, լուսաւորուած
ազգամբ Հոգւոյն՝ ճանաչեց ճշմա-
րիտ Աստուած, սկսեց պաշտել սըր-
բութեամբ եւ արդարութեամբ, եւ
ազգատոհմիւ քաղղէական դիցամոլ

երկրից հեռացաւ Ասորւոց Միջագետք, եւ բնակուեց իյառան ուր եւ մեռաւ Թարա:

Ապա Աբրահամ կոչմամբն Աստուծոյ մեկնեցաւ իյառանից իւր Սարա կնոջ եւ եղբորորդի Ղովտի հետ, բնակուեց Քանանու երկիր Բեթել, ուր շինեց սեղան եւ զոհեց Աստուծոյ, որ երեւեցաւ Աբրահամին եւ խոստացաւ ժառանգութիւն տալ Քանանու երկիր՝ իրան եւ իւր զաւակին, եւ մեծ ազգ շինել երկրի վերայ եւ բազմացնել սերնդովք:

Աբրահամ լսելով որ՝ հինգ թագաւորք գերեցին Սոդոմ, եւ Ղովտ՝ որ ընտրածէր բնակիլ Սոդոմ, գերի վարեցաւ իւր ընդոճիներով (318) յարձակեցաւ նոցա վերայ, կոտորեց եւ բոլոր աւարք գերիներով եւ Ղովտիւ դարձուց Սոդոմ, տառա-
շարդ տուաւ աւարից Երուսաղէմի թագաւոր Մեղիսեղեկին՝ իբրեւ

Աստուծոյ քահանայի:

Աստուծոյ կրկին երեւեցաւ Աբրահամին եւ յայտնեց տալ ամուսն Սարայից զաւակ եւ նորա սերունդը բազմացնել երկրի վերայ, երբ նա խորհրդով Սարայի՝ կնու-
թեան առած էր նաժիշտ Ագարին, որից ծնած էր Իսմայէլ:

Աբրահամ հարիւրամեայ հասակում ծնաւ Իսահակ աւետեաց զաւակը, զոր յետոյ յօժարեցաւ հրամանաւ Աստուծոյ՝ զոհել Ամոր-
հացոց մի լերան վերայ. եւ ար-
ժանացաւ կրկնակի օրհնութեան՝ զաւակի հետ, որ հնազանդելով հօր կամաց, շահեցաւ փոխանակ իւր, խոյն՝ կոխած Սաբեկայ ծառից, յօրինակ Միածնի որդւոյն Աստուծոյ, որ զոհուելով վերականգ-
նեց մարդկային անկեալ վիճակը:

Սարայի մահից յետոյ՝ Աբրահամ ամուսնացուց Իսահակին իւր

Նապոլիո եղբօրորդի բաթուէլի Ռեբեկայ դստեր հետ, որ կընակէր ի Խառան, եւ ինքն առաւ մի այլ կին՝ Գետուրա անուն, որից ծնան վեց որդիք, որոց բաւականութիւն տալով արձակեց, ինչպէս եւ Իսմայէլին. մեռաւ եւ թաղեցաւ իւր Սարրա կնոջ մօտ:

*
* *

ԻՍԱՀԱԿ ծնաւ երկու որդի (երկուորեակ), Եսաւ եւ Յակոբ, Յակոբ գնեց Եսաւից անդրանկութիւնը ոսպնաթանիւ, Իսահակ ծերանալով կամեցաւ տալ անդրանկութեան օրհնութիւնը՝ իւր սիրելի Եսաւին եւ ուղարկեց որսի. Ռեբեկայ՝ գիտելով անդրանկութեան նշանակութիւնը, պատուիրեց իւր սիրելի Յակոբին, շուտով պատրաստել ուլի մսից կերակուր եւ իբրեւ որսի միս տանել հօր եւ ստանալ օրհնութիւնը:

Իսահակ վատատեսութեամբ չըճանաչելով Յակոբին, տուաւ անդրանկութեան օրհնութիւնը: որով Յակոբ եղաւ ճշմարիտ Ժառանգ Աստուծոյ խոստմանց: Եւ մինչ Եսաւ վշտացած՝ կամէր սպանել Յակոբ, մօր խրատով եւ կրկին օրհնութեամբ հօր, խոյս տուաւ Միջագետք՝ իւր քեռի Լաբանի մօտ:

Յակոբ ճանապարհին տեսաւ ի տեսլեան երկնաբերձ սանդուղ, ուր հրեշտակներ կիջնէին եւ կեցնէին, եւ Աստուած՝ սանդղի գլխից կօրհնէր զինքն, կքաջալերեր եւ կխօստանար տալ իրան եւ իւր զաւակացայն երկիր, եւ բոլոր ազգեր իւրանով եւ իւր զաւակով պիտի օրհնուին:

Յակոբ իւր սնարի տակ դրած քարը, տրձան կանգնեց, օծեց իւրով, դոհով զօրհնութիւն մատոյց Աստուծոյ, տեղի անունը կոչեց Բեթէլ:

(տուն Աստուծոյ) եւ գնաց Խառան
իւր քեռի Լաբանի տուն, որին 14
տարի ծառայելով, առաւ նորա՝ Լիա
եւ Ռաքէլ դստերը, եւ վեց տարի
եւս վարձով ծառայելով դարձաւ
Հայրենիք մեծ հարստութեամբ եւ
12 զաւակօք:

Ճանապարհին դօտեմարտեց հը-
րեշտակի հետ ի տեսեան, յաղթեց,
օրհնեցաւ, եւ անուանուեց Իսրայէլ,
(աստուածատես)։ Խոնարհութեամբ
շահեց եղբօր սիրտը, եւ Սիկեմա-
ցւոց քաղաքի հանդէպ գնած Եմփ-
րացոյ աքոյի մէջ հաստատեց իւր
վրան եւ Աստուծոյ սեղան, Գիմեց
Քեբրոն, ճանապարհին մեռաւ Ռա-
քէլ Բենիամինի ծննդեան վերայ,
եւ Թաղուեց Բեթղէհէմի մօտ:

Յակոբ բնակեցաւ Քեբրօն մին-
չեւ հօր մահը եւ Եգիպտոսի սովը՝
ուր Յովսէփի հրաւիրելով գնաց գեր-
դաստանով (75)։ եւ տասն եւ եօթն

տարի ապրելուց յետոյ, մեռաւ եւ
տաքուելով Քանանացւոց երկիր,
Թաղուեց Հայրենի շիրմի մէջ Աբ-
րահամի եւ Իսահակի մօտ:

* *
*

ՅՈՎՍԷՓ սիրելին Յակո-
բայ, երազներով խելամուտ եղաւ
աստուածային յայտնութեանց—իւր
վերջին փառաւորութեան. որով ե-
ղաւ առիթ նախանձու եղբարց եւ
պատճառ վաճառման իւր յԵգիպ-
տոս:

Յովսէփ փարաւօնի Պետափրեսոյ
դահճապետի տան գերի լինելով՝
թէեւ ողջախոհութեամբ, հաւա-
տարմութեամբ եւ պարկեշտու-
թեամբ կիսյլէր. բայց նորա վատ-
շուէր կնոջ զրպարտութեամբ իբրեւ
յանցաւոր բանտ ձգուեց յանիրաւի,
ուր առաքինութեամբ եւ խոնար-
հութեամբ սիրելի եղաւ բանտապե-

տին եւ բանտարկելոց. եւ փարաւ-
ւօնի բանտարկուած տակառապետի
եւ մատակարարի երազներ ճշտել
մեկնելով, պատճառ եղաւ իւր ա-
պագայ ազատութեան եւ փառաւո-
րութեան:

Փարաւօն երազ տեսաւ, զոր
չկարենալով մեկնել երազագէտք,
Յովսէփ ազատուած տակառապետի
միջնորդութեամբ՝ ներկայացաւ փա-
րաւօնին, մեկնեց եւ կարգուեց փո-
խարքայ Եգիպտոսի:

Երբ ըստ երազոյն փարաւօնի
եւ մեկնութեան Յովսէփայ, եօթն
առատ տարւոյն՝ յաջորդեց եօթն
սով տարին, Յովսէփի 10 եղբարք՝
եկան Եգիպտոս ցորեն գնելու, եւ
երկրապագեցին նորան՝ յանձանօթս,
բայց Յովսէփ ճանաչելով՝ ծածկեց
զինքն, եւ կջանար մեծարանաց,
գգուանաց եւ ուրիշ զանազան մի-
ջոցաւ յայանել զինքն, բերել տուաւ

իւր Բենիամին եղբայրն, ապա յայտ-
նեց իւր անձը, ասելով՝ Ես եմ Յով-
սէփ Էղբայր մեր:

Հրաւիրեց հօրը յեգիպտոս մեծ
պատուով, ընակեցուց Գեսեմ կո-
չուած երկրում, եւ մահից յետոյ
ըստ կտակին, մարմինը շքեղ յու-
ղարկաւորութեամբ թաղեց հայրենի
շիրմի մէջ. եւ ինքն անյիշաչարու-
թեամբ ապրելով եղբարց հետ՝
վախճանեցաւ 110 տարեկան հա-
սակում եւ թաղուեց Եգիպտոսի
մէջ, կտակելով իւր ոսկորներ տա-
նել հայրենի շիրմ Եգիպտոսից եւ-
նելու միջոց, եւ թաղել անդ:

* *
*

ՄՈՎՍԵՍ ՄԱՐԳԱՐԻ, ԵՐԲ
Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդ—
ազգատոհմ Աբրահամու, օր ըստ օ-
րէ բազմացան Եգիպտոսի մէջ, եւ
բնակչաց նախանձը գրգռեցին ի-

բանց դէմ, եւ նստեց ոյլ թաղաւոր
Փարաւօն, որ Բովսէփի բարիքը
չյիշեւով, սկսեց զանազան տան-
ջանքներով նեղել նոցա՝ պակասեց-
լու մտօք, հրամայեց նորածին արու-
մանուկներ դետ ձգել:

Այս միջոց ծնաւ Բովսէս որ-
դի Ամրամայ եւ Բովքաբեթի, զոր
երեք ամիս թաքցնելուց յետոյ՝ ստի-
պուեցան պրտուեալ արկղի մէջ դը-
նել եւ ձգել Նեղոս դետ, որին ի
հեռուստ կղիտէր իւր քոյր Մա-
րիամ՝ ծնողաց խրատով:

Բովսէս Աստուծոյ խնամօք որ-
դեգրեցաւ Փարաւօնի դստեր. որ
գետի ափը դբօսնելու միջոց՝ գտաւ,
եւ Մարիամի միջնորդութեամբ վե-
րջստին իւր մօր գրկի մէջ զարդա-
նալով, Փարաւօնի արքունիքում
վարժեցաւ քաղդէական իմաստու-
թեամբ:

Բովսէս 40 ամեայ հասակին՝

տեսնելով իւր ազգայնոց դառն
տառապանք, եւ մի եղիպտացուց
չարաչար հարուած իւր ազգակցի-
սպանեց եւ թաղեց, եւ մի այլ ան-
գամ, իւր ազգակցաց միմեանց հետ
կռուած ժամանակ՝ կամեցաւ խա-
ղաղացնել յանդիմանելով, քայց
հարստահարողն սպառնացաւ Բով-
սիսին՝ յայտնել Փարաւօնին եղիպ-
տացու սպանումը:

Բովսէս երկիւղ կրելով փախաւ
Մադիանացուց երկիր, փեսայացաւ
Ռթոր քրմին, եւ ծնաւ երկու որ-
դի, Գերսամ եւ Լիլիազար, ուր մը-
նաց 40 տարի: Աստուած լսելով
Ժողովրդոց աղաղակ՝ յիշեց իւր
ուխտը նոցա հարց հետ, եւ հաճե-
ցաւ այց առնել Բովսիսի ձեռք:

Երբ Բովսէս կարածէր Ռթորի
խաշինք, տեսու՝ որ մի մորենի կը-
բորբոքէր առանց այրուելոյ, հե-
տաքրքրութեամբ մօտեցաւ դիտել:

Լսեց ձայն, որ տալով նշան հրաշագործութեան՝ կհրամայէր գնալ Եգիպտոս եւ ազատել Ժողովուրդը՝ իւր եղբայր Ահարօնի գործակցութեամբ:

Մովսէս դարձաւ Եգիպտոս հաւատարմացուց Ժողովրդեան իւր առաջնորդութեան պաշտօնը, ներկայացաւ Փարաւօնին Ահարօնի հետ, ինդրեց թոյլ տալ իւր ազգին երեքօրեայ ճանապարհ հեռանալ Եգիպտոսից, եւ զոհել իրանց պաշտած Աստուծոյ:

Երբ Փարաւօն չկամեցաւ ազատ թողուլ, տասն հարուածով պատժեց Եգիպտացուց, ջրերը արիւն դարձան, երկիրը գորտերով մոլնով, շանաճանճով եւ մորեխով լցան, բոլոր անասունք կոտորեցան, խոցերով հարուածեցան մարդ եւ անասուն, կարկտով ջնջուեցին անասունք եւ բուսեղէնք, երեքօրեայ

խաւարաւ ծածկուեց Եգիպտոս, եւ վերջապէս ամեն տղրանիկ՝ մարդոյ եւ անասնոյ, սկսած Փարաւօնի Ժառանգից մինչեւ յետին աղքատին, մի գիշերուտն մէջ կոտորացան, որով Փարաւօն ստիպուեց թոյլ տալ:

Մովսէս առաջնորդելով Ժողովրդեան, հրաշագործութեամբ դաւադանին՝ անցուց կարմիր ծովուր եւ հեղձոյց Փարաւօնին իւր զօրքով, որ կպնդէր նոցա ետեւից դարձնելու: Հասաւ Սինէական լեռան ստորոտ, եւ բարձրանալով լեռան գագաթ 40 օրեայ ծոմապահութեամբ ստացաւ տասնաբանեայ պատուիրանք երկու Քարեղէն տախտակաց վերայ, եւ իշնալով փշրեց իւր բացակայութեան միջոց՝ նոցա նոր շինած ոսկեայ հորթ չաստուածը, պատժեց յանցաւորաց, դաիճուց աղօթիւր՝ Աստուծոյ բարկութիւնը:

Աստուած անապատի մէջ 40 տարի կերակրեց ժողովրդեան երկնատեղաց մանանայիւ, տալով նոցա՝ Մովսիսիւ ջուր ապտուած՝ քարից, եւ պաշտպանելով շրջապատող թռչնամեաց դէմ:

Մովսէս կարգեց իւր Ահարօն եղբայրը քահանայապետ, եւ ամբողջ Ղեւտական ցեղ՝ քահանայ եւ սպասաւոր Աստուծոյ խորանին եւ ուխտի տապանակին, զոր հրամանաւն Աստուծոյ շինած էր ձեռամբ Բեւեղիէլ ճարտարապետի, նորա մէջ դնելով քարեայ տախտակները, մանանիայի սալիօրը, իւր հրաշագործող եւ Ահարօնի ծաղկեալ գաւազաններն:

Մովսէս գրեց ազդամամբ Հոգւոյն, Աստուածաշունչ հնգամատեան գիրք — Ծննդոց, Եւեց, Ղեւտացւոց, Թուոց եւ Բ. Օրինաց, ապա քարձրացու Նաբաւ լերան գլուխ:

ի հեռուստ դիտեց Աւետեաց երկիր, եւ վախճանեցաւ 120 ամաց,

* *
*

ԱՀԱՐՕՆ որ միշտ չարչարակից եւ գործակից էր Մովսէսին, թէ Եգիպտոսում եւ թէ անապատում, ժողովուրդը քանիցս կամեցաւ քարկոծել նորան, եւ ձգել քահանայապետութիւնից, բայց Աստուած ծաղկեալ գաւազանի սքանչելեօք հաստատեց նորա քահանայութիւնը, որ երկար միջոց հովուելով վախճանեցաւ Հովր լերան վերայ:

Եղիազար որդի Ահարօնի յաջորդելով հօր, Աստուծոյ հաճելի եղաւ եւ անցուց ժողովուրդը Յորդանանից, նոյնպէս եւ իւր յաջորդ որդին Փենեզէս՝ նախանձապղղ փառացն Աստուծոյ, ազգովին ժառանգ եղաւ քահանայութեան:

* *
*

ՅԵՍՈՒ ՆԱԽԵԱՆ Մովսիսի

գլխաւոր պաշտօնեայն եւ ձեռնասուն աշակերտ, կսպասաւորէր նորան անարատութեամբ, Աստուծոյ եւ ժողովրդեան առաջ, Աւետեաց երկիր ուղարկած 12 լրտեսներից մին էր, որ երբ տեսաւ թէ ժողովուրդը տրտնջալով կկամենայ դառնալ Իզրայտոս, Քաղերի հետ հաւատացրեց Աւետեաց երկրի բարի եւ արդիւնաւոր լինելը, եւ համոզեց չափստամբել յԱստուծոյ եւ չերկնչել երկրի բնակիչներից, լսելով տառն թուլտիրտ լրտեսաց, Իսկ երբ ոմանք կամէին Յեսուին եւ Քաղերին քարկոծել, Աստուծոյ փառքը երեւեցաւ ամպով եւ ահարկութեամբ՝ խորանի վերայ յանդիման ժողովրդոց, եւ չարախօսք չարաչար հարուածովք մեռան, եւ Յեսու եւ Քաղեր ապրեցան:

Եզրայտոսից աղատուած չափա-

հառներից միայն այս երկուք մտան Աւետեաց երկիր, իսկ միւսները իբրեւ անխրատ եւ ապստամբ Աստուծոյ՝ մեռան անապատում:

Յեսու Աստուծոյ հրամանաւ կարգուեց առաջնորդ ժողովրդեան Մովսէսից, որ քաջաւերեց, օրհնեց, ձեռքը դրաւ նորա վերայ, եւ Յեսու իմաստութեամբ եւ հոգւով լցաւ, կարգաւորեց Խորայեւայւոց բանակը, որոց առաջ կերթային քահանայք Տապանակաւ ուխտի, որք մօտենալով Յորդանանին, ջուրը տեղի տուաւ նոցա անդրադարձութեամբ՝ եւ անցնելուց յետոյ, 12 քար Յորդանանի ցամաքած տեղից վերցուց եւ կանգնեց Գաղգաղայում ի յիշատակ անցից:

Դիմեց երկքովի վերայ եւ Տապանակ ուխտին շրջեցնելով քաղաքի շուրջ՝ պարիսպներ ինքնին կործանեցան, մտան քաղաք, կո-

տորեցին ընակչաց, միայն կենդանի պահելով Ռախաբ կին, որի մօտ իջեւանած էր Յեսու՝ լըրտեսուլթեան միջոց:

Յեսուի աղօթիւք Գաբաւօնի հանդէպ պատերազմի միջոց կանգնեցաւ արեգակ. (թաւալումն երկրի) մինչ յաղթեց: Յեսու նուաճած երկիրները բաժանեց վիճակաւ իսրայելացւոց վերայ, յիշեցուց նոցա Աստուծոյ արած բարիքներ, պատուիրեց ճանաչել եւ պաշտել միայն ճշմարիտ Աստուած. տուաւ գրաւոր պատուերներ, եւ մեռաւ:

Յեսուին յաջորդեցին հետըզհետէ դատաւորք, որոց մէջ նշանաւոր էին, Բարակ. որ Յաբին թագաւորի Սիսարա զօրապետին յաղթեց:

Գեղէօն, որ Աստուծոյ տուած գեղման եւ ցօղի նշանին վստահացած՝ սակաւ զօրօք պատերազմեց

Մադիամացւոց դէմ՝ եւ ազատեց Խորայէլացիք:

Յեփթայէ, որ յաղթեց Ամոնացւոց, եւ երբ յաղթանակաւ դարձաւ իւր տուն՝ ընդառաջեց իւր միակ դուստր, զոր տեսնելով սրտի ցաւից պատուեց հանդերձը. (որովհետեւ ուխտած էր յաղթութեամբ դարձին, զոհել Աստուծոյ իրան ընդառաջող առաջին անձն). Գուստր քաջաւերեց հօր եւ ինքնա յօժար կամօք խնդրեց կատարել իւր ուխտը:

Սամիսօն՝ որ ուխտաւոր լինելով չխմել գինի եւ օղի եւ չկտրել գլխի մազը, առանց զէնքի՝ արտաքոյ կարգի ուժով յաղթեց Փղշտացւոց, բայց Գալիլա պոռնիկի ձեռօք, կտրելով մազեր, ուժաթափ մատնուեց թշնամեաց, զրկուելով աչքերից. եւ Գաբոն չաստուծոյն շնորհակալութեան զոհ մատու-

ցանկելու միջոց, ձգեց ձեռք
կռատան երկու սեանց, եւ մի ցըն-
ցումով կործանեց, ուր մեռաւ ինքն
բոլոր հանդիսականաց հետ:

* *
*

ՍՍ.ՄՈՒԷԼ ՄԱՐԳԱՐԷ. Երբ մի-
ացաւ Իսրայելի առաջնորդութիւնը
եւ քահանայութիւնը Հեղի քահա-
նայապետի օրով, որոյ որդիք զօշա-
քաղութեան համար պատժեցան եւ
քահանայութիւնը բարձաւ Հեղիի
տանից՝ յաջորդեց իւր ձեռնասուն
Սամուէլ մարգարէն՝ ուխտաւոր
Աստուծոյ ի ծննդեանէ, մեծացած
եւ սնուած խորանում, յորում նըն-
ջած միջոց Աստուած յայտնած էր
Հեղիի տանից քահանայութեան բար-
ձումը:

Երբ Հեղի լսեց Աստուծոյ Տա-
պանակի գերեւելու եւ իւր որդւոց
մահուան գոյժ, վշտից ընկաւ աթո-

ռից եւ մեռաւ: Սամուէլ անցաւ
նորա տեղ յաղթեց այլազգեաց,
խրատեց ժողովրդոց, դարձոյց առ
Աստուած պահօք եւ արտասուօք:

Սամուէլ օծեց թագաւոր Իս-
րայելացւոց Սաուլը Կիսեան, յիշե-
ցուց ժողովրդոց Աստուծոյ արդա-
րութիւն, եւ նոցա ապերախտու-
թիւն՝ սկսած Եգիպտոսից, եւ կրած
պատուհասնին՝ զանազան ժամանակ-
ներում, նաեւ նոցա՝ Գէդէօնի Բա-
րակի, Յեփթայեայ եւ Սամիսօնի ձե-
ռօք ազատութիւնը ի թշնամեաց, եւ
խրատեց չխտորել Աստուծոյ ճանա-
պարհից, այլ ծառայել ուղղութեամբ
եւ մեռաւ խորին ծերութեան մէջ:

25. Ս. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ որդի Ս.

Լուսաւորչի, որ առանձնացած կրօ-
նաւորաց վանք, եւ հմտացած ուս-
մամբ՝ ճգնողական կենաց կհետե-

ւէր, Տրդատի հրաւիրանօք ձեռնադրուեց Ս. Լուսաւորչից ի հայրապետութիւն Հայոց:

Ս. Արիստակէս փոխանակ Ս. Լուսաւորչի ներկայ գտաւ Նիկիոյ տիեզերական ժողովին, եւ բերաւ Նիկիական Հանգանակը ի Հայս, պայծառացուց եկեղեցիք, վանօրայք, կարգաւորեց կրօնաստաններ, եւ շրջելով գաւառներ՝ կքարողէր աւետարան, եւ կասկածովկիոյ ամբարիշտ Արքեպիսկոպոս վերակացուին յանդիմանելու համար, Ծովաց գաւառի մէջ նահատակուեց եւ թաղուեց ի Թիւն աւան:

* *

 Ս. Վրթագէս մեծ որդին Ս. Լուսաւորչի յաջորդելով Արիստակէսին՝ քարեկարգեց եւ պայծառացուց եկեղեցիք, Աղուանից խնդրանօք ձեռնադրեց քահանայա-

պետ Աղուանից աշխարհին, իւր երեց որդին Գրիգորիս:

Ս. Վրթանէս Տրդատի մահից յետոյ խնդրեց մեծն Կոստանդինոսի որդի Կոստանդ կայսեր օգնութիւնը, եւ թագաւորեցուց Տրդատի որդի Խոսրովին Հայաստանի վերայ, որ Պարսից արշաւանաց ասպարէզ էր դարձած, եւ Խոսրովի մահից յետոյ՝ նախարարաց խնդրանօք, նորա որդի Տիրանին տարաւ Կ. Պօլիս կայսեր եւ թագաւորեցուց, ապա վախճանեցաւ եւ թաղեցաւ Թորդան աւանի մէջ:

* *

Ս. Յովսիպ կրտսեր որդի Վրթանիսի յաջորդեց հօր, եւ Տիրանի անհոգ եւ անպիտոն կեանք տեսնելով միշտ կխրատէր եւ կյանդիմանէր, որով շարժած էր նորա զայրոյթն իւր դէմ:

Եւ երբ Տիրան կամէր ուրացող
Յուլիանոսի պատկերը Յոփաց գա-
ւառի մայր եկեղեցւոյ մէջ կախել՝
վախնալով Յուլիանոսից, Ս. Յու-
սիկ կորզեց ձեռքից պատկերը եւ
վշրեց, որի համար Տիրանից դանա-
հարուելով մեռաւ եւ թաղուեց
Թորգանի մէջ:

* *
*

Ս. ԳԱՆԻԷԼ ձեռնասուռն
աշակերտ Ս. Լուսաւորչի, խնամա-
տար եւ քորեպիսկոպոս աշխարհին,
յաջորդեց Յուսիկ հայրապետին. եւ
Տիրանի անդթուիւն՝ Յուսիկի դէմ,
յանդիմանելու համար խեղդամահ
եղաւ նսրանից:

* *
*

 Ս. ԳՐԻԳՈՐԻՍ որդի վըր-
թանխի, առաջին կաթողիկոս Ա-
ղուանից, որ կյորդորէր Աղուանից
վայրենամիտ իշխանաց՝ ի բարեպաշ-

տուիւն եւ կկշտամբէր նոցա գոր-
ծերը. դրդմամբ Արշակունի Սանա-
տըրուկի՝ Թիկնածուի Թագաւորու-
թեան Աղուանից, Վատնեան դաշտի
մէջ կապուելով ձիոյ ագուց՝ նահա-
տակուեց եւ թաղուեց Ամարասու
վանուց մէջ:

27. Ս. ՄԱԿԱՅԵԱՆՔ. ԵՂԻԱ-
ՉԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ. ՇԱՄՈՒՆԷ ԵՒ
ԵՕԹՆ ՈՐԴԻՔ ՆՈՐԱ: Երբ Ասորես-
տանի Անտրոջոս Թագաւոր կողոպ-
տելով Երուսաղէմի տաճար եւ կոտո-
րելով բնակիչք, դարձաւ Անտիոք՝
ուղարկեց հարկահաններ չրէսստան,
որք խափանեցին Իսրայէլեան պաշ-
տամունք, կանգնեցին Աստուծոյ տա-
ճարի սրբութեան սեղանի վերայ
պղծութեան արձան, բռնադատե-
լով չրէից զսհել, դիմադրողաց աք-
սորանաց եւ մահու մատնելով:

կալանաւորեցին Լեւիազար քահանային եւ ստիպեցին թողուլ աստուածապաշտութիւնը եւ զոհել կռոց, բայց նա յանձն չտուաւ եւ մատնեցաւ սոսկալի տանջանոց եւ նահատակեցաւ:

Ապա կալանաւորեցին Մատաթի քահանայի եօթն որդիք իւրեանց Շամուհնէ մօր հետ, եւ ստիպեցին զոհել. իսկ երբ չընդունեցին, մատնեցին չարչարանաց, ուր մայրը որդւոց, եւ եղբայրը եղբօր կմխիթաւ. բայց եւ կիրարխուսէր ասելով « քաջութեամբ մեռցուք, զանուն եւ զոգիս ժառանգեսցուք »:

Շամուհնէ՝ իւր եօթն որդիք միանուադ նահատակութեամբ սեղանի վերայ Աստուծոյ յողջակէզ ընծայելուց յետոյ, նահատակեցաւ եւ ինքն:

28. ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ Ս. ՄԱՐԳԱՐԷՔԻ ՈՎՍԷ մարգարէացաւ Իսրայէլի տաճն ցեղի հարուածը Ասորեստանից, Փրկչի գալուստը յաշխարհ, հին Իսրայէլի մերժումը եւ հեթանոսաց կոչումը:

ՅՈՎԷԼ մարգարէացաւ Յուդայի տան գերութիւնը, Քրիստոսի առաջին եւ երկրորդ գալուստը, Հոգւոյն սրբոյ իջումը եւ արդարոց եւ ամբարշտաց հատուցումը:

ԱՄՈՎՍ գուշակեց Իսրայէլացւոց տաճն ցեղի յԱսորեստան եւ Յուդայի՝ ի Բաբելոն գերութիւնը, եւ Փրկչի գալուստը:

ԱԲԴԻԱՍ գուշակեց մարդկային փրկութիւնը Քրիստոսի եւ պահեց մարգարէք այրերի մէջ Յուդաբելի կոտորածից:

ՅՕՆԱՆ չլսելով Աստուծոյ՝ գնալ Նինուէ քարոզել, խոյս տուաւ Թարսիշ, մատնեցաւ ալեկոծութեան,

եւ վիճակաւ իբրեւ յանցաւոր ձգուեց ծով եւ կռւ եղաւ կիտին, ուր պահեցաւ կենդանի երեք օր, յօրինակ երեքօրեայ թաղման Բրիստոսի. ապա Աստուծոյ հրամանաւ ի ցամաք ձգուելով՝ դիմեց Նինուէ, յայտնեց երեքօրից յետոյ քաղաքի կործանումը, որք ապաշխարեցին երեքօրեայ ծովապահուածքէն մեծամեծներէց սկսած մինչեւ մանուկներ եւ անասունք անխնամ ձգած, եւ արժանացան թողուածքան եւ փրկուածքան:

ՄԻՔԻԱՍ գուշակեց Քրիստոսի ծնունդը Հրէաստանի Հերովդէս թագաւորի ժամանակ:

ՆԱԽՈՒՄ մարգարէացաւ Խորայելի գերեդարձ, եւ Նինուէի վերջին կործանումը, որ կատարեցաւ Քաղդէացւոց ձեռք, բարձմամբ Ասորեստանի թագաւորութեան:

ԱՄԲԱԿՈՒՄ գուշակեց Յուդայի տան գերութիւնը եւ դարձը եւ Փրկչի՝ խաչափայտի վերայ բեւեռիւ իր կողմ գաղանաց (աւագակաց) մէջ:

ՍՈՓՈՆԻԱ գուշակեց հըրէից գերեդարձը, յօրինակ աղատութեան մարդկան ազգի՝ Փրկչի ձեռք:

ԱՆԳԷԱՍ գուշակեց տաճարի փառաւորութիւնը Մեսիայի գալստեան ժամանակ, աւետարանելով Փրկչի մերձակայ գալուստ:

ԶԱՔԱՐԻԱ գուշակեց Քրիստոսի գալուստ եւ նորա անօրինական գործոց կարգեր, — փառք յերոսաղէմ մտնելը, Յուդայի մատնութիւն, հաղորդութեան խորհուրդը Քրիստոսի ձեռաց վերքերն, ի դժգոհս իջնալը եւ աղատութիւն արդարոց, մեռելոց յարութիւնը, հեթանոսաց կոչումը եւ նոր եկեղեցւոյ վիճակը:

ՄԱՂԱՔԻՍ. գուշակեց Ա-
հարօնեան քահանայութեան խա-
փանդմը, Քրիստոսի յաշխարհ գա-
լը՝ յառաջընթաց ունեցով Բ. Եղի-
այն (Յովհաննէս Մկրտիչ) :

ՕԳՈՍՏՈՍ.

Ի. Ս. ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԵՔ-
ՍՍՆԴՐՍՑԻ Հմուտ արտաքին եւ
սուրբ գրոց, նշտար Աղէքսանդրիոյ
Աղէքսանդրոս հայրապետին, ձեռ-
նադրեցաւ սարկաւագ, եւ Նիկիոյ
տիեզերական ժողովին մէջ ախո-
յեան հանդիսացաւ Արիոսեան ա-
ղանդի դէմ :

Աթանաս յաջորդեց Աղէքսանդ-
րին, որի դէմ կուսակիցք եւ համա-
խոհք Արիոսի՝ յիս ունեցով՝ ամբաս-
տանքին մեծն Կոստանդիանոսի ա-

ռաջ, եւ յաջորդեցան զանազան զըր-
պարտութեամբք արտորել տալ Է
Գաղղիա, որ երկու տարուց յետոյ՝
դառնալով պաշտպան հանդիսացաւ
ուղղափառութեան. բայց կրկին գա-
հըկեց լինելով Կոստանդ Կայսեր
հրամանաւ, դիմեց Հռովմ՝ Յուլիոս
պապին, եւ Սարգինկոյ ժողովով
արդարացած՝ դարձաւ իւր տեղ, եւ
խռովարար Արիոսեանք արտաքսե-
ցան եկեղեցուց, որով առաւել եւս
զայրացած՝ զըպարտեցին Կոստանդ-
կայսեր առաջ, իբրեւ գլուխ ապս-
տամբաց. Կոստանդ կամեցաւ ձեռբա-
կալել, ժողովուրդք դիմադրեցին,
եւ մատնեցան կոտորածի եւ յափըշ-
տակութեան :

Աթանաս հաւածական Եգիպտո-
սի քարանձաւների մէջ վեց տարի
ծածկուելուց յետոյ՝ Յուլիանոս ու-
րացողի ժամանակ դարձաւ աթոռը,
եւ իւր կրօնի ջատագովութեան հա-

մար կրկին Աղէքսանդրիոյ դատաւորի ձեռօք իբրեւ թշնամի չաստուածոց՝ հալածուեց, եւ զկնի մահուան Յուլիանոսի նստեց դարձեալ իւր աթոռ, եւ իբրեւ անդրդուելի ախոյեան ընդդէմ արիանոսաց, պաշտպանեց եկեղեցին, գրով, բանիւ, եւ անձնադիր հովուութեամբ, եւ ի խորին ծերութեան վախճանեցաւ:

* *
*

Ս. ԿԻՒՐԵՂ Աղէքսանդրացի, յաջորդ Աղէքսանդրիոյ Թէոփիլոս պատրիարքի՝ հերքեց Կ. Պօլսոյ պատրիարք Նեստորի մոլորութիւնն որ զՅիսուս, շոյ մարդ, եւ զսուրբ կոյսն, մարդածիւ՝ եւ ոչ աստուածածին կքարոզէր. նախ՝ Աղէքսանդրիոյ ժողովով դատաւարտեց նորա ազանդը. տալա Թէոփոս կայսեր հրամանաւ Եփեսոսի 200 հայրապետաց

տիեղերական ժողովով դահաւիժեց պատրիարքական աթոռից, զրկելով եւ քահանայութեան պաշտամունքից:

Ս. Կիւրեղ առաջին եւ գլխաւոր հերքիչ եղաւ Նեստորական ազանդոյն եւ 32 տարի պաշտպան հանդիսացաւ եկեղեցւոյ ուղիղ վարդապետութեան հալածանօք եւ տքնութեամբ:

* *
*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ աստուածաբան Նազիազանցի աշակերտակից Ս. Բարսղի, ձեռնադրուեց քահանայ եւ առանձնացաւ Պոնտոսի անապատ՝ Բարսղի մօտ, տալով իւր անձը ճգնողական կենաց:

Երբ թագաւորեց Վաղէս Ա. րիոսեան եւ կրկին արծարծուեց Արիոսի աղանդ, Կրիգոր աստուածաբան դարձաւ Նազիազան եւ դի-

մադրեց Արիանոսաց, հրաւիրեց եւ
Բարսղին դաւանաւ անապատից Կե-
սարիա, պաշտպանել եկեղեցին.

Ս. Գրիգոր դնաց Կ. Պօլիս մե-
ծըն թէոդոսի ժամանակ, եւ զքան-
չելի վարդապետութեամբ պաշտ-
պան հանդիսացաւ ուղղափառու-
թեան. հերքելով Արիոսեան եւ Նես-
տորեան աղանդներ, ընտրուեց պատ-
րիարք Կ. Պօլսոյ, յորդորեց թէոդոս
կայսեր՝ հոգ տանել եկեղեցւոյ խա-
ղաղութեան եւ մաքրել եկեղեցին
հերձուածողներէց, մանաւանդ Մա-
կեդոնեաներէց, որոյ համար Գ.
տիեզերական 150 հայրապետաց ժո-
ղով գումարեց Կ. Պօլսում:

8. Ս. ԺՈՂՈՎ. ԵՓԵՍՈՍԻ.
Երբ ասորի Նեստոր նստաւ Յոռնաց
պատրիարք Կ. Պօլսոյ 428 թ. եւ
քարոզեց Ս. Կոյսը՝ ոչ աստուա-

ծածին, այլ մարդածին, եւ զՔրիս-
տոս, երկու որից բնութիւն, երկու
դէմք, եւ երկու որդի, այն է՝ այլ
ոմն անձն՝ ի Հօրէ ծնեալ, Աս-
տուած եւ որդի Աստուծոյ. եւ այլ
ոմն տնձն ծնեալ ի Մարիամայ, լոկ
մարդ եւ որդի մարդոյ:

Հաւանութեամբ փոքր թէոդոս
կայսեր գումարեցաւ Եփեսոսի մէջ
200 հայրապետաց տիեզերական
ժողով 431 թ. որով հաստատեցին
ուղղափառութեան հաւատը, եւ
Նեստորի աղանդը նզովիւք հերքե-
ցին դաւանելով սուրբ կոյսը, աս-
տուածածին եւ ի նմանէ ծնեալը՝
Աստուած եւ մարդ կատարեալ՝ ան-
բաժանելի միաւորութեամբ. յերկուց
բնութեանց մի անձնաւորութիւն
մարմնացելոյ Բանին, մի դէմ. մի
Քրիստոս, մի որդի, նոյն՝ որդի Աս-
տուծոյ ըստ աստուածութեան, եւ
նոյն՝ որդի Ս. Կուսին, ըստ մարդ-

կուլթեան:

Ս.յս ժողովին Ս. Սահակ Պար-
թեւ' թղթով յայտնեց իւր հաւա-
նութիւն, եւ ընդունեց ժողովի վը-
ճիւռ եւ կանոն. իւր աշակերտաց
ձեռօք, որք թարգմանութեամբ կը-
պարտալէին Կ. Պօլսոում:

+

15. ՏՕՆ ՇՈՂԱԿԱՍԹԻ Ս. ԷԶ-
ՄԻԱԾՆԻ. Քրիստոսի եկեղեցւոյ
անդամք' մի մարմին գոլով միաւո-
րեալ ի մի գլուխն Քրիստոս. նիւ-
թական եկեղեցին իբրեւ տուն Աս-
տուծոյ' կսօնեն, յայտնելով իրանց
խնդութիւնը նորա փառաւորութեան
վերայ, որք կատարեալ եղբայրսի-
րութեամբ չկիւղաւորէ եւ աստու-
ածսիրութիւն:

Նիւթական եկեղեցին, իբրեւ
բնակարան Աստուծոյ, ունի նմանու-
թիւն Աբրահամեան աստուածընկալ

վրանի, ուխտի Տապանակի, վկայու-
թեան խորանի, Սողոմօնեան տաճա-
րի եւ վերնատան. զորս Աստուած
իւր փառահեղութեամբ շնորհազար-
դեց, որի շինուածոյ կատարումը կը-
կոչուի Նաւակատիք, եւ ամ ըստ ամէ
կնորոգուի նորա շինութեան եւ պայ-
ծաւորութեան յիշատակը' տօնախմբ-
բելով:

Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Նա-
ւակատեաց սկզբնաւորութիւն' կար-
գեց Ս. Լուսաւորիչ ըստ տեսեան
իւրում' Մայր տաճարի -- Միածնաի-
ջի շինուածը հիմնարկելով, ուր
կաթած էր աստուածեղէն լուսոյն
շող, որոյ նաւակատիք կոչուեց տօն
Շողակարի Ս. Էջմիածնի:

X

16. ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍ-
ՏՈՒԱԾԱԾՆԻ. Ս. Կոյս Մարիամ
Աստուածածին, փրկչի խաչելու-

Թիւնից յետոյ մնաց Յովհաննուս աւետարանչի որդիական խնամոց տակ, մինչեւ իւր փոխումը, զոր զգալով՝ համախմբեալ առաքելոց եւ հաւատացելոց տուաւ իւր ողջունի հրաժեշտ եւ աւանդեց հոգին իւր Միածնի ձեռք:

Առաքեալք պատելով տիրամօր մարմինը, մեծ հանդիսիւ թաղեցին Գեթսեմանի դիւղ, Բարդուղիմէոս չհամեւելով թաղման հանդիսին, առաքելոց հետ գնաց գերեզման տեսնել, եւ ներս մտնելով գտան թափուր, զի ննջման երրորդ օր՝ վերափոխուած էր հրեշտակաց փառաբանութեամբ առ իւր Միածին:

25. Ս. ՅՈՎԱԿԻՄ ԵՒ ԱՆՆԱ

Դաւթի տոհմից, ծերացած եւ անզաւակ գոլով, կաղօթէին Աստուծոյ՝ բառնալ իրանց ամուլթեան նախատինք: Աստուծոյ հրեշտակը երեւե-

ցու Աննային եւ աւետեց որդեծնութիւն, որ ուրախացած ուխտեց իւր զաւակը նուիրել տաճարի ծառայութեան:

Աննա ծնաւ Վարիամ դուստր, զոր երեք տարեկան հասակին տաւան տաճար ընծայել ի պաշտօն տաճարի, բայց անչափահաս լինելով՝ քահանայապետի խորհրդով մնաց 7 տարի ծնողաց մօտ, ապա յանձնեցաւ տաճարի կուսանոց. (որ 14 ամեայ հասակին խօսեցաւ Յովսեփայ եւ 15 ամեայ հասակին ծնաւ աշխարհի փրկիչը). եւ առաքինութեամբ եւ աստուածաշնորհութեամբ անցունելով իրանց օրեր վախճանեցան եւ թաղեցան Գեթսեմանի:

27. ԵՐԵՄԻԱ ՄԱՐԳԱՐԵՆ
զկնի աւերման Երուսաղէմի՝ նստած

նորա աւերակների վերայ ողբաց
ժողովրդոց թշուառութիւնը եւ
նոցա կամակորուժիւնը Աստուծոյ
հրամանի դէմ:

Գնաց Եգիպտոս, ուր մարգա-
րէացաւ Վափրէս—Փարաւօն ար-
քայի սպանումը Նաբոլոդոնոսո-
րից, եւ ինքն քարկոծմամբ նահա-
տակեցաւ:

29. Ս. ԹՈՎԱՍՍ երկուորեակ
կոչեցեալ, (եղբայր Թադէոսի) գրեց
հրամանաւ Փրկչի, Աբգարի թղթոյն
պատասխան, եւ զկնի յարութեան՝
չհաւատալով իւղաբերից եւ աշա-
կերտաց յարութեան աւետեաց, ա-
սաց մինչեւ անձամբ չընշափեմ՝ եւ
չտեսնեմ նորա վերքեր, չեմ հա-
ւատար, որոյ համար յանդիմանո-
ւեց, որ տեսնելով եւ շօշափելով
հազիւ հաւատաց:

Ս. Թովմաս քարոզեց Պարթե-
ւաց, Մարաց, Պարսից, Հնդկաց, եւ
նահատակեցաւ Հնդկաց Մժդեհ
թագաւորից:

* *
*

Ս. ՅԱԿՈԲՈՍ Աւիեան. որ-
դի Աւֆէոսի կամ Կղէովպայ եղբօր
աստուածահօրն Յովսեփայ, (կոչի
Յակոբ փոքրիկ եւ եղբայր Տեառն),
եղաւ առաջին եսլիսկոպոս Երուսա-
ղէմի, եւ իւր ուարկեշտութեան հա-
մար կոչուեց արդար, գրեց Կա-
թողիկեայց թուղթ, եւ հրէաներից
Երուսաղէմի աշտարակի ծայրից դա-
հավիժելով նահատակուեց:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ +

1. ԵԶԵԿԻԷԼ ՄԱՐԳԱՐԷ գե-
րեցաւ Բաբելօն, եւ ի տեսլեան

տեսաւ մի կառք լծուած քառասեռ կենդանիներից (մարդ, առիւծ, եղն, եւ արծիւ), յօրինակ չորից աւետարանչաց. գուշակեց հրէից գերեզարձը, տաճարի կրկին շինութիւնը, Քրիստոսի առաջին եւ երկրորդ դալստեան տնօրէնութիւնը եւ հասարակաց յարութիւնն, օրինակաւ կենդանացած ցամաքեալ ոսկերացի դաշտի:

3. ՅՈՎԻ Օստացի Եսաւի ցեղից, մեծատուն եւ աստուածապաշտ, իւր բարեպաշտական գործերով—արդարասիրտութեամբ, առատաձեռնութեամբ, եւ խնամատարութեամբ կարօտելոց, կենդանի տիպէր աստուածապաշտութեան, եւ օրինակ համբերութեան, տարաւ բազմապիսի փորձութեանց, ասելով, մերկ ծնայ, եւ մերկ մե-

ռանիմ, Տէր ետ եւ Տէր էմու, եղիցի կամք Տեառն օրհնեալ, երբ օակաւ ժամանակի մէջ զրկեցաւ իւր բոլոր ստացուածքից, որդիքներից եւ մարմնոյ առողջութիւնից. լի անհնարին վէրքերով:

3ովք երկար տարիներ, զուրկ մարդասիրութիւնից, հրապարակ ձգուած՝ անօգնական եւ անմխիթար մնալուց յետոյ, Աստուած վարձատրեց նորա առաքինութիւնը, առողջացուց եւ կրկնապատիկ ստացուածովք մեծացուց, ծնան կրկին՝ եօթն որդիք եւ երեք դստերք, եւ ապրեցաւ այլեւս 170 տարի եւ վախճանեցաւ 248 ամաց:

4. Ս. ԺՈՂՈՎ ՆԻԿԻՈՅ. Առաջին տիեզերական ժողովը կազմեցաւ Նիկիոյ մէջ Աղեքսանդրիոյ երէց Արիոսի մոլորութեանց դէմ.

180

325. Թ. որ հակառակ ողջամիտ վարդապետութեան. կքարոզէր զՔրիստոս, ոչ Աստուած, այլ արարած, ոչ յաշիտենից ծնած. Հօր եռչրիւնից, այլ ի Ժամանակի, եւ կմերժէր զհամադոյութիւն միասնական սուրբ երրորդութեան:

Մեծն Կոստանդիանոս կամեանալով բառնալ այս միջոցութիւնը, գրեց հրովարտակ Տրդատին, կազմեց Նիկիոյ մէջ, 318 հայրապետաց ժողով, ուր ներկայ գտաւ փոխանակ Ս. Լուսաւորչի՝ կրտսեր որդին Արիստակէս՝ եւ հերքելով նզովիւք Արիոսի աղանդ, միաբանութեամբ դաւանեցին զՅիսուս. « Որդի Աստուծոյ, Աստուած յԱստուծոյ, Լոյս ի Լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ՝ յԱստուծոյ ճշմարտէ, համադոյակից Հօր » եւ յօրինեցաւ Հանգանակն Նիկիական, զոր եւ կնքեցին ասելով « իսկ որք ասենն էր երբեմն . . . »

13. ԽԱԶՎԵՐԱՑ. Քրիստոսի

Ս. Խաչ՝ տարին միանգամ բարձրացնելով Երուսաղէմի պատրիարք՝ ի տես եւ յերկրպագութիւն, հանդիսապէս կօրհնէր ժողովրդոց, իսկ երբ 622 Թ. Պարսից Խոսրով Թագաւորը գերեց Երուսաղէմից Սուրբ Խաչ, եւ 629 Թ. Հերակլ կայսր վերադարձուց, մեծ հանդիսիւ դրուեց Երուսաղէմի տաճարի մէջ եւ սահմանեցաւ տօն խաչվերացի:

26. Ս. ԳԵՈՐԳ. Կապադովկացի զօրավար եւ կոմս. Գիողղետիանոսի հալածանաց ժամանակ՝ քաջ ախոյեան հանդիսացաւ հաւատոյ, համարձակ խոստովանելով քրիստոնէութիւնը, եւ քրիստոնէական կրօնի ճշմարտութիւնը պաշտպանելու համար մատնուեց տանջանաց եւ բանտից:

Գիողղետիանոս չկարողանալով

ոչ տանջանօք եւ ոչ յորդորանօք
խախտել նորա հաստատամոլութիւնն,
հրամայեց գլխատել:

27. ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱԶ. ԵՐԵ
Ս. Հռիփսիմեանք փախստական
Հռոմից Հայաստան գալով բնակե-
ցան Վարադայ լեռան վերայ 300,
թ. Ս. Հռիփսիմէ իւր պարանոց
կրած կենաց փայտի մասը՝ երկիւ-
ղից ծածկեց լեռան գագաթ. որ
653 թ. յայտնուեց թօղիկ ճգնա-
ւորին նոյն լեռան վերայ լուսեղէն
երեւմամբ, որի համար տօն սահ-
մանեց Ներսէս Գ. շինող կաթող-
իկոս: (Տես ծանօթ. պատմ. Հռիփ-
սիմեանց երես 92):

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ.

2. Ս. ՍԱՀԱԿ ԵՒ ՀԱՄԱԶԱՍՊ
որդեր Գագիկ Արծրունւոյ, ամբաս-

տանեցան ամիրապետի առաջ՝
իբրեւ պատճառ ապստամբութեան
Հայոց աշխարհի, որ զայրանալով՝
Խուզիմայ հազարապետին՝ Եզիտ
ոստիկանի հետ Հայաստան ուղար-
կեց մեծ զօրքով, ապստամբնե-
րը նուաճել, եւ Արծրունի իշխան-
ներից վրէժ առնուլ:

Եզիտ եւ Խուզիմայ իշխաններին
նուաճեցին, եւ ներգութեամբ հրա-
ւիրեցին Արծրունի եղբարց, որք
աշխարհի վերականգութիւնը յանձ-
նելով Դաւիթ Մամիկոնէին՝ ներկա-
յացան:

Խուզիմայ տարաւ Պարտաւ
քաղաք, առաջարկեց կամ ուրա-
նալ քրիստոնէութիւնը կամ մեռ-
նել: Նախարարը մահը՝ ուրացու-
թեամբ կեանքից բարձր դասելով՝
մատնեցան կապանաց, ապա նա-
հատակեցան գլխատուելով:

10. Ս. ԵՂԻՇԷ աշակերտ Մես-
րոպայ, գործակից Թարգմանու-
թեան Ս. դրոց, դպրապետ Վար-
դանայ Հայոց սպարապետի, ներկայ
լինելով Յազկերտի՝ Հայաստանի
մէջ կրակապաշտութեան բռնի տա-
րածման անցից, Վարդանանց եւ
Ղեւոնդեանց դիմադրութեան, եւ
նահատակութեան, արձանագրեց
պատերազմի պատմութիւնը Մամի-
կոնեան Դաւիթ երիցու խնդրանքը:

Ս. Եղիշէ պատերազմից յետոյ՝
սիրելով առանձնութիւն՝ բնակուեց
Մոկոց լեռների եւ այրերի մէջ,
եւ գալով Ռշտունեաց դաւառ, վախ-
ճանեցաւ եւ Թաղուեց Ոստան քա-
ղաքի Չաղար Ս. Նշան կոչուած
վանքում:

11. Ս. ՄՈՎՍԵՍ Խորենացի
քերթողահայր՝ ձեռնասուն աշա-

կերտ Ս. Մեսրոպայ, շրջելով Յու-
նաց, Հռովմայեցւոց, աշխարհ,
հմտացաւ արտաքին եւ Ս. դրոց,
ձեռնադրուեց եպիսկոպոս Բագրե-
ւանդայ եւ Արշարունեաց, Թողուց
գրաւոր վաստակներ իբրեւ գանձ
հայկական գրականութեան, եւ ծե-
րութեան հասնելով արդեամբք եւ
առաքինութեամբ վախճանեցաւ:

*
* *

Ս. ԳՐԻԳՈՐ Նարեկացի
աստուածաբան հռետոր, որդի Ան-
ձեւացեաց Խոսրով եպիսկոպոսի,
ծնաւ 951 թ. ձեռնադրուեց քա-
հանայ եւ կարգուեց վարժապետ
միանձանց, նուիրեց իւր անձը աղօ-
թից եւ ճգնողական վարուց, որով
արժանացաւ տեսնել Աստուածոր-
դին Յիսուս Տիրամօր գիրկը, Նա-
րեկայ վանուց հանդէպ Առաքե-
լի զԴուրս վերայ՝ որի համար կգրէ

ինքն իւր Նարեկ կոչուած աղօթա-
գրքի մէջ:

Ս. Գրեգոր նստեց վանահայր
Նարեկայ վանուց եւ վախճանելով
թաղուեց նոյն վանուց մէջ, որի
մարմին՝ Սենեքերիմ արքայ վաս-
պուրականի փոխադրեց Սեբաստիա
իւր շինած յանուն Նարեկայ վանքը:

*
* *

 Ս. ՆԵՐՍԷՍ ԿԼԱՅԵՅԻ (շնոր-
հալի) վարժուելով ուսման մէջ
Սեաւ Լերան Կարմիր վանուց առաջ-
նորդ Ստեփաննոս վարդապետի
մօտ՝ ձեռնադրուեց եպիսկոպոս
եւ իւր գիտութեան եւ ճարտարա-
բանութեան համար, կոչուեց Յոյ-
ներից Ոսկեքիւսն Արամեանց, եւ
յաջորդեց իւր Գրեգորիս եղբօր՝
ի հայրապետութիւն Հայոց:

Ս. Ներսէս գրեց ընդհանրական
թղթերը ամեն տեղ ի խրատ առաջ-

նորդաց, վանականաց եւ աշխար-
հականաց ըստ աստիճանի եւ կար-
գի, զարդարեց եկեղեցին ընտիր
շարականներով եւ աղօթքներով.
Թղթակցեց Յունաց Կիւ Մանուէլ
կայսեր եւ Միխայէլ պատրիարքի
հետ, կրօնական ատելութեամբ՝
երկու պառակտեալ ազգեր միաբա-
նական սիրով ի ֆրիստոս կապելու
առթիւ, եւ վախճանելով մեծա-
շուք հանդիսիւ թաղուեց Հռոմկա-
յում:

14. Ս. ԱՆԱՆԻԱ. Գրիստոսի
72 աշակերտաց մին, գործակից
Պետրոսի եւ Անդրէի, քարոզեց
Դամասկոսի մէջ՝ մկրտեց կուրա-
ցեալ հալածող Սողոսին, (Պօղոս)
լուսաւորելով նորա աչաց եւ մտաց
կուրութիւնն:

Նաեւ քարոզեց Ասորոց եւ

Պաղեստինացւոց, կրեց հալածանք,
կալանաւորեցաւ իկիանոսից, մատ-
նուեց չարչարանաց՝ եւ ապա քար-
կոծեցաւ Դամասկոսով:

*
* *

Ս. ԲԱՌՆԱԲԱՍ աշակեր-
տակից Սօղոսի (Պօղոս առաքեալ)
առ ոտս օրէնստուոյց Դամաղիէի,
տեսնելով Փրկչի վարդապետութիւն
եւ աստուածահրաշ սքանչելիք,
հետեւեցաւ նորան, երբ կռիմէր
Երուսաղէմ Սօղոսին յորդորելու
չհալածել Քրիստոսի եկեղեցին,
պատահեցաւ նորան ճանապարհին,
ուր կուրծեամբ պատուհասուած
էր իւր շուրջը փայլատակած լուսով,
եւ ձեռքից բռնած՝ տարաւ Դամաս-
կոս, մկրտել տուաւ Անանիայից,
Ապա զնաց Պօղոսի հետ Անտիօք,
քարոզեց, դարձուց շատերը՝ ուր
սկիզբն եղաւ քրիստոնէական եկե-

ղեցւոյ, եւ կոչելոյ հաւատացելոց
քրիստոնէայ:

Ս. Բառնաբաս Պօղոսի հետ
շատ տեղեր քարոզելուց յետոյ՝
զնաց Կիպրոսի կողմեր, աշակեր-
տեց շատեր աւետարանին, անցաւ
Սամթուս քաղաք, կարճեց հեթա-
նոսական արանց եւ կանանց լըբենի
պարահանդէսներ, որի համար կա-
լանաւորեցաւ եւ քարկոծմամբ նա-
հատակուեց:

*
* *

Ս. ՓԻԼԻՊՊՈՍ 72 աշա-
կերտաց եւ 7, սարկաւադաց մին,
դործակցութեամբ Ստեփաննոս Նա-
խասարկաւադի, քարոզելով զՔրիս-
տոս, արաւ շատ սքանչելիք, յաղ-
թահարեց Սիմօն Մոգին, եւ Գաղա
քաղաքի ճանապարհին պատահելով
եթովպացի Ներքինապետին, որ
կառքով Երուսաղէմ կերթար, ձե-
ռին ունեւելով Սուրբ գիրք՝ կկար-

դար Եսայիայ մարգարէութիւնն, Ս. Զոգւոյ ազգամամբ մօտեցաւ կառքին, աւետարանեց զՅիսուս, եւ մկրտեց զնա, ապա դարձաւ Կեսարիա Պաղեստինոյ՝ եւ շատ տեղեր քարոզելուց յիտոյ նահատակուեց,

16. Ս. ԴԻՈՆԵՍԻՈՍ Արիսպագացի մեհենական պաշտօնի մէջ հմտանալով աստղագիտական եւ փիլիսոփայական արուեստից, ընտրուեց դատաւոր եւ հրամանատու Արիսպագ դատարանի. որ երբ Արեգ քաղաքի մէջ՝ Քրիստոսի խաչելութեան օր, հրապարակաւ մի յանցասլարտ քրմի դատ կտեսնար՝ ժամը վեցին, յանկարծ երկիրը շարժեցաւ. կուռքերն ընկան փշրեցան, արեգակը խաւարեցաւ, լուսին մթնցաւ եւ բոլոր աստեղք աներեւոյթացան երեք ժամ:

Դիոնեսիոս հիանալով այս նորահրաշ իրողութեան վերայ, ասաց, «Այսօր կամ բնութեան արարիչ մեռանի, կամ աշխարհ կործանի»: Գիտնալով որ՝ արեգակը կխաւարի միայն լուսնոյ ծննդեան եւ ոչ լըման միջոց, որոց միասին խաւարումը հակառակ էր բնութեան օրինաց, նշանագրեց օրը, ժամը, ամիսը եւ տարին:

Երբ Պօղոս առաքեալ՝ Աթէնքում կքարոզէր զՔրիստոս, Դիոնեսիոս ժողովեց բազմութիւնը, Արիսպագ. կոչուած դատաստանատեղին, եւ հրաւիրեց Պօղոսին պատմել իւր քարոզած Յիսուսի գործեր: Առաքեալը համարձակ սկսեց յայտնել Յիսուսի ծնունդից ցհամբարնել Յիսուսի խաչելութեան ժամանակ պատահած անցքերն, եւ իւր ինքեան դարձի պատմութիւնն, զոր լսելով Դիոնեսիոս, ստու-

գեց իւր նշանակած օրը եւ ժամը —, հրապարակաւ յայտնեց, որ խաչուածը Աստուած էր, եւ մկրտուեց շատերի հետ, քարոզեց աւետարանը. եւ ձեռնադրուեց Ս. Պօղոսից եպիսկոպոս Աթէնացոց, գրեց շատ թղթեր եւ աստուածաբանական ճառեր, եւ աւետարանի քարոզութեան վերայ նահատակուեց,

*
* *

Ս. ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ աշակերտ Պօղոսի՝ գործակից եւ կցորդ նորա քարոզութեան եւ հալածանաց. ձեռնադրուեց եպիսկոպոս Եփեսոսի, ուր տեւանելով հեթանոսական դարշտովորութիւնը՝ զոր կոսսիւն Արտիմեայ չաստուածուհւոյն, խենեշաբար ամեն անարժանութիւն գործելով. կշտամբեց հրապարակաւ, որի համար եւ քարկոծեցաւ:

18. Ս. ՄԱՏԹԷՆՈՍ (ՂԵԼԻ ԱԼՖիլիպ) առաքեալ աւետարանիչ, քարոզեց Հրէաստանի սահմաններում, գրեց Եբուսաղէմի մէջ ազգամամբ Ս. Հոգւոյն աւետարանը՝ եբրայական լեզուաւ, զինի 8 ամաց համբարձման Քրիստոսի, սլատմելով Յիսուսի ըստ մարմնոյ ծնունդը Դաւթի ցեղից, ազգաթուելով Աբրահամից մինչեւ Մարիամ կոյսը,

Հետեւ գրեց մկրտութիւնը՝ փորձութիւնը՝ հրաշագործութիւնք, աշակերտաց ընտրութիւնը, մատնութեան խորհուրդը՝ խաչելութիւն, թաղումն, յարութիւն, երեւումն աշակերտաց եւ սլատուէր քարոզելոյ եւ մկրտելոյ. հեթանոսաց, ասլաքարոզեց յԵթովպիա. ի Պարթեաւ, յԱսորիս եւ նահատակեցաւ:

*
* *

Ս. ՄԱՐԿՈՍ աւետարանիչ
72 աշակերտաց մին, գործակից
Պօղոսի, քարոզից Եգիպտոսի գա-
ւառներ, արաւ շատ սքանչելիք եւ
բժշկութիւն, կործանեց կռոց բա-
գինք: Բնաց Աղէքսանդրիա, ուր եւ
գրեց աւետարանը Եգիպտացւոց լե-
զուաւ՝ ազգամամբ Ս. Հոգւոյն յետ
15 ամաց համբարձման, պատմելով
Յովհաննու քարոզութիւն եւ մը-
կրտութիւն ժողովրդեան եւ Յի-
սուսի, փորձութիւնը, աշակերտաց
ընտրութիւնը, հրաշագործութիւնը,
մատնութիւնը, խաչը, թաղումն յա-
րութիւնն, երեւումն աշակերտաց եւ
համբարձումն:

* *
*

Ս. ՂՈՒԿԱՍ աւետարանիչ,
բժիշկ, գործակից Պօղոսի, տեղեակ
Ասորի, Եբրայեցի եւ Յոյն լեզուաց,
ականատես լինելով Յիսուսի սքան-

չելեաց, աշակերտեցաւ, գրեց Ան-
տիոքում աւետարանը ազգամամբ Ս.
Հոգւոյն զկնի 17 ամաց համբարձ-
ման՝ ի լեզու Ասորի, պատմելով
Յովհաննու եւ Յիսուսի ծնունդ,
ազգաթիւ առնելով Յովսէփից մին-
չեւ Ադամ:

Նա եւ գրեց Յիսուսի մկրտու-
թիւնը, փորձութիւնը, առաքելոց եւ
72 աշակերտաց ընտրութիւնը, հը-
րաշագործութիւնը, մատնութիւնը,
խաչը, թաղումն, յարութիւնն, երե-
ւումն աշակերտաց եւ համբար-
ձումն:

25. Ս. ՅՈՎՀԱՆ ոսկերերան
Անտիոքացի, վարժ արտաքին ուս-
մանց եւ ս. գրոց, առանձնացաւ
Անտիոքայ անապատի մօտակայ լեա-
ռը խստակրօն Իւսիքոսի մօտ՝ տա-
լով իւր անձը ճգնութեան, յետոյ

ձեռնադրուեց քահանայ եւ հոգեբուղիս վարդապետութեան եւ պերճատենախօսութեան համար կոչուեց Ոսկի-բերան, դրեց հին եւ նոր հտակարանաց մեկնութիւնը, եւ օրինակաւ անձին՝ առաքինութեան ուղեցոյց եղաւ բազմաց:

Մեծն Թէոդոսի օրդի Արկադէոս կայսր ճանաչելով Յովհաննու արժանաւորութիւն, ձեռնադրել տուաւ եպիսկոպոս եւ բազմեցուց պատրիարքական աթոռ Կ. Պօլսոյ, որ դարձուց Արիոսի մոլորութեան յարածներին. տարածեց քրիստոնէութիւնը, փակեց Պաղեստինու Գազա քաղաքի մեհեան, եւ պայծառացուց եկեղեցիք եւ վկայարանք սրբոց:

Թէոփիլոս Աղէքսանդրու եպիսկոպոս զգարելով Յովհաննու դէմ, կուսակից ունեւով Եւդոքսիա թաղուհին, ձգելով Յովհաննուն

գահից՝ աքսորել տուաւ: Բայց պատրիարքութեան թիկնածուաց մէջ Ծագելով մեծ շփոթութիւն եւ արիւնհեղութիւն, Արկադէոս կայսր յետս կոչեց Յոհաննուն աքսորանքից, Կրկին զինեցաւ Եւդոքսիա Ոսկեբերանի դէմ, եւ յաջողեցաւ աքսորել զանազան տեղեր հետնոտս, եւ ի վերջոյ Պոնտոսի սահմաններ Սեաւ Ծովի եզերք բարբարոսաց մէջ, վախճանեցաւ ճանապարհին, եւ թաղուեց Բասիլիսկոսի վկայարանում:

26. ԳԻԻՏ ԽԱՉ (տես երես 53):

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

8. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏՔ եւ ամենայն երկնային զօրք. երկոյսամբն

գունդք հրեշտակաց՝ իբրեւ պարզ
հոգիք եւ իմացական անմարմին գո-
յացութիւնք. ստեղծան արարչու-
թեան առաջին օրը, յորոց երեք դաս՝
ապստամբելով ի վայր թափեցան,
որք կոչին դեւք. կամ սատանայ,
իսկ ինն դասակարգութիւնք կրկո-
չուին պաշտօնեայք արարչի, մարդ-
կանց եւ Աստուծոյ մէջ միջնոր-
դութեան սպասաւորք, որք Աստու-
ծոյ պատգամը հաղորդելով, փո-
խադարձաբար մարդկանց աղերսը
իւրեանց առաքողին կընծայեն,
Յանուանէ ծանօթ են մեղ Գաբ-
րիէլ, Միքայէլ եւ Ռափայէլ պատ-
գամաւորութեամբ ի հին եւ ի նոր
Աստուածաշունչ գիրս:

տուածահօր, որ յանուն եղբօր իւ-
րոյ Յակոբայ կոչեցաւ Յակոբեան,
կոչի նա եւ Ղեբէոս եւ Թադէոս,
քարոզեց աւետարանը՝ Եդովմայեց-
ւոց, Արաբացւոց, Ասորւոց, Հայոց,
Մարաց եւ Պարսից, դարձուց շա-
տերին ի հաւատս եւ մկրտեց, գրեց
Կաթողիկեայց թուղթ առ հեթա-
նոսս:

Ս. Թադէոս ի Մեծն Հայս քա-
րոզելու միջոց, պատահեցաւ Բար-
դուղիմէոս առաքելոյն Աղքակոյ
սահմաններում՝ Արտաշատի բլրի
վերայ. ուր օթելով մի գիշեր ի
յիշատակ միմեանց հանդիսելու՝
դրոշմեցին քարի վերայ մի խաչ. որ
կկոչուի Օթեաց խաչ. Ս. Թադէոս
գնաց ի Պարսկահայս, ուր քարոզեց
գլխաւոր գործակցութեամբ իւր
եղբայր Սիմոն Կանանացոյ, եւ
նահատակեցաւ Որմի քաղաքի մէջ:

29. Ս. ԹԱԴԻՅՈՍ առաքեալ Յուդա
կոչեցեալ (ոչ Իսկարիովտացի) որդի
նղէովպայ, եղբօր Յովսէփայ պս:

Ս. ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍ առա-
քեալ քարոզեց Մարաց, Պարսից,
Հնդկաց եւ Հայոց: Ասորւոց Բուսոր
քաղաքի Անդրոնիկոս հազարա-
պետին դարձուց ի հաւատս եւ
մկրտեց, որին հետեւեցին եւ շա-
տեր: Կործանեց մահեանները: Նոցա
տեղ կանգնեց եկեղեցիք, եւ դա-
ւով Հեր եւ Զարեւանդ քարոզեց,
տնցաւ Անձեւացեաց կողմեր՝ կոր-
ծանեց Դարբնաց քար կոչուած
տեղի՝ յանուն Անահտայ շինած
կուռքը, եւ կանգնեց Քրիստոսի
խաչ: Շինեց փոքրիկ տաճար, յա-
նուն Ս. Աստուածածնայ Տիգրիս
գետի ափ՝ Կանգուար բերդի մօտ,
եւ իւր հետ բերած Տիրամօր պատ-
կերը դնելով նորա մէջ՝ յանձնեց
կուսանաց, եւ տեղին անուանուեց
Հոգեաց վանք, իսկ ինքն ի Հայո
քարոզելու միջոց նահատակուեց
Սանատրուկից 67 թ. Ուրբանոս

քաղաքում
ուամբ:

մորթաղերծ

մահ-

ԳԵԿՏԵՄԲԵՐ

4. Ս. ՄԱԿԱՐ Եգիպտացի կը-
րօնաւոր, առանձնացաւ Սկիտէ անա-
պատ, եւ եղաւ ուղեցոյց առաքինու-
թեամբ անձին, ճգնելով խստա-
գոյն վարուք երկար ժամանակ:
Սորան հետեւեց եւ Մակար ճգնադ-
բեաց՝ աշակերտ Անտօնի եւ յաջորդ-
նորա, որ եղաւ հայր եւ առաջնորդ
հինգ հազար միայնակեաց Եգիպ-
տոսի անապատում:

6. Ս. ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ սքանչե-
լագործ Զմիւռնացի քահանայն ճգ-
նադբեաց՝ յերուսաղէմ ուղեւորելու
միջոց աղօթիւք դադարեցուց ծովու

ալեկոծութիւն, այցելեց տնօրինական տեղեր, եւ դառնալով Զմիւռնիա ձեռնադրուեց եպիսկոպոս եւ կարգուեց առաջնորդ: Ս. Նիկողայոս քրիստոնէութեան հալածանաց ժամանակ, մասնուեց բանտից, կապանաց եւ աքսորանաց, եւ մեծն Կոստանդիանոսի ժամանակ դառնալով իւր տեղ, սրբեց գաւառներ հեթանոսական պաշտամունքից, քակեց Զմիւռնիոյ Արտիմեայ բազին, եւ ներկայ եղաւ Նիկիոյ տիեզերական ժողովոյն:

13. Ս. ՅԱԿՈԲ Հայրապետ (դգօն) հօրաքեռորդի Ս. Լուսաւորչի, Խոսրովի կոտորածից փախստի ազատուելով ի Կեսարիա, զարգացաւ, դիմեց Ասորեստանի եւ Ասորւոց Միջագետաց կողմեր, առանձնացաւ Մծբին քաղաքի մօտակայ ա-

նապատ՝ ճգնելու, եւ անտի Մարուգէ ճգնաւորի վանք, որի հետ քարոզելով աւետարանը, դարձուց շատեր յաստուածգիտութիւն:

Ս. Յակոբ Մարուգէից լսելով թէ՛ ոմանք ծաղր առնելով Ս. գիւրք, կարհամարհեն Նոյեան տապան, եւ ջրհեղեղի պատմութիւնը, ճանապարհորդեց դէպի Մասիս, բերել Տապանի մասը, եւ հերքել անհաւատից կարծիքը: Արկուռի գիւղի մօտ շինեց վանք, երկար ճգնեց, եւ շատ աշխատելուց յետոյ՝ չկարողանալով բարձրանալ Մասեաց դագաթ, դիմեց աղօթիւք առ Աստուած, եւ տապանի մասը ննջման միջոց, հրեշտակի ձեռօք դրուեց իւր սնարի տակ, զոր առնելով դարձաւ: Ճանապարհին վանայ Արտամետ գիւղի աղբւրի վերայ գտնուած: զինքն արհամարհող անպատկառ աղջկանց պատուհասեց սպիտակութեամբ հերաց, եւ

ցամաքեցուց աղբիւրը, զոր կրկին
թախանձանօք բնակչաց բղխեցուց:

Նոյնպէս մահու պատժեց եր-
կու ճանապարհորդներին մին, որ
զինքն ծաղրելու մտօք մեռեալ
ձեւացաւ, եւ ընկերը խաբէութեամբ
թաղելու համար՝ ողորմութիւն կը-
խնդրէր իրանից:

Ս. Յակոբ գալով Մծբին, տա-
պանի մասը տուաւ Մարողէ ճըգ-
նաւորին, գրեց զգօն գիրք, ձեռ-
նադրուեց եպիսկոպոս Մծբնայ եւ
ներկայ եղաւ Նիկիոյ տիեզերական
ժողովոյն. բժշկեց Կերդոն իշխանի
անբամալոյժ որդին, եւ մկրտեց
զնա եւ հաղարաւոր անձինք, աղօ-
թիւք հեռացնելով ժանտախտ եւ
մահտարածամ կոչուած ախտը:

15. Ս. ԻԳՆԱՏԻՈՍ աստուա-
ծազգեսաց երուսաղէմացի, (ըստ ա-
ւանդութեան, սա էր այն մանուկ,
զոր Յիսուս գրկելով օրհնեց) աշա-
կերտելով Պետրոսի եւ Յովհաննու,
ձեռնադրուեց եպիսկոպոս Անտիո-
քայ, որ Տրայիանոսի հալածանաց
ժամանակ խրախուսելով հաւատա-
ցեւոց հաստատուն մնալ կրօնի մէջ,
յայտնապէս արհամարհեց կռոց
մոտի պաշտամունքը, կրեց սոսկալի
տանջանքներ, եւ Հռովմի մէջ
ձգուեց պատառող դադանաց առաջ:

* *
*

Ս. ԱԳԳԷ Եղեսացի խոյ-
րաբար Աբգարու, աշակերտ Ս.
Թադէոսի, եպիսկոպոս Եղեսիոյ,
նահատակուեց եկեղեցւոյ մէջ քա-
րոզելու միջոց, Աբգարի որդի՝
Անանէ թագաւորի հրամանաւ, որին
մերժած էր խոյր (թագ) գործել:

ասելով. Քրիստոսի չերկրպագող
գլխոյն չեմ կարող թագ գործել:

20. Ս. ԱԲԳԱՐ որդի Ար-
շամայ գնալով Պարսկաստուն հաշ-
տեցնել իւր ազգական Արտաւան
թագաւորի որդիք, ստացաւ անբու-
ժելի բորոտութիւն, եւ դառնալով
Եդեսիա. դեսպաններ ուղարկեց Ե-
րուսաղէմ Հռովմայեցւոց Մարինոս
գործակալին, արդարացնել զինքն,
որ ամբաստանած էին թէ՛ ասպ-
տամբելու մօռք պարսկաստուն դի-
մած է: Դեսպանք՝ Երուսաղէմի մէջ
տեսնելով Յիսուսին եւ նորա սքան-
չելիք, ի դարձին պատմեցին Աբ-
գարին թէ՛ Երուսաղէմի մէջ մի
Աստուածորդի կգտնուի, որ առանց
դեղի կբժշկէ՝ բորոտներ, կաղեր,
կոյրեր եւլն:

Աբգար պատգամաւորներ ու-
ղարկելով առ փրկիչն, աղաչանաց
գրով հրաւիրեց գալ բժշկել զինքն,
եւ հրէից հալածանքից ազատ՝ ապ-
րել իւր տէրութեան մէջ *):

Պատգամաւորը Երուսաղէմ
հասնելով, առաքելոց ձեռօք՝ Աբ-
գարի թուղթը տուին Յիսուսին, որ
թովմաս առաքելոյն ձեռօք գրեց
պատասխան, խոստանալով իւր համ-
բարձումից յետոյ ուղարկել աշա-
կերտաց մին, ի բժշկել եւ ի լու-
սաւորել զինքն:

(*) Աբգար պատգաւորելով դեսպա-
նաց, երբ չգայ նկարել պատկերը, որի
համար ոչդարկից Յովհաննէս պատկե-
րահանը, որ երբ չկարողացաւ ճիշտը
նկարել, Յիսուս մաքուր դաստառակ
դնելով իւր Աստուածային դեմքի վե-
րայ՝ տպաւորեց պատկերը եւ տռաւ:

Համբարձումից ցետոյ՝ եկաւ Ս. Թադէոս եղբսիս, իջեալնից Բագրատունի Տուբիա իշխանի տան, դարձոց նորան ի հաւատս, ապա բժշկեց Աբգարին եւ մկրտեց:

Աբգար Ս. Թադէոսի հետ կործանեց Մեհեաններ, կանգնեց Աստուծոյ տաճարներ, գրեց հռովմայեցւոց Տիբերիոս կայսեր, Պարսից Արտաշէս եւ Ասորւոց Ներսէհ թագաւորաց, քարոզելով Քրիստոսի Աստուածութիւնը, եւ երեք տարի աստուածալաշտութեամբ ապրելով՝ վախճանեցաւ:

22. Ս. ԱԲՐԱՀԱՄ ԵՒ ԽՈՐԷՆ աշակերտք Ղեւոնդեանց, ապաստուորդ նոցա՝ Ապար աշխարհի Նիւշադուհ բանտի մէջ, յանձն չառնելով կրակալաշտութիւն, արսորեցան յԱսորեստան, ուր սկսան հոգ տանել բան-

տարկեալ Հայ նախարարաց, նոցա համար հանգանակութիւն առնելով:

Ս. Խորէն չկարենալով տանել օղի դժնդակութեան՝ վախճանեցաւ, իսկ Աբրահամ ազատուելով դարձաւ Հայաստան, առանձնացաւ Հայոց ձոր, ուր եւ վախճանեցաւ:

23. Ս. ՄԱՐԳԱՐԷՆ ԴԱԻԻԹ որդի Յեսսեայ՝ պարսաքարիւ կործանելով զԳողիաթ, փրկեց Իսրայելացիք՝ Փղշտացւոց կոտորածից, փեսայացաւ Սաւուղին՝ հեղութեամբ եւ քաջութեամբ տանելով նորա ամէն հալածանաց:

Դաւիթ Աստուծոյ ընտրութեամբ Սամուէլ մարգարէից թագաւոր օծաւ Իսրայէլի, փոխանակ Սաւուղի, թագաւորեց 7. տարի Քեբրոնում Սաւուղի կենդանութեան միջոց՝ Յուդայի ցեղի վերայ:

եւ 33, տարի երոստղէմոմ' Սա-
ւուղի մահից յետոյ ամբողջ ազգին:

Դաւիթ արդարութեամբ վարեց
իւր թագաւորութիւնը, դրաւ աս-
տուածպաշտութեան կարգեր, մե-
ծացուց Աստուծոյ խորանի պաշ-
տօնը, պատրաստեց տաճարի շի-
նութեան նիւթն, եւ յանձնեց իւր
Սողոմոն որդւոյն:

Դաւիթ ազդմամբ Հոգւոյն եր-
գեց զանազան ժամանակներում
Սաղմոսներ, զոր սահմանեց նուա-
գել Տապանակի առաջ, Մեղանչեց
երկիցս, նախ՝ իւր Ուրեայ զօրա-
պետին սպանել տալով, նորա
բերսաբէ կինը առնելու հա-
մար, եւ երկրորդ՝ հպարտութեամբ
թուելով ժողովուրդը, որի համար
պատժուեց ժողովրդեան կոտորա-
ծով, բայց զղջմամբ արժանացաւ
Աստուծոյ ներողութեան:

* *
*

Ս. ՅԱԿՈԲ եղբայր Տեառն,
առաջին եպիսկոպոս Երոստղէմի,
որդի Կղէովպայ, զՅիսուս համար-
ձակ որդի Աստուծոյ քարոզելուն
համար, Անանոս կամ Ենանոս
Քահանայապետի ձեռօք՝ մահու
դատապարտուեց, զոր դպիրք եւ
Փարիսեցիք տաճարի աշտարա-
կից վայր ձգելով նահատակեցին:

25. Ս. ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ նախա-
վկայ 72 աշակերտաց եւ 7 սարկա-
ւազաց մին, համարձակ կքարոզէր
զՔրիստոս Երոստղէմի մէջ, զոր
Հրէայք նախանձու լցուած կալան,
եւ իբրեւ հայհոյիչ Աստուծոյ, եւ
Մովսիսի օրինաց՝ քարկոծեցին:

27. Ս. ՊԵՏՐՈՍ առաքեալ քա-
րոզեց Գալիլիա, Պոնտոս, Կապա-

դովկիա, մկրտեց Կոռնելիոս Հարիւրապետին. Կեսարիայում. ապա գնալով Հռովմ՝ երկար տարիներ քարոզեց Քրիստոսի Աստուածութիւնը, դրեց կաթողիկեաց 2. թուղթ, եւ մարդատեաց Ներոնից դէխիվայր խաչեցաւ:

* *
*

Ս. ՊՕՂՈՍ Տարսոնացի աշակերտ օրէնսուսոյց Գամաղիէլի, եւ Հալաճող քրիստոնէից, երբ Երուսաղէմից Գամասկոս կերթար քրիստոնեայք Հալաճելու, յանկարծ իւր շուրջը լոյս փայլատակեց եւ կուրացաւ, լսեց ձայն յերկնից, որ կյանդիմանէր իւր արարքը, զոջաց անդէն Պօղոս, եւ Բառնաբասի առաջնորդութեամբ գնալով Գամասկոս, Անանեայ առաքեալից մկրտուեց եւ դաւանեց զՅիսուս՝ որդի Աստուծոյ կենդանւոյ, քարոզեց աւետա-

րանը բանիւ եւ գրով, եւ եղաւ ճշմարիտ ուսուցիչ եւ վարդապետ Հեթանոսաց:

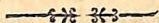
Ս. Պօղոս քարոզեց Գամասկոս, Տարսոն, Արաբիա, Անտիոք, ուր մի տարի աւետարանելով Հաստատեց առաջին եկեղեցին, զոր եւ կոչեց քրիստոնէայ, ապա գնաց Սելեւկիա, Կիպրոս, Լիւստրիա, եւ ի Հռովմ. ուր եւ գլխատեցաւ Ներոնից:

29. Ս. ՅԱԿՈՎԷ ԵՒ ՅՈՎՀՆԱՆԵՍ առաքեալք, որդիք Չբեդեայ եւ Սողոմէի, կոչեցան փրկիչից բաներեգես, (որդիք որոտման) ի նշան Հաստատութեան եւ մեծութեան Հաւատոց եւ բարձրագոյն վարդապետութեան:

Ս. Յակոբ քարոզեց Սպանիա, դարձաւ Երուսաղէմ, եւ Պաղեստինոյ Կեսարիայում Հերովդէս Ադ-

ընկառնից նախատակեցաւ, իսկ Ս. Յովհաննէս քարոզեց արեւելեան Ասիոյ կողմեր, հաստատեց իւր աթոռը Եփեսոսի մէջ, կործանեց Ամազոնաց մեհեանը, դարձուց Հելլենացւոց յԱստուածաբանութիւն, եւ Դոմիտիանոսից կապանօք ուղարկուեց Հռովմ, եւ անտի աքսորուեց Պատմոս կղզին, ուր կործանեց Արտիմիտեայ եւ Ապոլօնի քաղիններ, դրեց Աւետարանը, եւ Յայտնութիւնը, կաթողիկեաց երեք թուղթ, դարձաւ Եփեսոս:

Ս. Յովհաննէս զգալով իւր մահը փորել տուաւ գերեզման, ընկողմնեցաւ նորա մէջ, կնքեց զինքն, ասելով. «Դու լեր ընդիս, տէր իմ Յիսուս Քրիստոս » ապա վերջին հրաժարական ողջոյնը եւ օրհնութիւնը տալով աշակերտաց՝ աւանդեց հոգին:

133. Ս. ՇՄԱԻՕՆ, կամ Սիմոն Կանանացի նախանձայոյզ՝ մին յերկոտասանից որ եւ կոչի Նաթանայէլ, (որոյ հարսանիս գալով Յիսուս՝ ջուրը գինի փոխարկեց), գործակցելով սուրբ Թագէտոսին՝ քարոզեց Պարսից եւ վերին Հայոց, ուր եւ կատարեցաւ:

134. ԳԻԻՏ ԳՕՏԻՈՅ եւ ՏՓՈՅ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ. ըստ Յայսմաւուրաց, Ս. Աստուածածնի գօտին, որ Երուսաղէմ կգտնուէր, մեծն Թէոդոսի Արկադէոս որդին բերել տուաւ Կ. Պօլիս, մեծ հանդիսիւ, նոյնպէս եւ տուին՝ ուր կապահուէր Աստուածածնի հանդերձ կամ գլխի ծածկոյթ, գտնուեց Լըռուաղէմուս՝ մի հրէայ կնոջ տան, ուր կժողովէին ցաւագարներ բժշկութեան համար, բերուելով Կ. Պօլիս դրո-

ւեց Ս. Աստուածածնի տաճարի
մէջ, որոց համար սահմանեցաւ տօն:

135. ԵԶՐ կամ ԵԶՐԱՅ վարժ
աստուածային օրինաց եւ սուրբ գը-
րոց, նախանձաւոր մովսիսական ու-
լանդից, եւ նորոգիչ կարգաց եւ
իրաւանց, տաճարի եւ Ս. մատենից
այրուելուց յետոյ՝ ի մի հաւաքեց
հին օրինակներ, եւ կրկին դրեց
քաղդէական լեզուաւ, վարժեցուց
Ժողովրդեան աստուածային օրինաց՝
Բաբելոնում:

Եզրաս սիրելի լինելով Պարսից
Արտաշէս թագաւորին, Բաբելոնից
Երուսաղէմ դարձաւ եւ Զօրաբաբե-
լի շինած տաճարի մէջ կսորվեցնէր
Խորայէլացուց, Աստուծոյ օրէնքը:

136. ԶԱՔԱՐԻԱ ՄԱՐԳԱՐԷ
հայր Յովհաննու Մկրտչի, կրնակէր

Երուսաղէմի լեռնակողմ՝ իւր Եղի-
սաբէթ կնոջ հետ եւ կծառայէր
Աստուծոյ տաճարին, (Տես. պատմ.
Ծննդ. Յովհաննու Մկրտչի երես
12). որի վերայ ռիսալով Հերովդէս
նահատակեց:

137. Ս. ԳՐԻԳՈՐ սքանչեւագործ
կեսարացի եպիսկոպոս, քարոզեց
աւետարանը, արաւ սքանչելիք եւ
բժշկութիւնք, կործանեց մեհեան-
ներ եւ կուռքեր, եւ եկեղեցւոյ
հալածանաց ժամանակ՝ Ժողովրդոց
հետ խոյս տուաւ անապատ, աղօ-
թիւք խուզարկողները կուրացուց եւ
պահպանեց Ժողովուրդը անվնաս իսկ
հալածանքը դադարելուց յետոյ՝
դարձաւ քաղաք, ամփոփեց նահա-
տակելոց մարմիններ, եւ տօն հաս-
տատեց վկայից:

138. ԳԻՒՏ ՆՇԽԱՐԱՅ Ս. ԳԸ-
ՐԻԳՈՐԻՍԻ ԱՂՈՒԱՆԻԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈ-
ՍԻ: ԱՂՈՒԱՆԻԿ ԹԱԳԱԼՈՐ ՀԱՅԿԱՂՈՒՆ
ՎԱՋԱԳԱՆ՝ ԿԱՌԻԱԳԵՐՈՎ ԳԱՆԵԼ Ս.
ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ՆՇԽԱՐԱՐ, ՀՐԱՄԱՅԵԿ ԱԵ-
ՂԵԼ Ս. ԼՈՒՍԱԼՈՐԷՅԻ շԻՆԱԾ ԱՄԱՐԱ-
ՍՈՒ ԵԿԵՂԵԿԼՈՅ ՉՈՐՋՈՐ, ՈՐ ԹԱՂՈՒԱԾ
ԷՐ ՍՈՐԸՆ՝ ԵԼ ԳԵՐԻԳՈՐԻԱՆՆ ԿՆՅԱՅ-
ՄԱԿԱԾ, ԻՆՔՆ՝ ԹԱԳՈՒՀԼՈՅ, ՆԱԽԱՐԱ-
ՐԱԿ ԵԼ ԵԿԵՂԵԿԱԿԱՆ ԴԱՍՍՈԼԵ ՀԵՄ
ԳՈՐԾԱԿԵՐԵՐՈՎ ԱԵՂՈՂ ՄՉԱԿԱԿ, ԳՄԱԼ
ԽՈՐԱՆԻ ՄԵՋ ԴՐԱԾ ԵՐԱՆԵՐԼՈՅՆ ՄԱ-
ԱԿԱՆՐ ՄԱՐՄՈՎ, ԵԼ ԱՂՈՂԱԾԱԼՈՐ
յԱՐԳԱՆՐ ՆՈՒԽԵՐԵԼՈԼԵ յԵՄՈՅ՝ ԱՌԱԼ
ՄԱՍՆ ԻՆՋ ՆՇԽԱՐԱԿ, ԵԼ ՄՆԱԿԱԾՐ
ԿՐԿԻՆ ԱՄԻՒՈՒԽԵՐՈՎ ԻՐԸ ՄԵՂՐ՝ ՇԻՆԵԿ
ԵԿԵՂԵԿԻ յԱՆՈՒՆ ՍՐԸՈՅՆ:

139. Ս. ՄԱՍԱԹԻԱ ՄԻՆ 72
ԱՂԱԿԵՐՄԱԿ, ՀԱՄԲԱՐՃՄԱՆԷՆ յԵՄՈՅ
ՎԻՃԱԿԱԼ ԸՆԹՐՈՒԼԵԿ Ի ՄԵՂԻ ՅՈՒ-

ԴԱՅԻ, ՔԱՐՐՈՂԵԿ ԱԼԵՄԱՐԱՆ՝ յԵԹՈՎ-
ԱԼԻԱ, յԵԳԻԱՄՈՍ ԵԼ ՆԱՀԱՄԱԿԵԿԱԼ:

140. Ս. ՇԻՂԱՅ ԿԱՄ ՍԻՂԻԱ-
ՆՈՍ, ԳՈՐԾԱԿԵԿԵԿ ՊՈՂՈՍԻՆ ԱԼԵՄԱ-
ՐԱՆԻ ՔԱՐՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈԿ, ԱՍՈ-
ՐԼՈԿ, ԿԵԼԻԿԵԿԼՈԿ, ՓՈՒԼԳԱԿԼՈԿ ԵԼ
ԳԱՂԱՄԱԿԼՈԿ ԿՈՂՄԵՐ՝ ՄԻՆՋ Ի ՏՐՈ-
ՎԱՂԱ ԵԼ Ի ՄԱԿԵԳՆԻԱ, ԱՍԱ
յՄԻԽԻԱՅՈՒԿԱ ԵԼ յՄԱՂՈՂՈՆԻԱ Ի ԹԵ-
ՍԱՂՈՆԻԿԷ, Ի ԲԵՐԻԱ (ՀԱԼԷԱ), ԵԼ Ի
ԿՈՐՆԹՈՍ, ԳԱՐՃՈԼԵ ՀՐԷԱՆԵՐԻԿ ԵԼ
ՀԵԹԱՆՈՍՆԵՐԻԿ շԱՄԵՐ, ԵԼ ՆԱՀԱ-
ՄԱԿԵԿԱԼ:

141. Ս. ՏԻՏՈՍ ԱԿԱՆԱՄԵՍ ԼԻ-
ՆԵՐՈՎ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՐԱՆՋԵԼԵԱԿ ԵՐՈՒ-
ՍԱՂԷՄԻ ՄԵՋ, ՀԱԼԱՄԱԿ ԵԼ ՀԵՄԵԼԵ-
ՐՈՎ ԱԼԵՄԱՐԱՆԻՆ՝ ԱՆԿԱԼ 72 ԱՂԱ-
ԿԵՐՄԱԿ ԿԱՐԳ, ՃԵՂՆԱԳՐՈՒԼԵԿ Ե-

պիսկոպոսի եւ եղաւ գործակից Պո-
զոսի. աւետարանի լուսով լուսաւո-
րելով շատերին դարձուց յաստուած-
գիտութիւն:

142. Ս. ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ Հռով-
մայեցի հարիւրապետ՝ խոցելով Քը-
րիստոսի կողմ գեղարդեամբ, որից
ջուր եւ արիւն բղխեց, հաւատաց
ասելով «որդարեւ որդի Աստուծոյ
էր սա». Թողուց զինուորական պաշ-
տօնը՝ դնաց կապադովկիա իւր հայ-
րենիք. եւ սկսեց քարոզել զՔրիս-
տոս համարձակ:

Հրէսոյք զայրացած՝ Պիղատոսի
ձեռօք յայտնեցին կայսեր, իբրեւ
թշնամի պետութեան, եւ գլխատել
տուին:

143. Ս. ՅՈՎՍԷՓ աստուածա-
հայր՝ Դաւթի ցեղից, կենակէր հա-
ղարէթ քաղաք եւ կայարապէր հիւս-
նութեան արհեստիւ. ի ծերութեան
նշանեցաւ Ս. կոյս Մարիամի հետ
եւ ազդամբ հրեշտակի՝ իմանալով
նորա Յղութիւն ի Հոգւոյն սրբոյ.
եղաւ խնամակալ կուսին եւ կուսա-
ծին Որդւոյն՝ սպասաւորելով անա-
րատութեամբ՝ իբրեւ աստուածա-
մօր, մինչ փրկչի 31 ամեայ հասակ.
Ս. Յովսէփ վախճանեցաւ. յանձնե-
լով Ս. կոյս՝ խնամատարութեան իւր
կղէովստ կամ Աւիեա կոչուած
եղբօր որդւոյն՝ Յակոբին, որ կսչէր
Տեառնեղբայր:

144. Ս. ՅՈՎՍԷՓ Արեմութացի
իշխան Հրէից, ծածուկ աշակերտ
Յիսուսի՝ խնդրեց Պիղատոսից Յիսու-
սի մարմին, եւ խաչից իջեցնելով

գործակցութեամբ Նիկողիմոսի, պատեց Ս. կտառով, զմուսեց եւ դըրաւ նորափոր գերեզմանի մէջ, զոր իւր համար պատրաստած էր Գողգոթայի մօտ՝ իւր սեպհական պարտիզում:

145. Ս. ՌԵԹԵՆՈՍ Աթինացի աստուածաբան՝ ուսուցիչ Գիորնեսիոսի, խորհրդական Արեսպագին ատենի, ձեռնադրուեց եպիսկոպոս Աթէնքի, ներկայ եղաւ Ս. Աստուածածնայ վերափոխման յերուսուղէմ, եւ արժանաւոր գովեստիւ դաւանեց զնա Ստուածածին եւ կոյս, եւ թողուց աստուածաբանական շատ գրուածներ:

146. Ս. ԵՊԻՓԻՆ, Կիպրացի առանձնացաւ Պաղեստինոյ վանքերից

մին եւ պարապեց խիտ ձգնութեամբ, զոր լսելով Եդեսացի Եպիփան մեծանուն փիլիսոփայն՝ դնաց ի տես, եւ սքանչանալով նորա խստակրօն վարուց եւ գիտութեան վերայ, հետեւեց նորան ընդունելով քրիստոնէական հաւատ:

Ս. Եպիփան գնաց Աղէքսանդրիա, Ակիւղաս անուն հրէայ օրէնագէտին դարձուց ի քրիստոնէութիւն, եւ ապա ի Կիպրոս, ուր ձեռնադրուեց եպիսկոպոս, հոգ տարաւ հօտին՝ քարոզութեամբ եւ օրինակաւ անձին, հաստատեց վանքեր Կիպրոս կղզոյն մէջ, եւ առաքինութեամբ եւ սրբութեամբ փայլեցաւ ցմահ:

147. Ս. ԱՆԳԻՐԷԱՍ աշակերտ Յովհաննու Մկրտչի՝ նախակոչ առաքեալ, երեց եղբայր Սուրբ Պետրոսի

քարոզեց յԵԼԱԴԵՄ, բաղմոցողց
հաւատացելոց թիւը, կործանեց
մեհհաններ եւ խաչիւ նահատա-
կեցաւ:

148. Ս. ՓԻԼԻՊՊՈՍ առաքեալ.
քարոզեց աւետարանը Սկիւթացւոց
եւ փռիւգացւոց, դարձուց շատեր
ի Քրիստոս եւ գլխիվայր կախուե-
լով նահատակուեց:

149. Ս. ԿԼԵՄԵՍ Հռովմայե-
ցի, հմուտ հռովմեական եւ հելլե-
նական դպրութեանց, աշակերտ
Բառնաբասի եւ գործակից Պետրո-
սի եւ Պօղոսի ի քարոզութեան,
նոտեց յաթոռ Հռովմայ, դարձուց
շատեր ի հաւատս, կրեց հալածանք,
կալանաւորեցաւ եւ մատնուեց սոս-
կալի տանջանաց, եւ ապա ծով
ձգուելով նահատակեցաւ:

150. Ս. ԿՈՒՌՆԵԼԻՈՍ Հը-
ռովմայեցի հարկերապետ, լսելով
աւետարանի քարոզութիւն՝ կոչեց
Պետրոս առաքելոյն, եւ մկրտեցաւ
բոլոր տամբ, որին հետեւեցան եւ
շատեր հեթանոսներից, ապա թո-
ղուց իւր պաշտօն, եւ ձեռնն դը-
րուելով եպիսկոպոս՝ եղաւ քարոզ
աւետարանին,

Ս. ԿՈՒՆԵԼԻՈՍ կալանաւորեցաւ
Սկեփսիոն քաղաքի դիցամուլ Դե-
մետրիոս իշխանից եւ մատնեցաւ
տանջանաց, նոյն գիշեր կործանեցաւ
մեհհան եւ փլատակաց ներքոյ վը-
տանդեցան քրմեր եւ իշխանի կին
եւ որդիք, զորս Կոունելիոս բժշկեց
աղօթիւք, որով հաւատացին շատեր
եւ մկրտեցան:

151. Ս. ՇՄԱԻՐՆ Կամ ՍԻ-
ՄԵՐՆ ազգական Քրիստոսի, որդի

Կղէսկալայ եղբօր Յովսեփայ աստուածահօր, Խօթանասունհերկու անշակերտաց մին, շրջեց քարոզութեամբ զանազան տեղեր, աւետարանեց զՅիսուս, ձեռնադրուեց եպիսկոպոս Երուսաղէմի Տեառնեղբօր Յակոբայ նահատակութիւնից յետոյ, եւ Տրայիանոսի հալածանաց ժամանակ կալանաւորուելով, Երուսաղէմի Ատտիկոս հիւպատոսից՝ մատնուեց տանջանաց եւ խաչիւ նահատակեցաւ:

152. Ս. ՄԱՐՈՒԹԱ Եպիսկոպոս Եփեսաց քաղաքի (Նփրկերտ) դարձուց շատեր ի կուսակաշտութենէ ի ճշմարիտ աստուածգիտութիւն, Գնաց Ասորեստան, քարոզեց քրիստոսական հաւատ, արհամարհելով յայտնապէս մուտ գործած մոլորութիւն, եւ զնալով ի Տիգրոն անդութիւր բժշկեց Ա. Յազկերտի դի-

ւահար որդին. որի համար արձակեցան քրիստոնեայք բանտերից եւ չարաչար տանջանքներից:

Ս. Մարութա ժողովեց մարտիրոսաց շատ նշխարք, եւ ամփոփեց Նփրկերտ (մարտիրոսաց) քաղաքի իւրաքանչիւ հոյակապ տաճարի մէջ. բերաւ Կ. Պօլսից Նիկիոյ ժողովոյ կանոնաց եւ պատմութեան վաւերական օրինակ, եւ անձնադիր հովուութեամբ վախճանեցաւ:

153. Ս. ՄԱՆԿՈՒՆՔ Եփեսոսի, Դեկոս հրամայեց Եփեսոսի քրիստոնէից՝ զոհել Արամազդայ, Ապողոնի եւ Արտեմիայ դից, բայց շատեր՝ արհամարհելով մատնեցան ծանր տուգանաց եւ խիստ տանջանաց, Խօթն որդիք հեթանոս իշխանաց՝ նահատակաց համբերութիւնը տեսնելով՝ հաւանեցան նոցա ընթացքին

եւ պարկեշտ կրօնասիրութեան, եւ ընդունելով քրիստոնէական հաւատոյ ճշմարտութիւնը, հաւատացին ի Քրիստոս, եւ Գեկոսի երկիւղից փախան Ոքդոսի լեբան մի սյւր, Դեկոս իմանալով այս՝ փակել տուաւ այրի դուռը՝ Թէոդորոս եւ Ռուփինոս ծածուկ քրիստոնէից ձեռօք, որք գրեցին մի կապարեայ տախտակի վերայ՝ եօթի անուաները, ժամանակը, հաւատոյ համար հալածուած լինելը, դրան փակելոյ պատճառը, զոր դրին ներքսակողմն շինուածոյն, եւ փակեցին:

Կռապաշտից իշխանութիւնը դադարեցուց յետոյ, Դաւիթոս իշխանը այրի դուռը բացաւ ոչխարի փարախ շինելու, Մանուկները իբրեւ ի քնոյ արթնացած (140 տարուց յետոյ) իրանցից մէկին ուղարկեցին ուտելիք բերելու, որ քաղաքում տեսնելով բոլոր կռատանց կոր-

ծանուցը եւ քրիստոնէից ազատութիւնը, դիմեց եպիսկոպոսի մօտ, յայտնեց իւր քրիստոնէութիւնը, փախստի պատճառը, նաեւ իւր եւ եօթն ընկերաց ուր լինելը:

Եպիսկոպոսը բազմութեամբ դընտրով այրը՝ գտաւ կապարեայ տախտակը՝ տեսաւ մանուկներին, եւ լսելով բոլոր անցքը, դիմեց մեծն Թէոդոսին այս սքանչելիք:

154. Ս. ՅՈՒՂԻՏԱ տեսնելով քրիստոնէից հալածանքը, դադանաբարոյ Դոմեաթիանոսից վախնուով բնակել իւր հայրենիքում, Թողուց բոլոր ինչք՝ եւ Կիրակոս որդին առած՝ երկու աղախիններով ի միասին գնաց Տարսոն:

Հեթանոս քաղաքացիք իմանալով նորա քրիստոնեայ լինելը, մատնեցին Սղէքսոնդրոս դատաւորին:

որ անտանելի հարուածոց մատնեց
Ս. Յուդիտային, եւ մանուկին կա-
տաղութեամբ քարի հարուածով
նահատակեց:

Դատաւորը տեսնելով Յուդիտայի
անփոփոխ միտքը՝ հրամայեց գլխա-
տել եւ մարմինը որդւոյ մարմնոյն
հետ՝ քաղաքից դուրս ձգել: Երանե-
լւոյն երկու աղախինները ծածուկ
նոցա մարմինները տարան մի պրի
մէջ պահեցին, զոր յետոյ քրիստո-
նեայք գտնելով պատուով թաղեցին:

155. Ս. ՊՕԳԻՔՏՈՍ Մեկտի-
նեցի փեսայ փեղիքս հեթանոս իշխա-
նի, ընկերաւորով քրիստոնեայ Նէար-
քոս զօրականի հետ, հմտացաւ քը-
րիստոնէական կրօնին, եւ մկրտուեց:

Դեկոսի եւ Վաղերիոսի հա-
լածանաց միջոց, երբ Մեկտինէի
քրիստոնեայք՝ փեղիքս իշխանի ձե-

ռօք ստիպեցան կամ ուրանալ
քրիստոնէութիւնը եւ կամ զրկուիլ
կեանքից, Պօղէքտոս իւր աներ փե-
լիքսից հնարիւք առաւ հալածանաց
հրովարտակը եւ պատառեց: Փե-
լիքս խրատեց, թողուլ քրիստոնէ-
ութիւնը՝ խոստանալով ներել նորա
յանդգնութեան. բայց Պօղէքտոս
արհամարհեց եւ մատնուեց տան-
ջանաց:

Եւ երբ դահիճները գլխատելու
կը տանէին՝ Նեարքոսին հանդիպե-
լով ասաց. «ահա քո բարեկամոշ-
քիւնը հաճապարհ բացաւ ինձ ծա-
ռանցել առանց փառքի»: Գլխա-
տուեց եւ մարմինը Նեարքոս ամ-
փոփեց:

156. Ս. ՇՈՒՇԱՆ, երբ Վար-
դանանց նահատակութիւնից յետոյ՝
Վրաց Վաղգէն թագաւոր՝ Պարս-

կաստուռն Յաղկերտի առաջ ուրացաւ զՔրիստոս, պատուով եւ բազմաթիւ մոգերով դարձաւ Վրաստուն տա-
րածել կրակապաշտութիւն, ստիպեց նախ իւր ամուսին Ս. Շուշանին դըս-
տեր մեծին Վարդանայ Մամիկոնէի,
յանձն առնուլ մոգակրօնութիւն:

Ս. Շուշան, երկիւղածն Աստու-
ծոյ եւ առաքինին, ընդդէմանալով
մերժեց նորա առաջարկութիւն, ինքն
յորդորելով Վաղգէնին չթողուլ
իւր հայրենի Ս. կրօն, աշխարհային
անցաւոր փառաց համար:

Վաղգէն յամուռն հեթանո-
սութեան մէջ, մատնեց երանել-
ւոյն՝ սովու եւ կապանաց՝ Տփլիսու
Մետեխի բերդի բանտի մէջ, որի
դիմաց շինած էր ատրուշան, որպէս
զի, երբ Շուշան ուրանայ զՔրիս-
տոս, եւ երկրպագէ արեգական,
վերստին իւր պատուոյն հասնի. բայց
սուրբն՝ վեց տարի համբերելով ա-

մէն տանջանաց, վախճանեցաւ նոյն
արգելանոցի մէջ:

157. Ս. Թ. Ս. Ռ. Ռ. Լ եւ Վ. Ս. Ռ. Ս.
եղբարք, աշակերտք Ս. Թարգմա-
նաց, եւ հետեւողք վարույ նոյա,
մոգակրօնութեան տարածման դի-
մադրեցին՝ ձեռնտու լինելով ուխ-
տապահ հոյ նախարարաց:

Իրբ կալանաւորեցան Ս. Ղե-
ւոնդեանք, եւ նախարարք յօտա-
րութիւն վարեցան. Թաթուլ եւ Վա-
րոս առանձնացան Կաղզուանի մօտ,
վիշապաձոր կոչուած քարանձաւաց
մէջ, միայնակեցութեամբ ճգնելու,
ուր եւ վախճանեցաւ Վարոս:

Ս. Թաթլոյ ճգնութեան համ-
բաւը տարածեցաւ մերձակայ դա-
ւառը, որին շատեր հետեւեցան,
շինեցին վանք յանուն Թաթլոյ, եւ
միաբանական ուխտ հաստատելով՝
կարգեցին զինքն վանահայր եւ ա-

աւջնորդ, յետ ժամանակաց՝ Ս. Թաթուլ տեսնելով իւր միաբանակից Թովմասի խոտակրօն ճգնութիւն եւ առաքինութիւն. կարգեց զնա փոխանակ իւր առաջնորդ վանուց՝ տալով նորան միաբանական ուխտի հաստատութեան կանոններ, պատուիրելով անթերի կատարել. եւ ինքն առանձնացաւ Մայրաձորի մենարան, ուր եւ վախճանեցաւ:

Իսկ Ս. Թովմաս արժանաւոր յաջորդնորա՝ բազմացուց միաբանից թիւը, եւ երկար տարիներ ճգնելով հանդեաւ ի Բրիստոս:

158. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԳԵՆԵԳԻ զոր տամ տարի բնակելով մի գուբի մէջ ճգնութեամբ եւ աղօթիւք անցուց, որին հետեւեց եւ Յովհաննէս կարճահասակ միայնակեաց:

159. Ս. ՆԵՂՈՍ Գաղատացի աշակերտ Յովհաննու Ոսկեբերանի:

եւ եպարքոս Կ. ՊՕԼՍՅ՝ փոքր Թէոդոսի ժամանակ, հրաժարելով աշխարհից իւր որդւոյ հետ առանձնացաւ Սինայ լեռու տալով անձը ճրդնողական կենաց. դրեց յորդորական եւ խրատական թղթեր առ միանձունս եւ ուրիշ շատ գրաւոր աշխատութիւնք:

160. Ս. ԱՐՍԷՆ սարկաւադ, հմուտ հռովմէական եւ հեղինական դպրութեանց, դաստիարակ մեծն Թէոդոսի որդւոց, որի մահից յետոյ խոյս տուաւ արքունիքից, եւ քաւասուն տարի Եգիպտոսի անպատներում ճգնեց, որին հետեւեցին Սիսիանոս եւ Դանիէլ առանձնակեացք եւ ճգնասէրք:

161. Ս. ՊՕՂՈՍ վարժ Յունաց եւ Եգիպտացւոց գիտութեան, բարեպաշտ եւ առաքինի, Դեկոսի հա-

լածանայ Ժամանակ, Թողուց հայրենի ինչք, եւ խոյս տուաւ անապատ, ուր ճգնեց Պօղ Ծերունւոյ հետ խստամբերութեամբ ցմահ:

162. Ս. ԵԻԱԳՐ սարկաւադ Պոնտացի, աշակերտ Գրիգորի Նիւսացւոյ, առանձնացաւ Եգիպտոսի Սկիտէ լեռան, եւ 54 տարի ճգնութեամբ անցուցանելով վախճանեցաւ:

163. Ս. ՍՐԱՊԻՈՆ աղնուատոհմ, կըրջէր Եգիպտացւոց երկիր, կըարողէր եւ կըարձնէր ի հաւատս, եւ ապա 65 տարի անապատի մէջ ճգնութեամբ եւ աղօթիւք ապրելով՝ վախճանեցաւ, հետեւեց իրան առաքինին Պիմէն կրօնաւոր:

164. Ս. ԹԵՈԴՈՐՈՍ Ամասիացի քրիստոնեայ ղինուոր, սիրելի էր զօրականաց՝ իւր քաջութեան եւ առաքինութեան համար:

Հալածողն Մաքսիմիանոս 304 թ. հրամայեց իւր գործակալոց՝ ստիպել քրիստոնէից ի զոհ կուց, եւ ընդդիմացողներին պատուհասել չարաչար: Բրինկաս իշխան՝ կայսերական զնտի վերակացուն, տեղեկանալով Թէոդորոսի քրիստոնէութեանը, կոչեց եւ ստիպեց յւերացութիւն: Թէոդորոս մերժեց եւ արքունի զօրակարգէն հեւտցաւ, յանձն առնելով ամեն տանջանք, Ժողովեց իւր քրիստոնեայ ղինուորակիցք եւ սկսեց յորդորել նոցա՝ հաստատուն մնալ հաւատոյ մէջ:

Ս. Թէոդորոս տեսնալով՝ որ օր քան զօր բանդարկելոց եւ նահատակելոց թիւը կըազմանայ, եւ շատերը կդիմեն կռատուն, սաստիկ

վշտացած՝ Ամասիայի հոյակապ մե-
հեանը հրոյ ճարակ տուաւ յայտնա-
պէս, եւ կալանաւորուեցով մատ-
նուեց բանտի եւ խիստ տանջանաց,
ապա կրակ ձգուեցով նահատակե-
ցաւ:

Յ Ա Ն Կ

Էրէս.

Աբգար Թագաւոր Հայոց	•	206
Աբգիտս մարգարէ	•	163
Աբէլ	•	134
Աբիսողոմ սորկաւադ	•	16
Աբրահամ նահապետ	•	137
Աբրահամ աշակերտ Ղեւոնդ	•	208
Ադամ նախահայր	•	132
Ադդէ եպիսկոպոս Եդեսիոյ	•	205
Աթանազինէ եպիսկոպոս	•	131
Աթանաս հայրապետ	•	166
Ահարօն քահանայ	•	151
Ամբակում մարգարէ	•	165
Ամովս մարգարէ	•	163
Այլակերպութիւն Տեառն	•	127
Անանիա առաքեալ	•	187
Անգէաս մարգարէ	•	165

Անդրէաս առաքեալ . . .	223
Անտոն անապատական . . .	19
Աշխէն տիկին . . .	124
Ատովմեանք . . .	30
Սրիստակէս Հայրապետ . . .	157
Սրսէն անապատական . . .	235
Սւադ հինգ շաբաթի . . .	65
Սւադ ուրբաթ . . .	67
Սւետոռմն . . .	82
Բառնաբաս աշակերտ . . .	188
Բարդուղիմէոս առաքեալ . . .	200
Բարսեղ Կեսարացի . . .	3
Գաբրիէլ Հրեշտակապետ . . .	198
Գէդէոն դատաւոր . . .	154
Գէորգ զօրավար . . .	181
Գիւտ խաչ . . .	197
Գիւտ Գօտալդ եւ Տփոյ սուրբ Ատոռածածնի . . .	215
Գիւտ նշխարաց Ս. Գրիգորիսի . . .	218
Գլխատումն Յովհան . Մկրտ .	84
Գրիգոր Լուսաւորիչ . 58. 96.	111
Գրիգոր Նիւոացի . . .	6

Գրիգոր Նազիազանցի . . .	169
Գրիգոր Տաթեւացի . . .	56
Գրիգոր Նարեկացի . . .	185
Գրիգոր սքանչեւագործ . . .	217
Գրիգորիս Աղուանից Կաթողի .	160
Դանիէլ մարգարէ . . .	112
Դանիէլ աշակերտ Լուս . . .	160
Դաւիթ մարգարէ . . .	209
Դիոնիսիոս Արիպագացի . . .	190
Եղեկիէլ մարգարէ . . .	177
Եզր կամ Եզրաս . . .	216
Եղիսէ մարգարէ . . .	125
Եպիփան Կիսրացի . . .	222
Եսայի մարգարէ . . .	128
Երեմիա մարգարէ . . .	175
Երեւման խաչ . . .	87
Եւագր անապատական . . .	236
Եփրեմ Խուրին ատորի . . .	8
Զաքարիա մարգարէ որդի Բարաքեսայ . . .	124 165
Զաքարիա Հայր Յովհ. Մկրտ .	216
Թադէոս առաքեալ . . .	129

Թաղէոս (Յուդա կոչեցեալ) .	198
Թաթուլ անապատական .	233
Թէոդորոս զօրավար .	237
Թէոդոս մեծ .	20
Թւայատուօթիւն Տեառն .	11
Թովմաս առաքեալ .	176
Թովմաս անապատական .	234
Ժողով Կ. Պօլսոյ .	25
Ժողով Եփեսոսի .	170
Ժողով Նիկիոյ .	179
Իգնատիոս աստուածազգեաց .	205
Իսահակ նահապետ .	140
Խաղ եպիսկոպոս .	104
Խոսրովիդուխտ .	124
Խորէն աշակերտ Ղեւոնդեանց .	208
Մաղկազարդ .	62
Մնունդ Տեառն .	9
Մնունդ Յովհաննու Մկրտչի .	12
Կիւրեղ հայրապետ .	50
Կիւրեղ եպիսկոպոս .	52
Կիւրեղ Աղեքսանդրացի .	168
Կղեմէս հայրապետ .	224

Կոստանդիանոս մեծ .	109
Կուռնեւիոս հարիւրապետ .	225
Համազասպ իշխան .	182
Համբարձումն Քրիստոսի .	88
Հեղինէ դշխուհի .	111
Հոգեգալուստ .	91
Հռիփսիմեանք .	92
Ղազարու Յարուօթիւն .	60
Ղեւոնդեանք .	40
Ղուկաս աւետարանիչ .	194
Ղունկիանոս հարիւրապետ .	220
Մակաբեանք .	161
Մակար ճգնաւոր .	201
Մաղաքիա մարգարէ .	166
Մանէ կոյս .	102
Մանկունք Սեբաստիոյ .	56
Մանկունք Բէթղեհէմի .	101
Մանկունք Եփեսոսի .	227
Մատթիա առաքեալ .	218
Մատթէոս աւետարանիչ .	193
Մարկոս աւետարանիչ .	194
Մարուօթայ եպիսկոպոս .	226

Մեւքիսեդեկ քահանայ . . .	137
Մեսրոպ Թարգմանիչ . . .	117
Միքայէլ Հրեշտակապետ . . .	198
Միքիա մարգարէ . . .	164
Մովսէս մարգարէ . . .	145
Մովսէս Խորենացի . . .	184
Յակոբ Նահապետ . . .	141
Յակոբ Հայրապետ . . .	202
Յակոբ առաքեալ . . .	213
Յակոբոս առաքեալ . . .	177
ՅարուԹիւն Քրիստոսի . . .	79
Յեսու Նաւեայ . . .	152
ՅեթԹայիայ դատաւոր . . .	155
Յովբ . . .	178
Յովակիմ եւ Աննա . . .	174
Յովէլ մարգարէ . . .	163
Յովհան Գընեցի . . .	234
Յովհան Օձնեցի . . .	54
Յովհան Որոտնեցի . . .	55
Յովհան Ոսկեբերան . . .	195
Յովհաննէս աւետարանիչ . . .	213
Յովսէփ Արեմաթացի . . .	221

Յովսէփ Աստուածահայր . . .	221
Յովսէփ գեղեցիկ . . .	143
Յուդիտայ . . .	229
Յուսիկ Հայրապետ . . .	159
Յօնան մարգարէ . . .	163
Կառու մարգարէ . . .	164
Կեղոս տնապատական . . .	234
Կերսէս մեծ Հայրապետ . . .	104
Կերսէս շնորհալի . . .	186
Կիկոզայոս սքանչեւագործ . . .	201
Կոյ Նահապետ . . .	135
Կուէ կոյս . . .	102
Հիդայ աշակերտ . . .	219
Հմաւօն առաքեալ . . .	215
Հմաւօն աշակերտ . . .	225
Հուշան դուստր վարդանայ . . .	231
Ոսկեանք . . .	33
Ովոյ մարգարէ . . .	163
Պետրոս Աղեքսանդրացի . . .	14
Պետրոս առաքեալ . . .	211
Պօղոս փոյ . . .	230
Պօղոս առաքեալ . . .	212
Պօղոս տնապատական . . .	235
Ռեթէոս տառուածաբան . . .	222
Ռափայէլ Հրեշտակապետ . . .	198
Սահակ Հայրապետ մեծ . . .	34
Սահակ իշխան . . .	182
Սամուէլ մարգարէ . . .	156

Սամիխոն դատաւոր . . .	155
Սանդուխտ կոյս . . .	129
Սարգիս զօրավար . . .	27
Սեթ . . .	135
Սեղբեստրոս հայրապետ . . .	7
Սուքիասեանք . . .	31
Սոփոնիա մարգարէ . . .	165
Ստեփաննոս նախավկայ . . .	21
Սրապիոն անապատական . . .	230
Վահան Գողթնացի . . .	23
Վարադայ խաչ . . .	182
Վարդանանք . . .	43
Վարոս անապատական . . .	233
Վերափոխումն Ս. Աստուած . . .	173
Վլաս եպիսկոպոս . . .	17
Վրթանէս հայրապետ . . .	158
Տեառն ընդ առաջ . . .	48
Տիմոթէոս առաքեալ . . .	192
Տիտոս աշակերտ . . .	219
Տրդատ թագաւոր . . .	121
Տօն Շողակաթի Ս. Էջմիածնի . . .	172
Փիլիպպոս առաքեալ . . .	224

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1008688 1

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1008689 2

2013

